

**MATERIÁLY
XX MEZINÁRODNÍ VĚDECKO - PRAKTICKÁ
KONFERENCE**

**VĚDECKÝ POKROK NA PŘELOMU
TYSYACHALETY**

22 - 30 května 2023 r.

Volume 4

Praha
Publishing House «Education and Science»
2023

Vydáno Publishing House «Education and Science»,
Frýdlanská 15/1314, Praha 8
Spolu s DSP SHID, Berdianskaja 61 B, Dnepropetrovsk

Materiály XX Mezinárodní vědecko - praktická konference «Vědeckýpokrok na přelomu tysyachalety», Volume 4 : Praha. Publishing House «Education and Science» -124 s.

Šéfredaktor: Prof. JUDr Zdenák Černák

Náměstek hlavního redaktora: Mgr. Alena Pelicánová

Zodpovědný za vydání: Mgr. Jana Štefko

Manažer: Mgr. Helena Žáková

Technický pracovník: Bc. Kateřina Zahradníková

**Materiály XX Mezinárodní vědecko - praktická konference ,
Vědeckýpokrok na přelomu tysyachalety po**

For students, research workers.

Pro studentů, aspirantů a vědeckých pracovníků

Cena 50 Kč

ISSN 1561-6940

© Authors , 2023

© Publishing House «Education and Science» , 2023

FILOLOGIE

Teoretické a metodologické problémy studia jazyka

К.ф.н. Кукенова Г.А.

Казахский агротехнический университет им. С.Сейфуллина

ЖІҢІШКЕ ӘУЕЗДІ ТҮБІР СӨЗ ЖӘНЕ БІРІНШІ ЖАҚ ТӘУЕЛДІК ЖАЛҒАУ АЙТЫЛЫМЫНЫҢ (ОРФОЭПИЯСЫНЫҢ) ФОНЕТИКАЛЫҚ СИПАТЫ

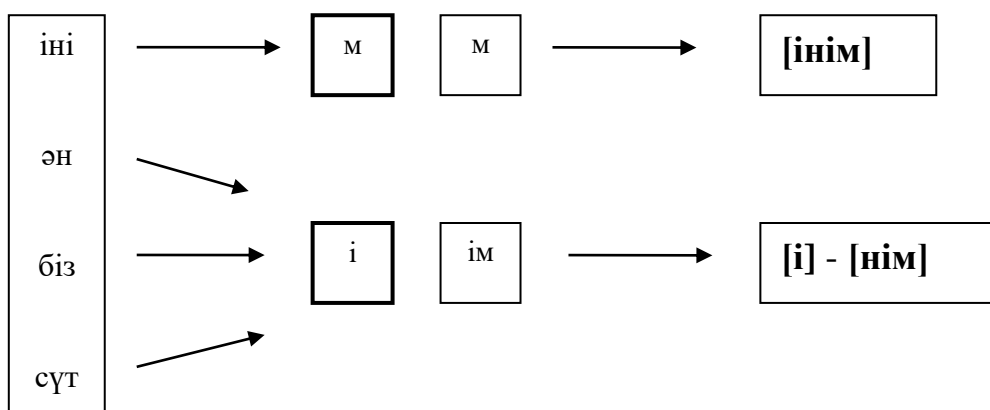
Қолданба лингвистика тұрғысынан алғанда жалғамалы тілдердің ең қысқа тіркесім бөлшегі түбір+қосымша болып табылады [1; 2]. Одан әрі жалғау қосылған сайын тіркесім бөлшек күрделене береді.

Түбір сөз тіркесімінің соңғы дыбыс/әрпінің фонетикалық сипаты қарастырылады. Өйткені тіркесім үшін түбір сөздің соңғы дыбыс/әрпі, ал жалғау үшін оның, керісінше, басқа дыбыс/әрпі маңызды болып табылады.

Түбір сөз+жіңішке, езулік әуезді айтылымының фонетикалық сипаты

Түбір сөз+тәуелдік жалғау тіркесімінің жалпы құрылымы екі бөліктен тұрады. Даусты тіркес өз алдына, дауыссыз тіркес өз алдына топталады..

Түбір сөз+тәуелдік жалғау құрылымының тұлғасы сөздің *жіңішке езулік* болып айтылатын *орфоэпиялық үлгісі* болып табылады:

Жіңішке езулік әуезді түбір сөздің құрамындағы дыбыстардың орфоэпиялық (естілім) сипаттамасы:

І дауысты дыбысы жіңішке әуезбен айтылады, естілім дыбысталуына қарай *жіңішке әуезді* дауысты дыбыс болып табылады; езу әуезбен айтылады, естілім дыбысталуына қарай *езулік әуезді* дауысты дыбыс болып табылады.

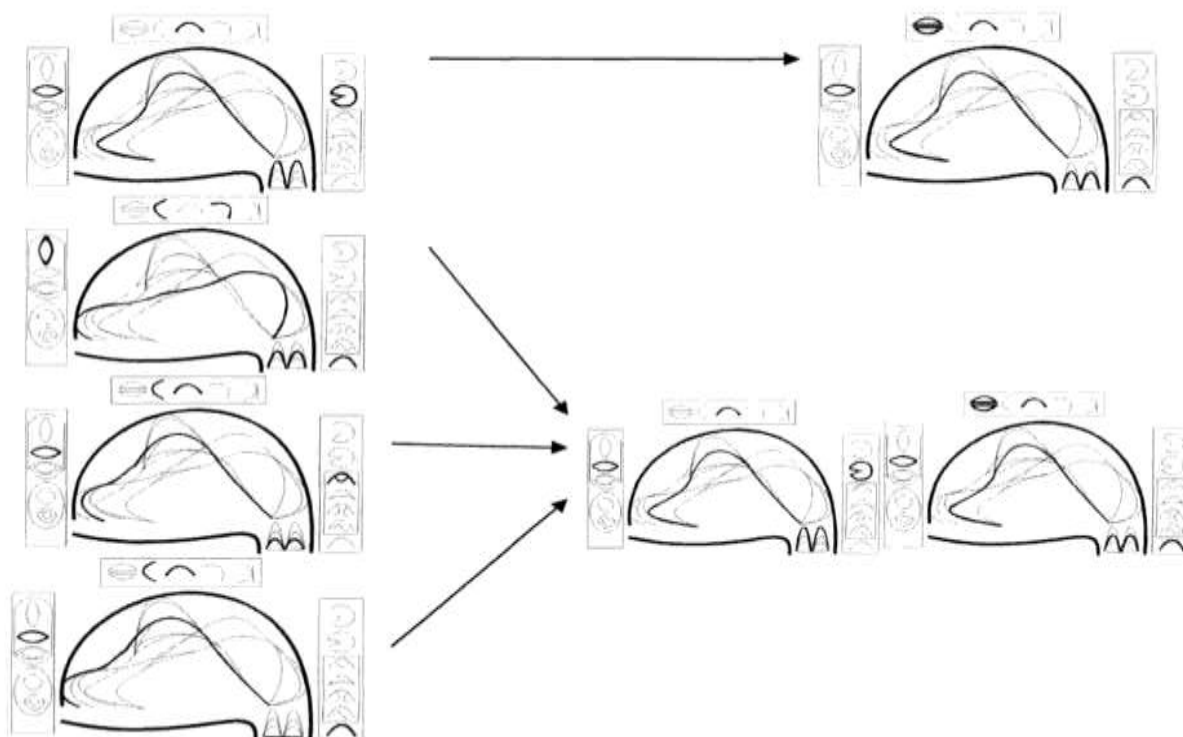
З' дауыссыз дыбыстары жіңішке әуезбен айтылады, естілім белгісіне қарай *жіңішке әуезді* дауыссыздар болып табылады; езулік әуезбен айтылады, естілім белгісіне қарай *езулік әуезді* дауыссыздар болып табылады.

Естілім белгілері: *жіңішке, езулік әуезді* дауыссыз дыбыстар.

Т' дауыссыз дыбыстары : жіңішке әуезбен айтылады, естілім белгісіне қарай *жіңішке әуезді* дауыссыздар болып табылады; езулік әуезбен айтылады, естілім белгісіне қарай *езулік әуезді* дауыссыздар болып табылады.

Естілім белгілері: *жіңішке, езулік* дауыссыз дыбыстар.

Жіңішке, езулік әуезді түбір сөз бен тәуелдік қосымшаның (І жақ) құрамындағы дыбыстардың орфоэпиясының (артикуляциялық) сипаттамасы (1 сурет)

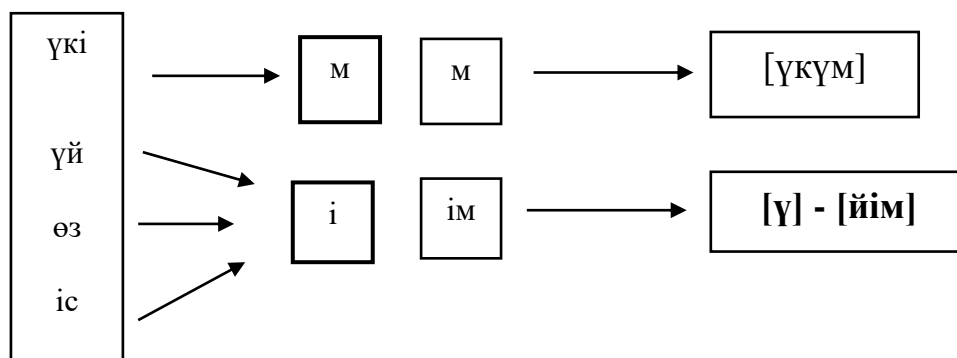

1 сурет. Түбір сөз бен жіңішке езулік әуезді тәуелдік жалғау (І жақ) орфоэпиясының артикуляциясы

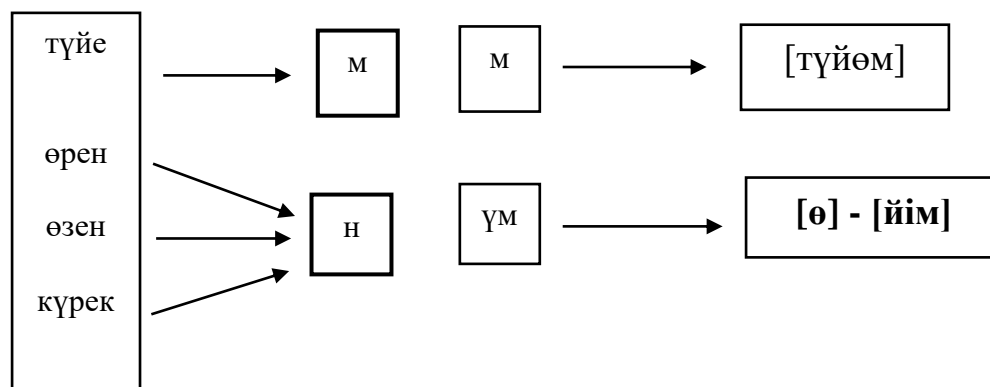
Түбір сөз+жіңішке, еріндік айтылымның фонетикалық сипаты

Түбір сөз+тәуелдік жалғау тіркесімінің жалпы құрылымы екі бөліктен тұрады. Дауысты тіркес өз алдына, дауыссыз тіркес өз алдына топталады.

Түбір сөз+тәуелдік жалғау құрылымының тұлғасы сөздің жіңішке еріндік (ү тектес) болып айтылатын орфоэпиялық үлгісі болып табылады:

Түбір сөз+тәуелдік жалғау құрылымының тұлғасы сөздің жіңішке еріндік (ө тектес) болып айтылатын орфоэпиялық үлгісі болып табылады:

Жіңішке, еріндік әуезді түбір сөздің құрамындағы дыбыстардың орфоэпиялық (естілім) сипаттамасы:

Й' дауыссыз дыбыстары: жіңішке әуезбен айтылады, естілім белгісіне қарай жіңішке әуезді дауыссыздар болып табылады; еріндік әуезбен айтылады, естілім белгісіне қарай еріндік әуезді дауыссыздар болып табылады.

Естілім белгілері: жіңішке, еріндік әуезді дауыссыз дыбыс

Ү дауысты дыбысы: жіңішке әуезбен айтылады, естілім дыбысталуына қарай *жіңішке әуезді* дауысты дыбыс болып табылады; еріндік әуезбен айтылады, естілім дыбысталуына қарай *еріндік әуезді* дыбыс болып табылады.

Естілім белгілері: *жіңішке, еріндік әуезді* дауысты дыбыс.

Ө дауысты дыбысы: жіңішке әуезбен айтылады, естілім дыбысталуына қарай *жіңішке әуезді* дауысты дыбыс болып табылады; еріндік әуезбен айтылады, естілім дыбысталуына қарай *еріндік әуезді* дыбыс болып табылады.

Естілім белгілері: жіңішке, еріндік әуезді дауысты дыбыс

З' дауыссыз дыбыстары: жіңішке әуезбен айтылады, естілім белгісіне қарай *жіңішке әуезді* дауыссыздар болып табылады; еріндік әуезбен айтылады, естілім белгісіне қарай *еріндік әуезді* дауыссыздар болып табылады.

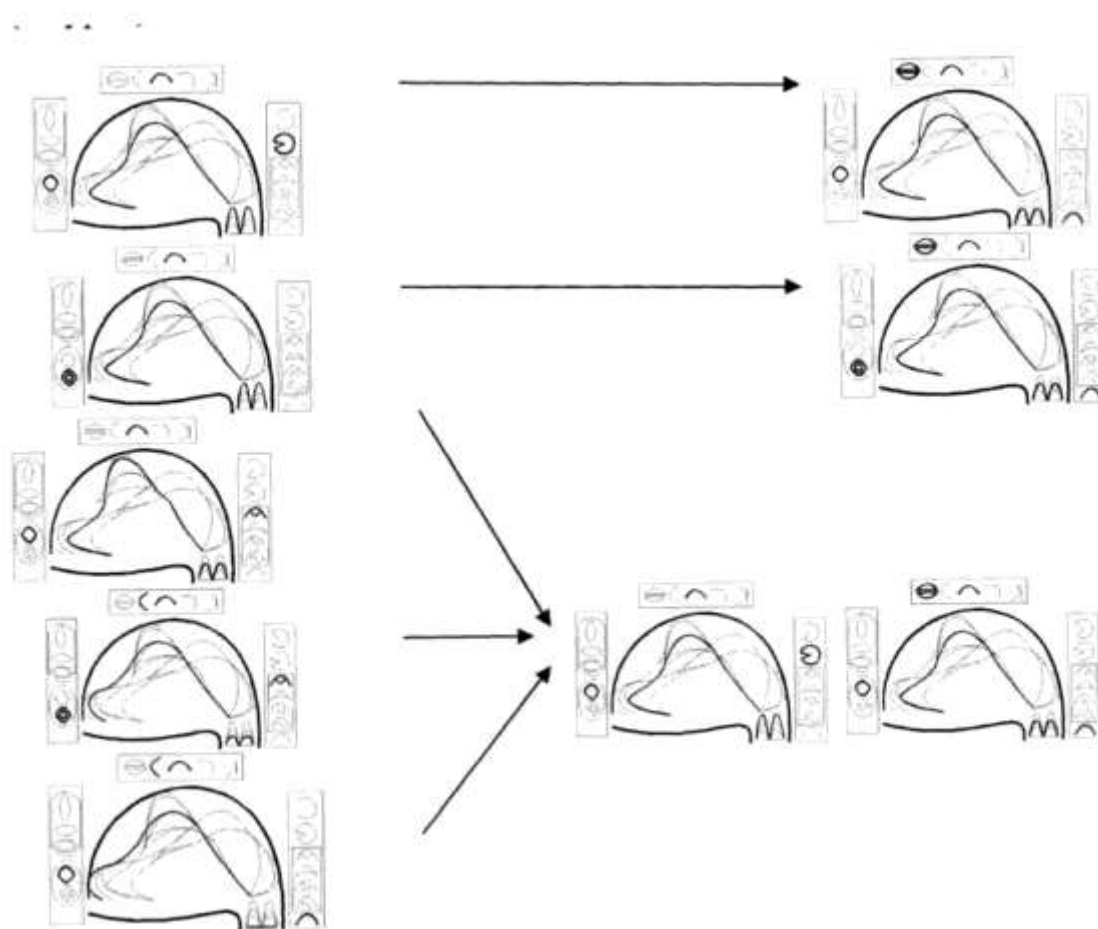
Естілім белгілері: жіңішке, еріндік әуезді дауыссыз дыбыстар.

T^o дауыссыз дыбыстары : жіңішке әуезбен айтылады, естілім белгісіне қарай жіңішке әуезді дауыссыздар болып табылады; еріндік әуезбен айтылады, естілім белгісіне қарай еріндік әуезді дауыссыздар болып табылады.

Естілім белгілері: жіңішке, еріндік әуезді дауыссыз дыбыстар.

Жіңішке еріндік әуезді түбір сөз бен тәуелдік қосымшаның (I жақ) құрамындағы дыбыстардың орфоэпиясының (артикуляциялық) сипаттамасы

(2 сурет):

2 сурет. Түбір сөз бен жіңішке еріндік әуезді тәуелдік жалғау (I жақ) орфоэпиясының артикуляциясы

Түбір сөз+тәуелдік жалғау болғандықтан оның буын құрамының өзгермелі тұлғасының көрнекі сипаты жоғарыдағы қорытындыны тағы да ақиқат тиянақтайды. Сөз немесе буын тұлғасы да, олардың құрамындағы дыбыс саны да үнемі өзгеріп отырады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Строй казахского языка. Фонетика. Алматы, 1991.

2. Джунисбеков А. Сингармонизм в казахском языке. – Алма-Ата: Наука, 1980.

3. Алимхан Жунисбек. Сингармология или неизвестный сингармонизм. – Алматы: Абзал-Ай, 2020. – 143 с

4. Қазақ грамматикасы. Астана, 2002.

Jazyk, řeč, komunikace

Каспанова Ф.А., Утегенова Г.М.

Южно-Казахстанская медицинская академия, Республика Казахстан

К ВОПРОСУ ОБ ИССЛЕДОВАНИИ УПОТРЕБЛЕНИЯ ЛЕКСИЧЕСКИХ ЗАИМСТВОВАНИЙ В МОЛОДЕЖНОЙ СРЕДЕ

В период новых социальных трансформаций общества, сопровождающихся языковыми процессами и приводящих к ситуации, когда поиск культурной идентичности языка студентов приобрел новый импульс, объектом изучения учеными стали заимствования. Речь идет о способах их проникновения, укоренения и закрепления в русском языке. В частности, такого рода дифференцированное отношение к молодежи стало проявляться при распределении рабочих мест выпускников ВУЗов, а также специалистов государственных предприятий.

Изучение иноязычных заимствований сопряжено с внутриязыковыми процессами, поэтому эти процессы социально обусловлены не за счет отображения в языке современной действительности, а за счет социального характера речевой практики, использования языка.

С целью выявления отношений к употреблению иноязычных слов нами было проведено анкетирование. По результатам анкетирования, был выявлен большой интерес обучающихся категории 18-20 лет к иностранным языкам и в чуть меньшей степени обучающихся категории 21-23 лет. Эти категории обучающихся активно использовали заимствования из английского языка в близких им сферах учебы и работы. Однако при этом, некоторые участники анкетирования считали заимствования показателем снижения культуры молодежи (38,3%), другая часть об этом никогда не задумывалась (24,5%), а третьи достаточно категорично говорили, что обучающиеся превращают английские заимствования в аналог нецензурной брани.

Для выяснения частотности употребления и сознательного использования нами был проведен опрос, в котором участвовало около 180 респондентов. Результаты социологического опроса представлены в таблице 1.

Таблица 1. Анкетирование студентов по использованию английских заимствований в речи

Всегда	Часто	Редко	Никогда
20,6%	43,2%	22,9%	13,3%

Исходя из результатов анкетирования, получена следующая тенденция использования заимствований: английские заимствования «часто» и «редко» в ответах студентов встречались гораздо чаще. В тоже время, «всегда» и «никогда» значительно реже. Это указывает на уже приобретенную практику использования заимствований в речи. Тем самым, почти 75% опрошенных обучающихся посчитали, что английские заимствования имеют для них огромное, местами первостепенное значение. Анкетирование помогло выявить способы взаимодействия иноязычных заимствований в родной речи, отражающих социальные процессы общества, использование и формирование коммуникационных форм.

Все причины заимствований можно условно поделить на две группы: внешние или надязыковые и внутренние. Основная внешняя причина – заимствование слова вместе с заимствованием вещи или понятия. Например, раньше слов *компьютер* или *автомобиль* не было, потому что не было соответствующих реалий, потом они появились, и их надо было как-то поименовать, маркировать, поэтому появились соответствующие слова. Следующий вид внешней причины – наименование особого типа явлений или предметов. Например, слово джем, вошедшее в наш язык означает почти тоже самое, что и варенье. Но при ближайшем рассмотрении можно увидеть, что заимствованное слово означает особую разновидность варенья, которое готовится особым образом и т.д. внутренние причины исходят из того, что язык требует заимствования слова, поскольку его собственные ресурсы не справляются. Еще один тип заимствований – заимствования слов с похожей структурой. Так в 19 веке в русском языке появилось слово *джентльмен*, в 20 веке слов с похожей структурой становится больше: *конгрессмен*, *яхтсмен*, *бизнесмен*. В конце 20 века русский язык изобрел слово *бизнесвумен*, несколько переворачивающее структуру. Это говорит о том, что языку нужны такие заимствования, язык пользуется ими и начинает творчески использовать подобные ресурсы.

Как уже говорилось, раньше, язык изменяется, заимствования становятся нормой. Но возникает вопрос, а знают ли люди, что означают те или иные заимствованные слова, насколько уместно они используют их в своей речи. С этой целью мы провели опрос. Отвечали на следующие вопросы молодые люди с 18 до 25 лет. На вопрос «Используете ли вы в своей речи заимствованные слова?» ответили: 72,7% – да, 24,2% – иногда, 3,0% - нет).

Варианты ответов на вопрос «Почему вы их используете» были разными:

- В русском языке нет такого понятия – 21,2%;
- С их помощью мне легче и быстрее объяснить то, что я хочу сказать – 63,6%;
- Для меня английские слова более выразительные чем русские – 6,1%;

- Я использую заимствованные слова, чтобы конкретизировать значение русского языка – 9,1%.

Далее было предложено дать определения следующим словам: *краш*, *фрэндзона*, *крэйзи*, *сори*, *покерфейс*, *фейк*, *чекиниться*, *коворкинг*, *гуглить*, *лайкать*, *мейнстрим*.

Дать определение таким словам как *фрэндзона*, *крэйзи*, *лайкать* не составило труда ни у кого, однако выяснилось, что с некоторыми словами случается подмена понятий, так, например, был ответ, что *покерфейс* - это лицо, выражающее недоумение, хотя на самом деле, в терминологии покера это - выражение лица, не выдающее эмоций, или слово *мейнстрим*: было дано полностью противоположное определение - «заезженные вещи», хотя на самом деле, это - преобладающее направление в какой-либо области для определённого отрезка времени. Слово *коворкинг* (модель работы, в которой участники, оставаясь независимыми и свободными, используют общее пространство для своей деятельности) знакомо немногим опрошенным, однако были те, кто путают его (видимо со словом хендмэйд) и говорят, что это рукоделие. У нас вызвало удивление, что многие не знают слов *чекиниться* (отметить свое месторасположение на карте) и *фейк* (фальшивый), так как в эпоху социальных сетей эти слова используются повсеместно. Интересно отметить, что слово лайк-шок (чувство, которое возникает у человека, чей пост в соцсетях собрал гораздо больше «лайков», чем он ожидал) почти незнакомо молодым людям, они его не используют и не знают значения.

Также было предложено написать какие заимствования вы используете в своей речи. Большинство опрошенных высказалось, что это слова: *гуглить*, *лайкать*, *инстаграмить*, *сори*, *лайк*. Популярны также слова: *селфи*, *мейл*, *юзер*, *мэйби*, *гудбай*, *окей*, *краш*, *чилить* и т.д.

Таким образом, можно сказать, что молодежь в основном пользуется заимствованиями, связанными с социальными сетями для удобства и быстроты общения. Объективность такова, что англицизмы имеют преимущество среди молодых людей. Молодые люди относятся к использованию заимствований скорее положительно. Это неплохо, однако надо помнить об их значении и уместности использования.

В 2017 году в своей статье "Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания" Глава государства Н.А. Назарбаев объявил о третьей модернизации Казахстана и отметил следующие приоритетные направления: конкурентоспособность, прагматизм, сохранение национальной идентичности, культ знания, эволюционное развитие Казахстана [1].

Успешность реализации модернизационных процессов зависит от их правильного восприятия обществом, нахождения социальной поддержки. В

связи с этим возникает особая необходимость в социолингвистическом исследовании сущности понятия «модернизация» и уровня его восприятия обществом.

Выявление образа *модернизации* в языковом сознании носителей языка дает возможность понять насколько правильно трактуется значение этого слова. Значение слова - это познавательное отношение человеческого сознания к предмету, опосредованное общественными отношениями между людьми, обобщенно отражающее предмет, включенный в реальные действенные общественные взаимоотношения людей, которое определяется через функцию этого предмета в системе человеческой деятельности. Формируясь в общественной деятельности, оно включено в процесс речевого общения между людьми. Речь - это форма существования сознания (мыслей, чувств, переживаний) для другого, служащая средством общения с ним, и форма обобщенного отражения действительности или форма существования мышления. Речь, заменяя отдельные фрагменты внутренней деятельности, превращает ее в знаковую деятельность, т. е. в речевое мышление [2]. Следовательно, речь фиксирует образцы (способы) внешней деятельности, преобразованной в мыслительные структуры.

Если в советское время слово «модернизация» употреблялось относительно улучшения или изменения каких-либо конкретных средств производства: модернизация оборудования, станков, машин, то сегодня модернизация относится к терминам, содержание которых не получает единого толкования у исследователей. Например, «модернизация – [фр.moderne - новейший, современный] изменение, усовершенствование, отвечающее современным требованиям, вкусам, напр. *Модернизация оборудования*» [3].

В философии модернизация рассматривается как «процесс обновления общества на основе ассимиляции достижений более развитых стран. М. возможна как элемент движения общества от традиционализма к либерализму при условии существования эшелонов стран, уже ранее прошедших этот путь и своим примером стимулирующих потребности в М. и оказывающих определенную помощь ее проведению».

В словаре основных политологических понятий и терминов: «модернизация – это совокупность экономических, социальных, культурных, политических перемен, происходящих в обществе в связи с процессом индустриализации, освоения научно-технических достижений».

Модернизация в системе образования, как реформа, обеспечивает качественное ее преобразование в условиях рыночной экономики с учетом глобализации. Реформирование образования требует создания новых правовых, научно-методических, финансово-материальных условий и адекватного кадрового обеспечения для углубления и развития этого процесса на основе сохранения накопленного в этой сфере позитивного потенциала.

Ведь высокоэффективная система образования является одним из основных факторов обеспечения устойчивого роста экономики страны и казахстанского общества.

Таким образом, из анализа справочной литературы можно сделать вывод, что понятие *модернизации* представляет собой «фактор развития», «процесс», «изменение», «усовершенствование», «совокупность перемен», «реформу» социальной сферы.

Все формы познания человеком реальности и его отношение к тому или иному отражается в сознании. А сознание - это сторона развития личности, в процессе которого приобретенный опыт даёт новый взгляд на мир, его сокрытые стороны, происходит принципиальное переосмысление жизни. Именно процесс переосмысления жизни, происходящий в течение всей жизни человека, и определяет его основные мотивы к действиям, его поведение. Это есть не что иное как умение определять задачи или цели жизни, а не только их решения, а стало быть не только лишь владение знанием, но и умение его использовать на практике [4].

Для того, чтобы узнать с какими понятиями ассоциируется слово модернизация в языковом сознании носителей языка, нами был проведен лингвистический ассоциативный эксперимент. При анализе ответов респондентов (в частности были выбраны студенты) ассоциативного эксперимента наблюдается перцепция, связанная с понятиями «новые технологии», «изменение», «преобразование», «эволюция», «расширение», «улучшение», «совершенствование», «обновление» и др.

На основе нашего исследования можно сделать некоторые выводы.

Первое наше наблюдение касается семантической стороны употребления слова *модернизация*. Если ранее слово модернизация использовалось по отношению к конкретному предмету, то сейчас оно наряду с существовавшим значением приобрело и абстрактно-оценочный смысловой оттенок.

Следующее наблюдение относится к общей употребительности и частотности использования слова *модернизация*. С 2016 года в казахстанских СМИ употребление этого «ключевого» слова явно интенсивно растёт, что свидетельствует об образе модернизации в языковом сознании общества.

Употребление иноязычных слов в речи авторитетного лица или в средствах массовой информации может стать толчком к его ассимиляции в русской речи. При проведении данного исследования нам удалось реализовать следующие задачи:

- определить роль социальных и языковых факторов в развитии словарного состава языка;
- обобщить лингвистические основы, связанные с изучением иноязычных заимствований (определение заимствований, классификация заимствований, способы освоения «чужих» слов языком-реципиентом);

- осветить иноязычные заимствования в диахроническом аспекте, т.е. в различные исторические периоды развития русского языка;

- систематизировать синхронический аспект изучения заимствованных слов в современном русском языке, в том числе: причины и следствия интенсивных английских заимствований в последние десятилетия, лексико-стилистические особенности заимствований на основе современных лингвистических представлений о лексическом значении слова.

Проведенный нами анализ показал: в речи молодых людей встречаются обоснованные и необоснованные заимствования, причём, если последние обусловлены недостатком языковой культуры, то первые обоснованы созданием билингвистического коммуникативного пространства, определяющие социолингвистические параметры языка объемом и структурой коммуникации, составом социальных сфер, в которых используется язык, продолжительностью его письменной традиции, наличием и характером кодификации, взаимоотношением с ненормируемыми формами существования языка, его фактическим положением. Концепции социолингвистической типологии языков, психолингвистического и лингвистического подходов к изучению проблем билингвизма и интерференции дают представление о характере функционирования русского языка в сопоставлении с другими языками многонационального государства в условиях происходящих изменений в сторону сохранения и развития полилингвизма.

Литература

1. Назарбаев Н.А. Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания. – Акorda, 12 апреля 2017 года.
2. Н.Б. Вахтин, Е.В. Головки Социолингвистика и социология языка. С. Петербург, 2004. – С. 121-122.
3. Новый словарь иностранных слов. – Мн.: Современный литератор, 2006. – 1088 с.
4. Майер П. А. Сущность и содержание принципа единства сознания и деятельности // Молодой ученый. — 2016. — №15. — С. 406-409.

PEDAGOGICKÉ VĚDY

Problémy tréninku

Kozhabay Sagynzhan

Kazakhstan

Buketov university

METHODOLOGY IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE

Introduction

The current period of educational progress has brought a new direction – innovative pedagogy. Innovative - in English means “introduction (dissemination) of innovation”. In scientific directions, the concepts of innovation and innovation differ from each other. "Innovation" means a tool, a new method, methodology, technology. "Innovation" is education, a process that develops at certain stages. The development of world science is growing and developing day by day. It was this positive event that also had an impact on our earth. Advanced innovative technologies are used in our scientific world. As a result, the fact that our President called this year “the year of youth support and public health” has also further increased the responsibility of the youth of our country. It would not be a mistake to say that the widespread introduction of advanced and modern innovative technologies into the educational sphere has also opened the doors to wide opportunities and heights for young people learning a foreign language.

Literature analysis and methodology

Language learning is one of the most important areas in modern society. As a means of communication, language can be acquired practically in a natural environment, that is, in the family, among the public or in an organized way. And knowledge about linguistic phenomena is taught in theory. Nowadays, when international relations are in full swing, knowledge of languages, especially multilingualism, plays a huge role. Students and female students who study in our country usually study three languages. These languages are designated by special names. These are: native language, second language and foreign language. The native language is the first language that is separately involved in the formation of thinking. When they speak a second language, they treat it as the language of their fraternities, neighbors consisting of representatives of other nationalities. A foreign language is the language of another country.

The native language and the second language are studied in a natural situation, and a foreign language is studied in an artificial environment. Communication in a foreign language is mainly carried out in the classroom under the guidance of a teacher. Among the three languages, the study and teaching of a foreign language is radically

different in certain aspects. This, in turn, necessitates the use of appropriate technology for teaching a foreign language. By carefully mastering achievements using the methodology of a foreign language teacher, an excellent student achieves a clear knowledge of the norm of accumulated language experience and its further improvement. Effective teaching of foreign languages requires knowledge of its methodology. The study and teaching of foreign languages largely depends on the theoretical development of the methodology of teaching a foreign language and the creative application of theory in practice. The subject of the methodology is the process and methods of teaching through the subject of a foreign language, the science of teaching a foreign language, the subject of the methodology of studying the activities of a teacher and a student. The basic concepts of methodology are method, manual, principle. Didactics - what do we teach? the training content is calculated. Methodology - how do we teach? means methods and techniques of education. The concept of method – methodology comes from the Greek-Latin word “methodos” - “methodos”, which means ways, methods leading to a certain goal. In various literature, one can find a narrow and broad meaning of this term. The term "methodology" in a narrow sense refers to the concept associated with a specific course learning process. This is interpreted as a supervised lesson process that covers guidelines related to class planning and the preparation of teaching materials.

The term "method" in a broad sense refers to the selection, stratification and distribution of educational material. In Germany, since the 60s, “didactics” and “methodology” have been used in a narrow sense. According to didactics, what is the educational content taught? And what teaching methods are taught? Deals with problem solving. Learning foreign languages is not only a means of mental education, but also the process of forming a person's personality by familiarizing oneself with the educational wealth and values of another culture and introducing them into one's cultural life. Learning foreign languages in Europe has long been considered a privilege in obtaining a higher level of education and is believed to have taught people who have privileges in public schools. The methodology of teaching a foreign language as a science has more than 200 years of history. During this period, it can be noticed that different attitudes were expressed to the methodology of teaching a foreign language. It is believed that one of these points of view belongs to Academician L.V. Shcherba. In his opinion, the teaching method is to teach any subject, despite the fact that it is a science, even if it contradicted the theory. It solves practical issues. In particular, the methodology of teaching a foreign language is not based solely on the arguments of psychology, but is based on general and particular linguistic research. If linguistics deals with the patterns of origin and movement of linguistic phenomena, then methodology answers the question of what needs to be done to practically use the necessary linguistic phenomenon based on these patterns. laws. The most valuable books on methodology were also written by linguists. Psychologists have treated the methodology of teaching a foreign language in their own way. Psychology, on the other hand, deals with how students master this subject. But this opinion cannot be completely unified. Because the teacher is in the process of teaching, and the student, during the assimilation period, experiences certain mental processes and situations,

whether he wants it or not, meets the laws of psychology and is influenced by them. A deeper study of the literature on the history of methodology shows that some researchers call methodology art. They usually refer to the opinion of the French methodologist Penlache, that is, there is no “good” or “bad” method, there are “good” or “bad” teachers. For those who think so, the German methodist E.Otto can respond with his thoughts set forth in 1924. Among other things, it says: “If someone considers methodology an art, he will confuse the theory of science with its practical application.”

The main concepts adopted in the methodology of teaching a foreign language include the following: educational system, teaching method, teaching principle, teaching tools, methodical technique. The method of obtaining a foreign language teaching is when it is called a set of activities of a teacher and a student that ensure the achievement of practical, comprehensive, educational and developmental goals of teaching a foreign language.

The term ”method” is used in the meanings of “set of educational methods” and “direction of education”. While the first is used in the theory of education in the sense of procedural methods, in the second sense we can find it in works on the history of teaching methods. For example, a foreign language is considered a translation method of teaching, the togri method, a conscious comparative method, a traditional method, an intensive method, etc.

The term ”methodology

of a foreign language“ evokes in a person's mind a so-called associative ”connection”: first of all, it means a set of methods and methodological techniques aimed at teaching a language, or scientific knowledge about teaching methods, and, finally, an independent pedagogical science comes to mind

The methodology of teaching a foreign language developed in harmony with didactics,

interconnected. Undoubtedly, we all know that the teaching theories of all academic disciplines are based on didactics, from which they receive scientific nourishment. Teaching a foreign language is also based on didactics. General theory of didactics of education, methodology of teaching a specific academic subject, linguodidactics General theory of language teaching, linguomethodics is considered as the science of teaching a specific language. The term "method" means the method of work of a teacher-educator and a student on the way to acquiring knowledge, qualifications, skills, forming the formation of students' worldview and creating opportunities for cognition. This concept has countless definitions. The introduction of methods in the teaching of foreign languages began in ancient times, while the principles are relatively new methodological terms. Historically, the methods were grouped into four groups, the names of which are called “tarjima”, “to'gri”, “kiyoshi”, “aralash”. The history of methods has been deeply studied by the outstanding methodologist Prof. I.V.Rakhmanov. The translation method exists mainly in two forms and is indicated by the names of the methods of grammatical translation and text translation. Grammar - from the point of view of the foreign language translation method studied with a general educational purpose. Grammar exercises were

performed in order to develop the logical thinking of the language learner. The consolidation of grammatical knowledge was adopted as the main goal of education. The basic principles of this method are as follows:

1. Language learning is based on writing.
2. Grammar was taken as the subject of study, and vocabulary was also chosen in accordance with it. Performing grammar exercises is the main method of work.
3. Previously, the grammatical rule was memorized by heart, and then it was recommended to make sentences based on the rules.
4. The grammatical form and meaning of words are revealed literally in the translation tool.
5. By literal translation and dry memorization, the language material is assimilated.
6. It is limited to recalling words in isolation, out of context. Method without translation. Historically, various manifestations of this method are known. They can be divided into two large groups: natural and correct methods. Learning a foreign language by a natural method should be monotonous in relation to the conditions of mastering the native language. The idea that the main purpose of the method is to create an opportunity to learn to read and write by learning to speak a foreign language is formed in a practical purpose. The most important of the principles that make up the natural method is the creation of a language environment. In the chapter devoted to the practical application of the proposed methodological principles. This is clearly felt in the creative activity of the manifestations of the method. In the new interpretation, the goals pursued by teaching a foreign language were mainly based on the results of pragmatic linguistic research. This branch of linguistics interprets language as a sphere of human activity, and not as a system of linguistic forms. A new set of conclusions that have been accumulating in the field of foreign language education since the early 70s has led to heated discussions in the field of defining the purpose of education. New curricula were adopted, the purpose of which, defining the main directions of teaching a foreign language, was to teach students to think, to communicate in a foreign language.

“Befaeigung zur Kommunikation” (Communicative competence). In the 70s, the “communicative method”, after a number of attempts, found its confirmation in several stages. Against this background, the science of methodology developed. We will not be able to master any foreign language without an in-depth study of its methodology. In the methodology of teaching a foreign language, the method of “communicative didactics” is also considered significant. Communicative didactics combines: - an open and flexible concept of the lesson; - the topic and content are important; - the main form of work in the lesson: conversation and group work; - it is necessary that great attention be paid to the activation of students and the creative and free use of language; - close attention to the exercise on the principle of expressing thoughts based on understanding; - games with visualization (vision support); - Oral use of the language and at the same time understanding of the original texts is considered important. Communicative didactics gave priority to using the natural

speech situation as a material for understanding by ear, that is, we can give examples of such things as announcements in transport, at the train station, advertising on radio and television, telephone conversations, and so on. Listening to and understanding information the goals set before acceptance have changed. Telling and controlling what he was listening to also became different. Every foreign language lesson is a crossroads of cultures, the practice of intercultural communication. Because every word in a foreign language in this process reflects a foreign life and culture. The task facing teachers is to develop the ability of students and female students to be sociable, to communicate. To do this, it is necessary to master new teaching methods aimed at developing textbooks and four speech actions in a foreign language that teach people to communicate effectively. The quality and effectiveness of education will continue to increase if communication tools, exhibitionism, modern types of technologies, methods, and the principle of consistency are provided in this process. For successful functioning, not only subject, pedagogical and psychological knowledge is considered necessary, but also, again, another feature is the skills and abilities of the teacher to be able to communicate. From infancy, a person begins to acquire communication skills. But growing up, not everyone can establish the necessary level of communication. The method of pedagogical communication has an impact on the culture of subject knowledge, the sequence of mastering skills, interpersonal relationships on the part of students, creates a certain moral and psychological climate in the educational process. Communication is an important condition for the socialization of the individual. At this stage, it is considered necessary to know what pedagogical communication really is. Pedagogical communication is the interaction of a teacher and an educator based on mutual information, primarily educational, an exchange that helps to understand a partner in pedagogical communication, as well as to carry out interaction activities. In this case, information is transmitted both verbally, through speech, and by non-verbal means. In the process of pedagogical communication, the teacher should play a major role and become an example for students. This can be judged by his communicative culture. The communicative culture of a teacher is a professional and pedagogical communication with the subjects of his educational activity process. As a necessary level of communicative culture, it can be established that in this case the teacher will be able to perceive his students and colleagues positively, and will also be able to unconditionally ensure the achievement of the goals of teaching and upbringing. The social significance of communicative culture lies in the fact that the teacher who occupies it is able to create a positive psychological climate in the interaction of all subjects of the educational process, to implement humanism and democratization, being important principles of modernization of education. The personal significance lies in the fact that a teacher with a communicative culture has a high level of self-confidence, enjoys communicating with his mentor, feels free in his chosen work activity. The structure of a teacher 's communicative culture can include the following:

1. Communication skills.
2. The teacher's accessibility to communication.
3. The teacher's communication culture.
4. Methods of pedagogical communication.

Communication skills can be divided into the following groups: 1. Socio-psychological skills. They prepare students to enter into communication, make a positive impression, help each reader to accept his personality, the level of his position, predict the development of interpersonal relations, give the opportunity to use means of psychological influence, convince, absorb, identify.

2. Moral and aesthetic

skills. These are skills that allow you to see communication on a humane, democratic basis, observe the rules of professional etiquette, put in place the dignity of each student as a person, establish creative cooperation with the student team and with each student.

3. Aesthetic skills. This is determined by the ability to harmonize internal and external states, possess the abilities of an artist, aesthetic self-expression, attract teenagers to a high cultural level of communication, activate their emotional mood, optimistic perception.

4. Technological skills. This is determined by the ability to choose various forms of interaction of educational tools, techniques, techniques, choosing the optimal way to manage communication, observing pedagogical femininity, which increases its educational effectiveness. The range of personal qualities necessary

for the culture of pedagogical communication includes such as sociability, openness, self-control, assertiveness, sincerity, patience, endurance, tactics.

Conclusion

Learning a foreign language is a multifaceted learning process in which a person experiences complex psychological changes. In particular, there is a process of comparing a foreign language with a native one. Various teaching methods and technologies are used in this process. With the help of modern pedagogical technologies, teaching a foreign language by comparison with the native language gives an effective result. Teaching a foreign language requires knowledge of its methodology.

Methodology and technology play an important role in the process of learning a foreign language. When organizing a lesson, various methods of methodological science are used. The methods widely used in the methodology of teaching a foreign language are: the method of communicative didactics, the method of organizing intercultural communication and the method of organizing exercises. All three methods are interconnected and complement each other. Since the science of methodology is connected with the science of didactics, when learning a foreign language, it is based on communication, and the method of communicative didactics arises. In the process of applying the method of communicative didactics, a pedagogical method of forming intercultural communication is also being formed. As a result of learning a foreign language, the culture of another country is also mastered. In order to acquire the necessary knowledge in the field of teaching a foreign language, the “technology of organizing exercises” plays an important role. Exercise is the best way to learn all the knowledge. The exercise gives a positive result not only in learning a foreign language, but also in mastering all industry knowledge. The effective organization of the lesson,

the role of pedagogical activity and modern pedagogical technologies in it are incomparable. It is important to organize the process of learning a foreign language with an approach to communication, to bring the next stage to the level of intercultural communication, to achieve results that should be focused on: yes, the last step, "exercise technology". For the consistent organization of the process of teaching a foreign language, it is necessary to master the knowledge of modern pedagogical information and communication technologies.

Анорметова Гулмира Эргашбековна

Әбунасыр Әл-Фараби атындағы орта мектебінің бастауыш пәні мұғалімі

Қазақстан. Шымкент қаласы

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ҚҰЗІРЕТТІЛІН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Қазіргі педагогикалық білім беру жүйесінде болып жатқан үдерістер жоғары білімді, интеллектуалды дамыған тұлғаны тәрбиелеу мәселесін барынша өткір қойып отыр. Оқу процесін жетілдіруге бағытталған көптеген идеялардың ішінде ең маңыздыларының бірі – оқушылардың танымдық қызығушылығын қалыптастыру және дамыту идеясы. Бұл идея оқушыларды өзіне тартатын, мұғаліммен бірлесе жұмыс істеуге итермелейтін құралдарды қолданудың себебі болып табылады. Мұғалімнің міндеті – ұйымдастыру «... бүгінде әлсіздер орташа, орташалар - күштілер деңгейіне жететіндей, ал күшті оқушы жетілуге ұмтылатындай етіп оқыту. Сонда ең әлсіз студенттің өзі оның қабілетіне сенеді» [1].

Мектеп оқушыларының танымдық белсенділігін арттыру бойынша мұғалім жұмысының жүйесі алға қойған мақсатқа – оқушылардың танымдық қабілеттерін дамытуды кезең-кезеңімен, жүйелі мақсатты түрде жүзеге асыруды ескере отырып құрылуы керек.

Қазіргі мектепте оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруда айтарлықтай тәжірибе жинақталған. Сабақтың танымдық міндеттерін нақты құрастыру, материалды дәлелді түрде түсіндіру, сабақтың нақты құрылымы, оқу үрдісінде әр түрлі өзіндік жұмыстарды пайдалану, шығармашылық тапсырмалар және т.б. - мұның бәрі танымдық қызығушылықты дамытудың тиімді құралы. Білім беру үдерісін осылайша ұйымдастыру кезінде студенттер бірқатар жағымды эмоцияларды (қызметтің неғұрлым жетілген әдістерін меңгеру қуанышы, өзін-өзі бағалау және т.б.) сезінеді, бұл олардың пәнге деген қызығушылығын сақтауға және дамытуға ықпал етеді.

Кіші оқушының танымдық қызығушылығын тек сабақ барысында ғана емес, сыныптан тыс жұмыстарда да дамытуға болады. Мектеп оқушыларының мектептен тыс жұмысы екінші буын мемлекеттік білім беру стандартының жаңалықтарының бірі болып табылады. Жаңа базалық оқу бағдарламасына сәйкес ол мектептегі білім берудің міндетті элементіне айналып, мұғалімдердің алдына оқушыларды дамытушы ортаны ұйымдастыру міндетін қояды.

Заманауи мектепте мемлекеттік білім беру стандартының талаптарын толығымен қанағаттандыратын кіші жастағы оқушылардың сыныптан тыс

жұмыстарға танымдық қызығушылығын дамыту мүмкіндіктері мен құралдарының нақты анықтамасы жоқ. Ойын әлі де болса кіші оқушының өмірінде жетекші орындардың бірін алатынына қарамастан, ойын әрекеті сияқты танымдық қызығушылықтарды дамыту құралына жеткілікті көңіл бөлінбейді.

Танымдық қызығушылықтың бірнеше көрсеткіштері бар:

Интеллектуалдық белсенділік көрсеткіші;

Белсенділікті көптеген әрекеттер арқылы бағалауға болады. Бұл оқушының мұғалімге қоятын сұрақтары. Сұрақ әлі де түсініксіз нәрсені түсінуге, оны қызықтыратын тақырыпқа тереңірек енуге деген ұмтылысты білдіреді. Өз бетінше қойылған сұрақ ізденісті, түпкі себебін табуға белсенді ұмтылысты білдіреді, кез келген дербес сұрақ қазірдің өзінде пайда болған немесе бар танымдық қызығушылықтың көрсеткіші болып табылады, сондықтан оқушылардың сұрақтарына құрметпен қарау, оларға егжей-тегжейлі жауап беру, оқушыға сұрақ қоюға ынталандыру көрсеткіш қана емес, білімге деген қызығушылықты нығайтудың ең маңызды жолы болып табылады. Оқуға немқұрайлы қарайтын инертті оқушы сұрақ қоймайды, оның интеллектісі шешілмеген сұрақтардан бұзылмайды.

Оқушының қызығушылығымен ұштасатын интеллектуалдық әрекеттің айқын көрсеткіші олардың алған білімдері мен дағдыларын белсенді пайдалануы болып табылады.

Оқушының интеллектуалдық белсенділігі қызығушылық үшін өте маңызды тағы бір көрсеткіштен көрінеді: білім беруден тыс әртүрлі көздерден алынған басқа жаңа, тың ақпаратпен бөлісуге ұмтылу.

Танымдық қызығушылықтың тағы бір көрсеткіші эмоционалды көрініс болып табылады.

Оқушының іс-әрекетінің эмоционалды қатынасы оның танымдық қызығушылығының көрсеткіші болып табылады. Өзінің бақылаулары бойынша мұғалім таңдану, ашулану, эмпатия сияқты танымдық қызығушылықтың эмоционалды көріністерін, алған білім мазмұнына сәйкестігін белгілей алады. Оқушылар интеллектуалдық қуаныш сезімдерін барынша айқын көрсетеді. Бұл эмоциялар әртүрлі себептерді тудырады: олар шығарманың кейіпкеріне, қандай да бір оқиғаға, ғылыми жаңалыққа деген жанашырлықпен бірге жүруі мүмкін. Әдетте бұл анық көрінетін және тіпті күшті процесс кіші жастағы студенттерде ескертулерде, мимикада, ым-ишарада көрінеді.

Психологтар келесі көрсеткішті алдыңғы көрсеткішпен тығыз байланыстырады. Ең алдымен, олар шоғырланған назарда және аз алаңдаушылықта көрінеді. Осы тұрғыдан алғанда, кейбір зерттеушілер назар аударудың санына қарай оқушының қызығушылығының жоқтығын немесе әлсіздігін бағалайды.

Танымдық қызығушылықтың нәтижесі ретінде тағы бір көрсеткіш ерекшеленеді -

әрекетті еркін таңдау. Танымдық қызығушылықты тану оқу іс-әрекеті саласында ғана емес, одан тыс жерлерде де мүмкін, өйткені студент тек сабақта

ғана емес қызығушылықты басшылыққа алады. Керісінше, оның еркін іс-әрекеті танымдық қызығушылықтың сипаты мен тереңдігін және локализациясын және хабардарлығын көбірек көрсетеді.

Еркін таңдауда белгілі бір білім саласына, белсенділікке, оқу үйірмесіне, бос уақытында сабаққа басымдық бере отырып, студент өзінің қызығушылығын да, өзінің потенциалдық мүмкіндіктерін де ашады. Бос уақыттағы іс-әрекет түрлерін еркін таңдау, сабақтан тыс уақытта белгілі бір іс-әрекетке басымдық беру оқушылардың қызығушылықтары мен бейімділіктерінің ең маңызды көрсеткіші болып табылады.

Сонымен, когнитивтік қызығушылық - бұл оқу қуанышымен, қиындықтарды жеңумен, табысқа жетумен, өзін-өзі көрсетумен және дамып келе жатқан тұлғаны бекітумен пәнді оқуға жағымды эмоционалды реңкпен байланысты белсенді танымдық бағыт. Кіші мектеп жасында танымдық қызығушылықтың дамуының өзіндік ерекшеліктері бар. Танымдық қызығушылық оқушыны өз бетінше әрекетке итермелейді, қызығушылық болған жағдайда білімді меңгеру процесі белсенді, шығармашылық сипатқа ие болады, бұл өз кезегінде қызығушылықтың күшеюіне әсер етеді. Сондықтан мұғалімдердің ең маңызды міндеттерінің бірі – бар қызығушылықтарды анықтауға жағдай жасау, мектеп оқушыларының білімге деген қызығушылығын дамыту және тәрбиелеу.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

1. Бараз Э.А. Формирование познавательных интересов младших школьников в процессе личностно-ориентированного взаимодействия участников обучения: Автореф. дис. канд. пед. наук. – Челябинск, 2018. – 19 с.
2. Выготский Л.С. Лекции по психологии: психологические функции и их развитие в детском возрасте. – СПб.: Союз, 1999. – 143 с.
3. Киперман О.К. Периодическая печать и воспитание у школьников интереса к знаниям: Пособие для учителя. – Киев: Радянська школа, 1989. – 128 с.

Магистрант С.С.Хакимов, PhD А.Н.Урматова

М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті

ОРТА МЕКТЕПТЕ ГЕОМЕТРИЯ ПӘНІН ОҚЫТУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Білім – үдемелі индустриальді жаңа технологияға бағытталған мемлекетіміздің дамуы мен бәсекелестік мүмкіндігінің анықтауыш көрсеткіші болып табылады.

Сондықтан еліміздің жаңа даму бағытында білім беру жүйесінің алдында:

1. Білім беру мекемелерін оңтайландыру;
2. Оқу-тәрбие үдерісін түбегейлі жаңғырту;
3. Білім беру қызметтерінің тиімділігін арттыру сияқты үш басты бағыт айқын қойылды. Соның ішінде жалпы білім беретін мектептердің алдында тұрған шұғыл міндет – оқуды өмірге, жаңа технологияға жақындату. Осыған байланысты мектептегі іргелі жаратылыстану-математика бағытындағы пәндерді оқытудағы әдістемелік мәселелердің мәні ерекше артады.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында (2007ж.) білім беру жүйесінің жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіби шыңдауға бағытталған рөлі атап көрсетілсе, осы заңның 41-бабында:

«Педагог қызметкерлер оқушылардың мемлекеттік білім беру стандартында көзделген деңгейден төмен емес білім, білік, дағды алуын қамтамасыз етуге, жеке шығармашылық қабілеттерінің көрініп дамуы үшін жағдай жасауға міндетті» делінген.

Сондықтан орта мектептің алдында тұрған негізгі міндеттердің бірі – оқушылардың шығармашылық қабілетін барынша ашып, қоғамды құрып дамытуға бар мүмкіндігін жұмсайтын қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру. Әрбір оқушының тұлға ретінде қалыптасып дамуына математикалық білімнің үлкен үлесі бар.

Мектепте геометрия курсы үлкен орын алады және оқытуға көп көңіл бөлінеді. 7-11 кластарда математикаға бөленген уақыттың 40% геометрияға тиісті.

Мектеп геометриясының негізгі мазмұны 200 жылдан бері бір қалыпты сақталып келеді және оның шығар жері (қайнар көзі) Евклидтің «Негіздері». Планиметрия курсына түзулердің өзара орналасуы; үшбұрыш, төртбұрыш жәнешенбер қасиеттері; фигуралардың теңдігі және ұқсастығы; ұзындықты,

бұрыштар мен аудандар шамаларын өлшеу сияқты мәселелер қарастырылады.

Жалпы, Ғылыми – әдістемелік жұмыстардағы білім алушылардың кеңістіктік қиялын қалыптастыру және дамыту мәселелерін зерттеушілердің арасында үш бағытты бөліп көрсетуге болады.

Бірінші бағыттың өкілдері (А. Д. Ботвинников, В. А.Василенко, и. А. Ройтмин, Н. Ф. Четверухин және т. б.) осы мәселені зерттей отырып, әдетте, геометриялық фигуралардың қасиеттерін зерттеуге және екі проекция жазықтығына ортогональды проекциялау кезінде олардың әртүрлі түрлендірулеріне арналған тапсырмалар жүйесін ұсынады.

Н. Ф.Четверухиннің еңбектері осы бағыттағы ғылыми – педагогикалық әдебиеттерде негізгі жұмыстар болып табылады, онда геометрия курсына кеңістіктік фигуралардың бейнесін құру теориясы баяндалған, кескіндерді параметрлік бағалау өңделген. Олар жоғары және орта мектепте педагогикалық процестің ерекшеліктерін жан-жақты зерттеу негізінде жазылған. Бұл жұмыстардың негізгі бағыты геометрияны оқытудың теориялық деңгейін практика сұраныстарына мүмкіндігінше жақындата отырып көтеруге деген ұмтылыспен сипатталады. Автор стереометрия бағдарламасының белгілі бір бөлімдерін өту кезінде математиктердің сызба геометриясының кейбір элементтерін, атап айтқанда ортогональды проекция әдісін енгізуі орынды деп санайды. Ортогональды проекциялардың көмегімен студенттер сызбада бейнеленген фигураны неғұрлым толық және нақты елестете алады. "Сурет тақырып модельдері мен фигуралардың дерексіз көріністері арасындағы алшақтықты толтырады "(Н. Ф. Четверухин)

А.Д. Ботвинниковтың еңбектерінде кескіндерді түрлендіру мәселелеріне ерекше көңіл бөлінеді. Трансформация идеялары графикалық қызметтің барлық түрлері үшін үлкен. Түрлендірудің жалпы әдістерін таңдау геометрия мен сызу арасындағы байланысты жүзеге асыру үшін терең негіз жасайды. Әр оқу пәнінің мүмкіндіктерін білу және пайдалану оқушылардың кеңістіктік көріністерінің қозғалғыштығын дамытуға ықпал етеді, бұл олардың ойлауының шығармашылық бағытын қалыптастыру үшін қажет. Біздің зерттеулеріміз тұрғысынан қызықты болатын қайта құру түрлері:

1. Бейнеленген заттардың кеңістіктік орналасуының өзгеруімен түрлендіру;
2. Заттың бетін орналастыру;
3. Нысанның пішінін түрлендіру. А. Д. Ботвинников түрлендірудің тек жеті түрін ажыратады және ортогональды проекциялардағы кескіндерді түрлендірудің әр түріне мысалдар келтіреді.

Суреттерді түрлендірудің барлық түрлерін және оларды орындау әдістерін игеру оқушылардың графикалық дайындығын жетілдірудің, кеңістіктік қиялдың қалыптасуының маңызды шарты болып табылады, оған

математика және сызу мұғалімдерінің күш-жігері бағытталған. Оданқо, тапсырмалар жүйесін құру мәселелері зерттелмейді.

Стереометриялық есептерді шешуде ортогональды проекция әдісін и. А. Ройтман қолданады. Бұл идеяның пайдасына белгілі математик В. М. Брадис: "стереометрия курсында ортогональды проекцияларды қолдану өте қажет;

Киселевтің мектеп геометрия оқулығында (2-бөлім) соңғы басылымдарда оларға арналған арнайы тарау болғандықтан, оны жүзеге асыру оңай. Мәселенің теориялық жағын қарастырмай-ақ, проблемаларды шешуде ортогональды проекцияны қолдануға болады, қарастырылып отырған кеңістіктік фигуралардың вербальды сипаттамаларын тиісті диаграммамен алмастыруға болады, оның көмегімен шешуші мәселе барлық қажетті деректерді алады: "Мұндай мәселелерді дайын диаграммада шешу, сонымен қатар ауызша сипаттамамен берілген кеңістіктік фигураларға арналған диаграммаларды өз бетінше жасау мәселені жақсы түсінуге және кеңістіктік қиялдың дамуына үлкен ықпал етеді".

И. А. Ройтман геометрия мен сызбаны оқытудағы кемшілік-бұл пәндер арасындағы байланыстың болмауы, сызу және геометрия мұғалімдерінің бірлескен әрекеттерін үйлестіру жоқ деп санайды. Мұндай терең байланыс мұғалімнің геометрияны ұсынуы-Техникалық сызу нормаларына сәйкес сызбаларды орындау болар еді. Өкінішке орай, тағы бір нәрсе қолданылады: сызу мұғалімдері өз пәндерін догматикалық, дәлелденбеген түрде ұсынады, ал математика мұғалімдері өз кезегінде стереометриялық денелерді бейнелеуде жиі қателіктер жібереді. Мұның бәрі оқушылардың кеңістіктік қиялын тиімді қалыптастыруға ықпал ете алмайды. Автор стереометриялық есептерді графикалық әдіспен шешудің мысалдарын келтіреді. Стереометриялық есептерді шешуде графикалық әдісті кеңінен қолдану мүмкіндігі Е. Василенконың жұмысында да қарастырылады. Шешу кезінде стереометрических міндеттерді әдісімен ортогональ проекциялардың оқушыларға келеді жүргізуге мысленные операциялар бойынша орын ауыстыру фигуралардың кеңістікте алу мақсатындан егұрлым сәтті сурет эпюре. Автор ұсынған идея аналитикалық жолмен алынған нәтижені тексеру үшін графикалық әдісті қолдануға мүмкіндік беретін сияқты. Графикалық есептеулердің дәлдігі жасалған операциялардың дәлдігіне байланысты. Оқушылардың нақты жауапқа деген қызығушылығы оларды нақты және нақты жұмысқа үйретеді. Бұл стереометрия курсында мәселелерді шешуде өлшеу болмағаны маңызды.

Автор стереометриялық есептерді ортогональды проекция әдісімен шешу келесідей деп санайды:

1. Проекциялардың жазықтықтарына қатысты геометриялық фигураның орналасуын таңдау керек, онда мәселені шешуге қажетті элементтер сызбаға сәйкес оңай анықталады ("ыңғайлы" орналасу).

2. Кесіндінің немесе қиманың нақты мәнін анықтау үшін проекция жазықтықтарының біріне перпендикуляр осьтің айналасында айналу әдісін

қолдану қажет.

3. Егер мәселенің шарты бойынша беттің ауданын немесе фигураның көлемін анықтау қажет болса, онда графикалық әдісті қолдана отырып, есептеу кезінде қолданылатын деректерді анықтау қажет.

Ортогональды проекция әдісі геометриялық есептерді шешуде және құрылыста тиімді екенін атап өткен жөн. Оқушылардың кеңістіктік қиялын қалыптастыруда және дамытуда осы әдістің жоғары тиімділігін ажырата отырып, мұнда авторлар кез-келген белгілер бойынша тапсырмаларды жүйелеу мәселесін қарастырмайды деп айту керек.

Екінші бағыттың өкілдері (Я.М.Жовнир, В.Н.Литвиненко, Л.М.Лоповок, И.Г.Поляк, Н.М.Рогановский және т.б.) геометриялық фигуралардың суреттерінде әртүрлі құрылыс әдістерін зерттейді. Бұл мәселені зерттеу, әдетте, көпбұрыштар мен айналу денелерінің қималарын құру аспектісінде жүзеге асырылады. Орта мектептің стереометрия курсының мазмұны мен құрылымын ескере отырып, оқушылардың кеңістіктік қиялын қалыптастыруға және дамытуға бағытталған міндеттер жүйесін құруға көп көңіл бөлінеді. Алайда, кез-келген белгілер бойынша тапсырмаларды жүйелеу мәселесі мұнда қарастырылмайды.

И.Г. Поляскийдің жұмысы білім алушылардың кеңістіктік қиялын қалыптастыруға және дамытуға бағытталған, кеңістіктік фигуралардың кескіндерін құру теориясын, параллель проекциялардың қасиеттері туралы, сызбаның нақтылығы мен дәлдігі туралы қысқаша баяндаумен проекциялық сызбада құрылысқа арналған тапсырмалар жинағы түрінде. Жинаққа Кисилев оқулығындағы теориялық материал орналасқан ретпен орналастырылған конструктивті сипаттағы тапсырмалар кіреді.

Әр түрлі көпбұрыштардың қималарын салу міндеттерінде бөлінген жазықтық негізінен осы көпбұрыштардың шеттерінде орналасқан үш нүктемен анықталады, бұл қималардың құрылысын едәуір жеңілдетеді. Қарастырылып отырған жұмысты талдау автордың тек екі жағдайда ғана үшбұрышты және төртбұрышты пирамидалардың беттерінен нүктелер алынғанын көрсетті. Алайда, осы нүктелердің орналасуы параллель проекцияның қасиеттерін толық пайдалануға мүмкіндік беретін тапсырмалар шеңберін кеңейтеді.

Геометрия-мектеп математикасының ең осал буыны геометриялық есептердің әртүрлі түрлерінің көптігімен де, оларды шешудің әртүрлі әдістері мен әдістерімен де байланысты. Алгебрадан айырмашылығы, үлгі бойынша шешілетін стандартты есептер жоқ. Бұл математика есептерін шешудің жалпы білім беру және тәрбиелік маңызы зор.

Қорыта айтқанда, стандартты емес геометриялық және техникалық сипаттағы шешімді іздеу бастаманы дамытады, табандылық пен тапқырлық, оларды шешу логикалық ойлауды, ойлаудың тереңдігін және жалпы математикалық мәдениетті дамытудың жақсы құралы болып табылады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. В.А.Гусев, А.Г.Мордкович. Математика: Анықтамалық материалдар:Оқушыларға арналған кітап. – Алматы: «Ана тілі», 1993, - 304 б.
2. А.Е.Әбілқасымова, Р.В.Кудакова. Алгебра және анализ бастамалары. – Алматы. Ана тілі, 1991, - 168 б.
3. Г.А.Мәлкеева. «Математика». Атамұра –Алматы, 1992г.
4. Геометрия. Методическое руководство Шыныбеков А. 2014 Атамұра 467.
5. Геометрия. Дидактический материал Шыныбеков А. 2014 Атамұра.
6. Куликова Л. В., Литвинова С. А., За страницами учебника математики, М. -Глобус, 2008.
7. В.А. Филимонов, Геометрия помогает решить задачу – Математика в школе № 2-3, 1992

Арыс А.С., Оңгарова Г.Т.

Шымкент университеті, Оңтүстік Қазақстан Мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент қ., Қазақстан

ҚР КОММЕРЦИЯЛЫҚ БАНКТЕРДІҢ БАНКРОТТЫҒЫ ЖАҒДАЙЫНДА САЛЫМШЫЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУДЫ ЗАҢНАМАЛЫҚ РЕТТЕУ

Қазақстан Республикасының коммерциялық банктері салымшыларының мүдделерін қорғау мақсатында депозиттерге міндетті кепілдік беру жүйесі құрылды. Депозиттерге міндетті кепілдік беру жүйесінің жұмыс істеуінің құқықтық негіздері, оған қатысушылардың құқықтары, міндеттері Қазақстан Республикасының заңнамасында айқындалады, олар: ҚР Конституциясы, ҚР 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған құқықтық саясат тұжырымдамасы, ҚР Президентінің 2009 жылғы 24 тамыздағы №858 Жарлығы, ҚР Азаматтық кодексі, ҚР «ҚР банктер және банк қызметі туралы» 1995 жылғы 31 тамыздағы №2444 Заңы, «ҚР Ұлттық Банкі туралы» ҚР 1995.03.30 №2155 Заңы, «Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын мемлекеттік реттеу және қадағалау туралы» ҚР 2003.07.04 №474-II Заңы, 2006 жылғы 7 шілдеде қабылданған «ҚР Екінші деңгейдегі банктерінде орналастырылған депозиттерге міндетті кепілдік беру туралы» Заңы [1].

2006 жылғы 7 шілдеде қабылданған «ҚР Екінші деңгейдегі банктерде орналастырылған депозиттерге міндетті кепілдік беру туралы» ҚР Заңы қазақстандық банктердің салымшыларының құқықтарын қорғауға бағытталған, депозиттерге міндетті кепілдік беру жүйесінің жұмыс істеуінің құқықтық негіздерін, сондай-ақ Қазақстандық депозиттерге кепілдік беру қоры қызметінің және коммерциялық банктердің депозиттерге міндетті кепілдік беру жүйесіне қатысуының тәртібін айқындайды.

Жүйе құрылған сәттен бастап осы Заң қабылданғанға дейін реттеу ҚР ҰБ Басқармасы бекіткен ережелерге сәйкес жүзеге асырылды:

1. ҚР Екінші деңгейдегі банктеріндегі жеке тұлғалардың салымдарына (депозиттеріне) міндетті ұжымдық кепілдік беру (сақтандыру) қағидалары;

2. Жеке тұлғалардың салымдарына (депозиттеріне) міндетті ұжымдық кепілдік беру (сақтандыру) жүйесінің жұмыс істеу және оған ҚР Екінші деңгейдегі банктерінің қатысу қағидалары.

Жүйенің үдемелі дамуы нәтижесінде аталған ережелерге өзгерістер мен толықтырулар енгізілді. Олар кепілдік беру объектілерін кеңейтуге, кепілдікті өтеу мөлшерін ұлғайтуға, өтемақы төлеу схемасын жеңілдетуге, жүйеге қатысушы банктер үшін міндетті күнтізбелік жарналар мөлшерлемелерінің мөлшерін өзгертуге, Қордың өкілеттіктерін кеңейтуге қатысты болды. Қабылданған заң өз кезегінде кепілдік беру механизміне өзгерістер енгізеді [2].

Ұлттық валютадағы депозиттердің ұлғаюы және шетел валютасындағы салымдардың қысқаруы депозиттерді долларландыру деңгейінің 2020 жылғы желтоқсандағы 54,5% - дан 2021 жылғы желтоқсандағы 47,7% - ға дейін төмендеуіне әкелді. Девальвациялық және инфляциялық күтулердің төмендеуі теңгелік салымдардың тартымдылығын арттыру жөніндегі шаралармен бірге ұлттық валютадағы депозиттер көлемінің өсуіне ықпал етті. Мәселен, ұлттық валютадағы депозиттер 2021 жылы 11,4% - ға 9,2 трлн теңгеге дейін өсті, ал шетел валютасындағы депозиттер 15,1% - ға 8,3 трлн теңгеге дейін қысқарды [2].

2021 жылы заңды тұлғалардың депозиттері 8,1% - ға 9,4 трлн теңгеге дейін қысқарды, олардың құрылымында ұлттық валютадағы депозиттер 0,5% - ға 5,3 трлн теңгеге дейін ұлғайды, шетел валютасындағы депозиттер 17,3% - ға 4,1 трлн теңгеге дейін қысқарды. Нәтижесінде заңды тұлғалардың депозиттерін долларландыру 43,8%— құрады (2020 жылғы желтоқсанда-48,7%). Жеке тұлғалардың депозиттері 3,7% - ға 8,1 трлн теңгеге дейін ұлғайды, олардың құрылымында теңгедегі депозиттер 30,7% - ға 3,9 трлн теңгеге дейін ұлғайды, шетел валютасында 12,8% - ға 4,2 трлн теңгеге дейін қысқарды. Жеке

тұлғалардың депозиттерін долларландыру 52,2%–. құрады. 2021 жылғы желтоқсанда банктік емес заңды тұлғалардың ұлттық валютадағы мерзімді депозиттері бойынша сыйақының орташа өлшенген мөлшерлемесі (2020 жылғы желтоқсанда – 10,5%), жеке тұлғалардың ұлттық валютадағы мерзімді депозиттері бойынша– 11,7% (12,2%) [2].

Салымшылармен есеп айырысуды ұйымдастыру бөлігіндегі процестердің тиімділігі, өтемақы төлеуді регламенттейтін заңнаманың жетілуі, кепілдік берілген өтемді төлеу мерзімдері мен рәсімдері, сондай – ақ салымшылардың жеке тұлғалардың құқықтары мен мүдделерін қорғау үшін банктің дәрменсіздігін реттеу процестеріндегі депозиттерге кепілдік беру қорының өкілеттіктері сияқты көрсеткіштер жоғары бағаланды.

Әдебиет:

1. Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің 2020 жылғы есебі. Алматы, 2021 жыл
2. "Қазақстандық депозиттерге кепілдік беру қоры" АҚ-ның 2021 жылғы жылдық есебі// <http://www.kdif.kz/ru>

Есалиева М.Ғ., Есиркепова А.М., Аширбаева С.Б.

Tashenev University, Шымкент қ.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ТУРИСТІК ИНДУСТРИЯСЫН ДАМУДЫҒЫ ПЕРСПЕКТИВАЛЫ БАҒЫТТАРЫ

Экономикасы дамыған елдер тәжірибесі көрсеткендей табысты ұзақ мерзімді өркендеудің негізі экономика бағытының диверсификациясы болып табылады. Қазіргі кезде Қазақстанды тұрақты экономикалық өсіммен қамтамасыз етіп отырған стратегиялық маңызы бар шикізаттық салалардың әлемдік нарық конъюктурасындағы қолайлы жағдайларына қарамастан, параллельді және жедел түрде экономиканың баламалы салаларын дамыту қажет.

Қазақстан экономикасының шикізат шығармайтын саласы ішінде туристік индустрия секторы экономикалық маңызды сала ретінде көрсетілген.

Әлемдік экономиканың бірде бір жетекші және динамикалық саласы туризм болып табылады. Ол жедел қарқынмен дамуының арқасында ғасырдың экономикалық феномені саналады және туризмнің ауқымды дамуы экономиканың стратегиялық салаларына жататындығын көрсетеді. Өз кезегінде ол аймақтық және салалық шаруашылық кешендердің үйлесімді дамуы, жұмысбастылық саясатының негізделуі, бюджеттік кірістер өсімінің қамтамасыз етілуі және төлем балансын басқару мақсатында мемлекеттік реттеудің әрдайым жетілдірілуін талап етеді.

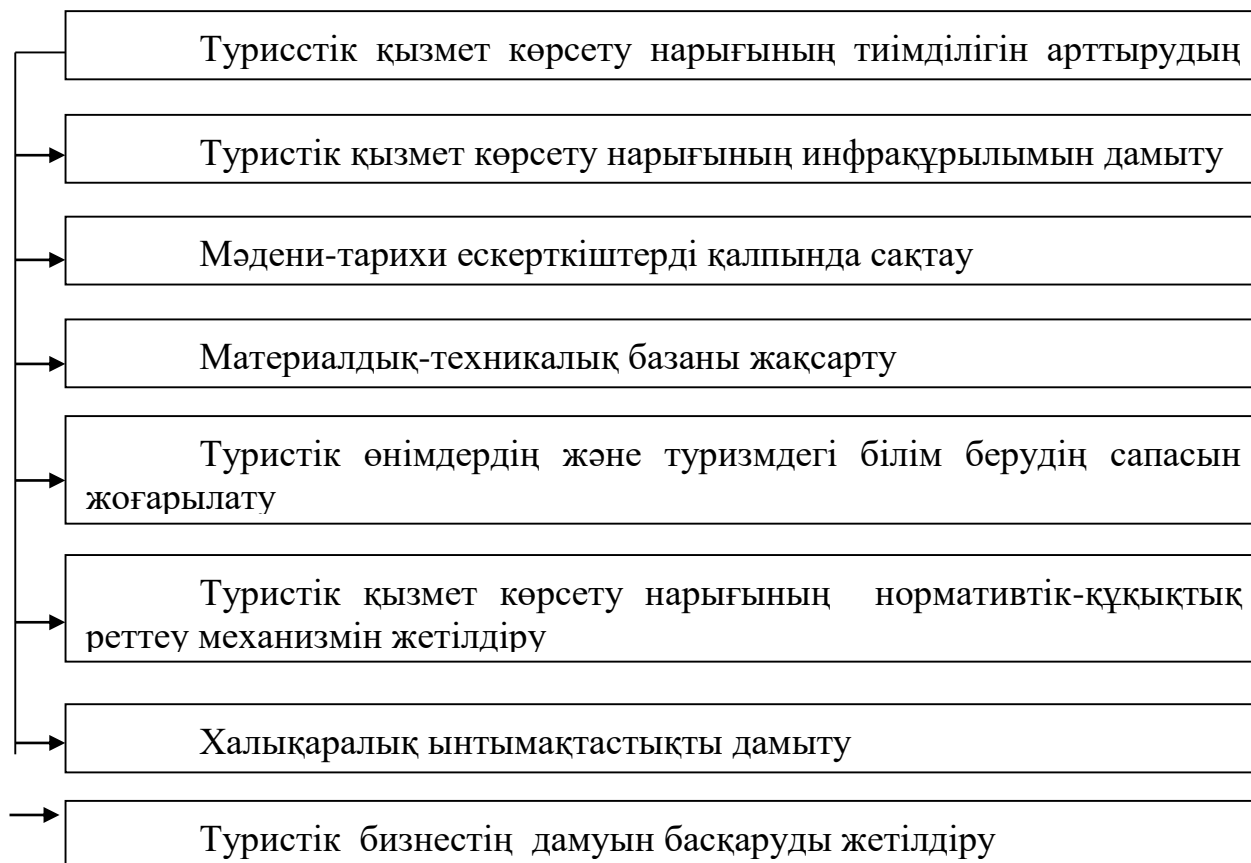
Дамыған елдер тәжірибесі көрсеткендей туристік индустрияның, бірінші кезекте келу және ішкі туризмінің дамуына барлық мемлекеттер мүдделі, себебі келу туризмі мемлекет бюджетіне валюталық түсімдерді қамтамасыз етеді, ал екінші түрі қаржыны мемлекет ішінде жинақтайды, туристік қызмет көрсету нарығы инфрақұрылымының дамуына жағдай жасайды және жалпы ішкі өнімнің қалыптасуында маңызды орынды алады, қосымша жұмыс орындарын құруға және тұрғындарды жұмыспен қамтуға, сонымен қатар сыртқы сауда балансын қарқындатуға мүмкіндік береді.

Біздің мемлекет бай мәдени мұраға және ерекше табиғи нысандарға, қорықтарға, көлдерге, шөлейттерге, ормандарға ие және туризмнің барлық түрлерін дамытуға мүмкіндігі бар: мәдени, танымдық, спортпен шұғылданду, экологиялық, сонымен қатар келушілер қызығушылығына байланысты мамандандырылған турлар (ғылыми, діни, орнитологиялық және т.б.). Туристік индустрияның дамуында Қазақстан анық перспективаларға ие. Туристік

индустрияны дамытуды қолдауда маңызды ролді жоспарлау құрылымын үйлестіру, реттеу, басқару және бақылау негізін қамтамасыз ету атқарады.

Туристтік қызмет көрсету нарығының жақсы жоспарланған, қозғалыстағы, кәсіби ұйымдастырылған саясаты соңғы нәтижеде, сыртқы нарықта қазақстандық туристік өнімнің бәсекеге қабілеттілігіне алып келеді.

Осыған байланысты туристік индустрияның қазіргі жағдайын талдай отырып, туристік қызметті дамытуға бірнеше мемлекеттік қолдаулар көрсетілген (сурет 1):

Сурет 1 - Туристтік қызметті дамытудың бағыттары

Туристтік қызмет көрсету нарығының инфрақұрылымын дамыту. Туристтік қызмет көрсету нарығын дамытуды мемлекеттік қолдау алдыңғы кезекте мемлекеттік бағдарламалар шеңберінде жүзеге асырылуы тиіс. Оған 2020-2025 жылдарға арналған Қазақстан Республикасы туристік индустриясының перспективалы бағыттарын дамыту жөніндегі бағдарламасын жатқызуға болады. Бағдарлама инфрақұрылымды жасау және дамыту жолымен туризм индустриясын орнықты дамытуға, Қазақстанның туристік бағыт ретіндегі тартымдылығын арттыру үшін оның имиджін қалыптастыруға бағытталған.

Әдебиеттер:

1. Основы управления предприятием. Экономические механизмы управления предприятием. В 3 книгах. Книга 3. - М.: Финансы и статистика, 2017. - 368 с
2. Квартальнов В. А. Туризм: теория и практика: Избранные труды: В 5-ти т. - М.: Финансы и статистика, 2016. – с. 5-12
3. Мамадияров М.Д. Туристско-рекреационные ресурсы Туркестанской области: Учебное пособие. Шымкент: ЮКГУ им.М. Ауэзова, 2019. -135 с.- ISBN 9965-737-12-6.

Есалиева М.Ғ., Есиркепова А.М., Аширбаева С.Б., Манбетова А.
Tashenev University, Шымкент қ.

ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫНДА ТУРИСТІК ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТУ НАРЫҒЫНЫҢ ДАМУЫ

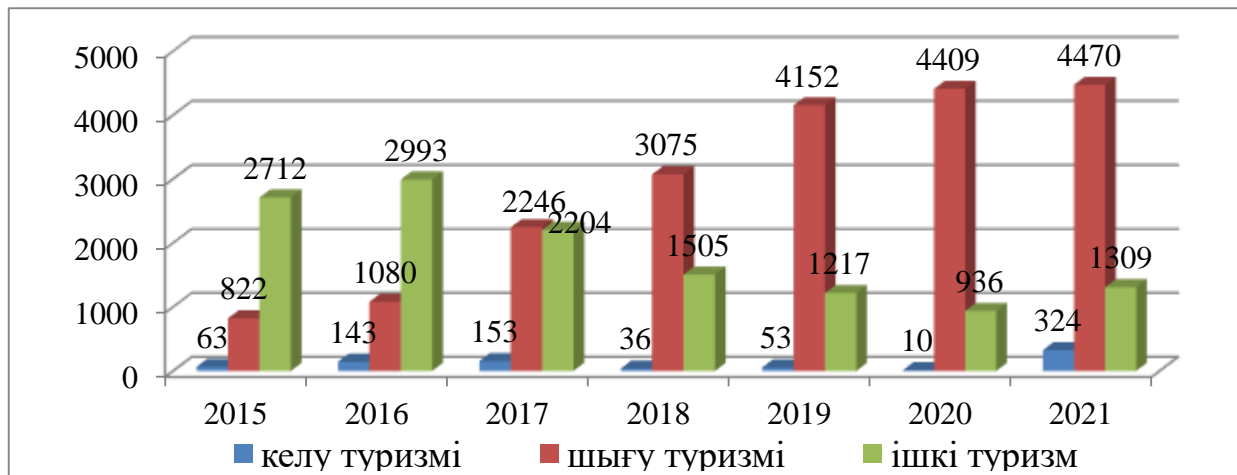
Экономиканың даму сатысында, саяхаттауға деген қажеттілік өскен кезде бұл қызмет түрін өндірушілер пайда болды. Бұл, өз кезегінде тұтыну нарығында сату-сатып алуға болатын ерекше түрдегі тауар – туризмнің қалыптасуына алып келді.

Туистерге қызмет көрсетуді ұсынушылар «туризм» саласына бірегіті. Туризм бірінші өмірлік қажетті тауар емес, сол себепті ол адамның табысының белгілі бір деңгейінде және қоғамның баю деңгейінде аса қажетті болып табылады Түркістан облысы еліміздегі туризмді, демалыс индустриясын дамытуға мол мүмкіншіліктері бар аймақтардың бірі. Мұнда ортағасырлық тарихи және мәдени танымал сәулет ескерткіштері бар аймақ. Сонымен қатар облыс аймағы демалуға, ем қабылдауға, аңшылықпен және альпинизммен айналысуға мүмкіндік беретін ерекше климаттақ жағдайларға ие.

Республикамыздың оңтүстік аймақтарда діни-мінажат ету туризмін дамыту өте маңызды болып табылады. Оңтүстік аймақтарында X-XII ғасырлар мәдениетінің ескерткіштері, кесенелер, мешіттер сақталған. Облысымыздың аудандарында, мысалы, Түркістан қаласында туристік инфрақұрылымды күшейту қажет. Егер тарихи маңызды кесенелер орналасқан аймақтардағы туристік инфрақұрылымды, соның ішінде маңыздысы қонақүй индустриясындағы қызмет көрсету сапасын көтеретін болсақ әлем елдерінің мұсылман қауымдары елімізге сапарлар жасауы артар еді.

Туристік ағынның өсуі аймақтың туристік тартымдылығы мен тиісті инфрақұрылымның дамуын, сонымен қатар адамдардың басқа елдерге бару мүмкіндігін сипаттайды.

2021 жылы облысымызда келу туризмі бойынша қызмет көрсетілген туристер саны 324 адамды құрап өткен жылмен салыстырғанда 32,4 есеге өскен (2020 жылы 10 адам). Ал ішкі туризм көрсеткіштері бойынша 2021 жылы 1309 адам, өткен жылға қарағанда 373 адамға артқан (сурет 1).

Сурет 1 - Түркістан облысы бойынша қызмет көрсетілген туристер саны, адам

2021 жылы облысымызға сапар мақсаты бойынша 83,7 пайыз рекреациялық және демалу үшін туристер келген.

Түркістан облысының туристік аймақ ретінде тартымдылығы баяғы заманғы көріністердің сақталуы арқылы жүзеге асады. Туристік өнім ретінде мұнда: экзотикалық жылжу құралдары (ат, түйе және т.б.) және дәстүрлі ұлттық тағамдар танылады. Бірақ ең бастысы туризм көңіл көтерумен анықталады. Территорияның этнографиялық ерекшеліктерін театрланған көріністер арқылы көрсету және аймақтың табиғи көріністері, туристердің қазақи мерекелер мен салт-дәстүрлердің орындалу барысына қатысуы оларға есте қаларлық әсер қалдырады.

Әдебиеттер:

4. Основы управления предприятием. Экономические механизмы управления предприятием. В 3 книгах. Книга 3. - М.: Финансы и статистика, 2017. - 368 с
5. Квартальнов В. А. Туризм: теория и практика: Избранные труды: В 5-ти т. - М.: Финансы и статистика, 2016. – с. 5-12
6. Мамадияров М.Д. Туристско-рекреационные ресурсы Туркестанской области: Учебное пособие. Шымкент: ЮКГУ им.М.Ауэзова, 2019. -135 с.

Оңгарова Г.Т., Исатаева Г.Б., Арыс А.С.

Шымкент университеті, Оңтүстік Қазақстан Мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент қ., Қазақстан

ЕЛІМІЗДЕГІ ЖЕР ҚАТЫНАСТАРЫН ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУДІҢ БІРҚАТАР МӘСЕЛЕЛЕРІ

Еліміз мемлекет дербестігін нығайту мен азаматтарының өміріне тірек болатындай құқықтық негіздерді қайта құруда біршама жетістіктерге қол жеткізді. Сәйкесінше елімізде жүргізіліп отырған құқықтық реформаның басты мақсаты құқықтық, зайырлы демократиялық қоғам қалыптастырып, мемлекетімізді өркениетті елдер шоғырына іліктірумен қатар мемлекеттік меншік пен жекеменшік секторын да қатар дамыта отырып дүниежүзінде қалыптасқан еркін әрі мықты бәсекеге қабілетті нарықтық экономикаға өту және сәйкес орын алу.

Қазақстан Республикасында пайдалы қазбалар әлемдік қордың төрттен бір бөлігіндей көлемді алып жатыр. Жер қойнауын пайдаланып пайдалы қазбаларды өндіруші өнеркәсіптер еліміздің экономика секторында алғашқы орындарды алады және минералды-шикізат кешені мемлекет бюджетінің мәнді көзі болып табылады. Қазақстан аса бай жер-ресурстық әлеуетті иелене отырып, оларды пайдалануға ерекше көңіл бөліп, әлемдік тәжірибеге сүйене отырып, жер ресурстарын ұтымды пайдалану және қорғау стратегиясын бекітіп, елдің нарықтық экономика жағдайларына байланысты жер қатынастарын жетілдіру қажет.

Жер қойнауын пайдалану мен игеру барысында тек қана жер қойнауы мен жер қыртысының бір бөлігі ғана өзгеріске ұшырамайды, сонымен бірге, бұл жер қойнауында өндіру, барлау және кен орындарын игерумен байланысты шаруашылық қызмет жер қойнауымен тығыз байланысты, қоршаған ортаның

құрамдас бөлігі болып табылатын жерге, су ресурстарына, қоршаған ортаның экожүйесі мен биологиялық алуантүрлілікке кері әсерін тигізбей қоймайды. Бірақ, жұмыстары қоршаған ортаға өзінің кері әсерін тигізбей қоймайды[1].

Ал егер жер қойнауын пайдалану контарктісінің аумағындағы жер учаскесі басқа бір тұлғаның жекеменшігінде немесе жер пайдалануында болған жағдайда, аталған жер учаскесіне құқық мәжбүрлі түрде иеліктен шығарылады. Әрине бұл жағдайда жер меншік иелерінің және жер пайдаланушылардың заңды мүдделері жер қойнауын пайдаланушы мердігердің алдында ескерілмейді. Сонымен қатар, еліміздің Жер кодексіне сәйкес, ауылшаруашылық мақсатындағы жерлердің басымдығы қағидасы басшылыққа мүлдем алынбайды. Ауылшаруашылық мақсатындағы жер учаскелері еліміздің азық түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етуші бірден бір нысан екенін ескере отырып, заң шығарушының назарын осы мәселеге бұру қажеттігі туындайды [2].

Жерді ластағаны үшін төлемақы жерге өндіріс және тұтыну қалдықтарын орналастырғаны үшін ұйымдар мен азаматтардан алынады. Әрине, табиғат пайдаланушылардың кәдеге жаратылмаған өнеркәсіптік қалдықтарды көмуге арналған полигондарды жобалаудың, салудың және пайдаланудың санитарлық-эпидемиологиялық ережелер мен нормаларын қатаң сақтауға; топырақтың ластануына, құнарлылығының төмендеуіне, құнарлы қабаттың мүлдем жоғалуын болғызбауға; иеленіп отырған жер учаскелерін оларды одан әрі мақсатына сай пайдалануға жарамды күйде ұстауға; жердің бүлінуімен байланысты жұмыстар жүргізілген кезде топырақтың құнарлы қабатын сылып алуға, сақтауға және пайдалануға; бүлінген жерді қалпына келтіруді жүргізуге байланысты міндеттері нақты анықтау қажет. Дегенмен, бұл міндеттерді жүзеге асыра отырып, қоршаған ортаға келтірілген шығынды толығымен өтеулері қажет[3].

Сонымен қатар, ҚР Экологиялық кодексіне сәйкес, қоршаған ортаға эмиссиялар үшін ақы төлеу мәселесі анықталған. Жердің қоршаған ортаның бір бөлігі екенін ескере отырып, Экологиялық кодекс нормаларының жерді

ластағаны үшін ақы төлеу қатынастарын реттеуге таралатыны анық. Жер қойнауын пайдалану барысында келесі арнайы табиғат пайдалану нысаны болып су пайдалану құқығы танылады [4].

Бүгінгі күнде қазіргі талаптарға сай кадастрлық жүйенің және заңдылығының қалыптасу процесі, табиғи ресурстар кадастрының құрылуын жүргізуді реттейтін қоғамдық қатынастар қалыптасу үстінде. Міне сондықтан, қазіргі кезде жер қатынастарын құқықтық реттеу саласындағы мемлекеттік органдардың функциялары деген тақырып өзектілікті болып келеді.

Әдебиет тізімі:

1. Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы Қазақстан Республикасының Кодексі 2017 жылғы 27 желтоқсандағы № 125-VI ҚРЗ.
2. Қазақстан Республикасының Жер кодексі, Қазақстан Республикасының 2003 жылғы 20 маусымдағы N 442 Кодексі. (өзгертулер мен толықтырулар 04.05.2018 № 151- VI Заңымен.)
3. Күлтелеев С.Т., Рахметов Е.Ш. Қазақстан Республикасының экологиялық құқығы: Жалпы және Ерекше бөлім. Оқулық. – Алматы: НАС, 2008. – 328 б..
4. Сулейменов С.Ж. Правовая охрана вод от антропогенного воздействия. Алматы, 2019

Қазыбекова Толғанай Мұхаметқалиқызы

Ұлытау облысы, Жаңаарқа ауданы, С.Сейфуллин атындағы ЖББ мектебінің ағылшын тілі пәнінің мұғалімі, педагог-сарапшы

TEACHING AND LEARNING FOREIGN LANGUAGES IN KAZAKHSTAN

In our days, the status of a foreign language in Kazakhstan has significantly changed. The entry into the world community, the economic and socio-cultural situation in the country ensured a huge demand for knowledge of foreign languages, created a powerful motivational base for studying them. Today, knowledge of foreign languages is no longer a luxury, it's a necessity.

Opportunities for their study is abound, and no saying about the methods of teaching. Despite this, many questions arise that prevent the successful acquisition of languages. One of the key problems is the psychological unpreparedness of students to learn foreign languages. Most of us continue the traditions of Soviet standards of learning, set too high standards — to speak perfectly without an accent, to write without a single mistake and to learn the grammar rules that are often not followed by native speakers; in everyday speech, they don't strive for perfect pronunciation and the choice of correct grammatical forms. Students who have difficulty mastering certain rules don't show interest to learn a foreign language, feel their insecurity and inability to this type of activity. Today, a completely new methodology of learning foreign languages is being formed, the purpose of which is to form communicative competence — to teach how to communicate, talk, understand and respect another culture. A foreign language, be it English, German or any other, should not be perceived by students as an academic discipline, a subject, but should occupy a higher position as an integral part of modern life, as a means of communication. Therefore, the difficult and responsible task of creating a relaxed, but practically valuable communication, interaction, language communication between students falls on the shoulders of

teachers. To solve this problem, we need the help of experienced teachers who are willing to work not only on the students' language, but also pay attention to the educational process, as we must teach respect for another culture, not forgetting our culture and customs. Currently, there is a rapid growth in the need for advanced training and retraining of personnel. In this regard, there was a need to create new training programs for advanced training, conducting methodological seminars by qualified teachers who can pass on their experience and knowledge of teaching methods to young people. In connection with the changing role of foreign languages, there is an urgent need to create continuity in the educational process. In general, mechanisms of succession in the field of a foreign language between primary, secondary and high schools have been established. But there must be a link between the school and university programs for successful mastering a foreign language. It is necessary to conduct seminars with the participation of university professors and high school foreign language teachers. One of the current problems in language learning is the obsolescence of schoolbooks and textbooks. In an era of rapid development of all spheres of social activity, it is impossible to ignore the linguistic changes that occur in foreign languages, especially in English. Dictionaries are published every year in Europe, which publish new words that are included in the lexicon of a given year, as well as in dictionaries there are notes about changing the pronunciation and expanding the meaning of many words. Domestic authors of foreign language textbooks do not have time to follow these changes. The choice of training kits for foreign publishers approved by the Ministry of Education and Science can be considered justified, since these courses are systematic, based on modern concepts, taking into account the European requirements for mastering a foreign language. The solution to this problem today lies in the parallel use of domestic and foreign textbooks, which will allow students to master modern living language with the least expenditure of energy. It remains to solve the main question: what are the course content, its structure and training methods? Language teaching has acquired an applied character, while earlier it was relatively abstract and theorized. Even Aristotle derived the famous triad of teaching ethics, which is the best correlated with modern requirements: the *logos* — the

quality of presentation, pathos — contact with the audience, ethos — attitude to others. This rule holds true for the speaker, the actor, the teacher of a foreign language, whose role implies the first two incarnations. The functions of the teacher in the educational process have changed significantly. The personality of the teacher in this case fades into the background, its influence on the audience, which, in turn, does not decrease, but on the contrary, increases. But the most important thing, of course, is the methods of teaching foreign languages. One of the most serious and comprehensive methods of learning a foreign language is the lingua-social and cultural one, which implies an appeal to such a component as the social and cultural environment. Proponents of this method firmly believe that the language loses its life when teachers and students aim to master only the «lifeless» lexical-grammar forms. Someone remarked that «personality is a product of culture». Language — too. And our language errors confirm this most convincingly. We think in Kazakh or Russian and only then we translate words into a foreign language, we compare them with the rules of grammar, and then we speak a sentence. At the beginning of training, this process is too exhausting. Therefore, it is necessary to teach him to think and speak English immediately. This is how children learn to speak their native language, they literally absorb the language. But they do not know any grammatical rules. They will learn the theory much later. Many modern methods of learning foreign languages are based on this principle. An English learner can use a grammatically correct expression: «The Queen and her relatives», but the British can hardly understand what «The Royal Family» means; or, for example, a phrase such as “the protagonist of his ideas” was translated by the sentence “The hero is loud- speaker of the author” (author’s loudspeaker), and ideally it was required to translate the “mouthpiece”. Such oddities are common.

References:

1. Asher R. E. The encyclopedia of language and linguistics. — Oxford: Oxford University Press, 1994—48p.
2. Голикова Ж. А. Learn to Translate by Translating from English into Russian. Учебное пособие.- М.:

Metodické základy vzdělávacího procesu

Анаркулова Надира Сабиржановна

*Әбунасыр Әл-Фараби атындағы орта мектебінің қазақ тілі мен әдебиет
мұғалімі*

Қазақстан. Шымкент қаласы

ТІЛДЕРДІҢ ҮШ ТҰҒЫРЛЫЛЫҒЫ

Ел тәуелсіздігін тіл тәуелсіздігімен ұштастыра қарап, туған тілдің тұғырын биіктету қамы қолға алынған да біраз уақыт болып қалды. “ Қазақстан Республикасындағы тіл саясатының тұжырымдамасы”, “ Қазақстан Республикасындағы Тіл туралы заңы” сияқты стратегиялық маңызы бар құжаттардың дүниеге келуі осы бағытта жасалған оң қадамдардың басы болды.

Тіл қарым – қатынас құралы. Адамның ой - өрісін, мәдени дәрежесін, ақыл парасатын, рухани байлығын көрсететін айна. Тіл мәдениетінің өзектілігі әрқашан ескеріліп, қай халық болса да бұл мәселені айналып өткен емес. “Өнер алды – қызыл тіл” деп қазақ халқы да сөйлеу шеберлігіне аса үлкен мән берген. Қазіргі таңда тіл мәдениетінің рөлі өз дәрежесінде көтерілуде.

Қазақстан Республикасы Президентінің “Тілдерді қолдану мен дамыту бағдарламасында” : “ Тілді дамыту – Қазақстан Республикасының саясатының аса өзекті бағыттарының бірі”. Сондай – ақ “ Мемлекеттік тілді оқытудың саны мен сапасына көңіл бөлу керек” делінген. Елбасы Н.Ә.Назарбаев: “Қазақстан болашағы қазақ тілінде” – деп тұжырымдама жасаған.

Бірақ қазіргі қазақ халқының тіл келешегі мектеп оқушыларында. Көптеген ғылыми – педагогикалық әдебиеттерді, мерзімді баспасөз ақпараттарын талдап – зерттей келе, бүгінгі күнгі оқушылардың сөз саптауы көңіл аударарлық көпшілігінің тіл мәдениеті төменгі деңгейде деген қорытынды жасауға болады. Олар өз ойларын дұрыс, түсінікті етіп жеткізе алмайды, басы артық бос сөздерді көп қолданып, ойын шашыратып жібереді. Кейбір орысша сөздерді қосып, араластыра сөйлесе, бірі жаргонмен, диалектілермен сөйлегенді сән көреді. Бұл мәселе туралы көптеп айтылып та, жазылып та жатыр. Мысалы педагогика ғылымының докторы И.Нұғманов пен З.Қашқынбаев: “Оқушының жеке тұлға болып дамуы мен алған білімін іске асыруда сөйлеу тілін, әрекетін, сөйлеу мәдениетін, әдебін қалыптастыру педагогиканың қазіргі кездегі көкейтесті мәселелерінің бірі болып табылады”- дейді. Бүгінгі таңда қазақ мектептерінің өзекті мәселелерінің бірі- оқушылардың тіл мәдениетін көтеріп қана сауатты жаза алатын, өз ойын айқын еткізе алатын ұрпақ тәрбиелеу болып табылады.

Қазіргі заманымызда қойылған басты талаптардың бірі - өмірден өз орнын таңдай алатын, өзара қарым – қатынас өзін еркін ұстап, кез – келген ортаға тез бейімделетін, белгілі бір ғылым саласынан білімі мен білігін көрсете алатын,, өз

ойы мен пікірін айта білетін мәдениетті жеке тұлға қалыптастырып, тәрбиелеу. Біздердің жеке тұлға болып дамуымызбен алған білімімізді іске асыруда сөйлеу тілін, әрекетін, тіл мәдениетін, әдебін қалыптастыру педагогиканың қазердегі өзекті мәселерінің бірі болып табылады.

Қазақстан халқының рухани дамуымен қатар, бұл идея ішкі саясатымыздың жеке бағыты болып белгіленеді. Яғни, идеяны негізгі мынандай: Қазақстанды бүкіл әлем халқы үш тілді бірдей пйадаланатын жоғарғы білімді мемлекет ретінде таңдауы керек. Олар: қазақ тілі – мемлекеттік тіл, орыс тілі – ұлт-аралық қарым-қатынас тілі және ағылшын тілі-жаһандық экономикаға ойдағыдай кірігу тілі. Басқаша айтқанда, үш тұғырлы тіл идеясын мынадай әрі қарапайым және ағылшын тілін үйренеміз. Біз студенттер бұл идеяны дұрыс деп санап құптаймыз.

Айта кетелік, үштұғырлы тіл жай ғана әдемі тұжырымдама немесе тілдік саясаттың жаңа формасы ретінде пайда болған жоқ, ол-өмірлік қажеттіліктен туындаған игілікті идея. Өйткені, қазіргі кезде күллі әлемге есігін айқара ашып, “ақыл” экономиканың енгізіп жатқан елдер қарыштап дамуда. Ал бұл бағытта толайым табыстарға, ілім-білімге алып барар жол-ғаламшарындағы үстемдік құрған тілдерді үйрену. Қай заманда болсын, бірнеше тілді меңгерген мемлекеттер мен халықтар өзінің коммуникациялық және интеграциялық қабілетін кеңейтіп отырған. Мысалға, ежелгі дүниедегі Мысырдың өзінде бірнеше тілді білетін мамандар иеарархиялық сатымен жоғарылап, көбіне салық төлеуден босатылған. Сондай-ақ, бүгінгі Еуропада да көп тілді меңгерушілік жалпыға ортақ норма болып саналады. Яғни, бүгінгі таңда ТМД мен орталық Азияның көшбасшы мемлекетіне айналған Қазақстан үшін үштұғырлы тіл – елдің бәсекеге қабілеттілікке ұмтылуда бірінші баспалдағы. Өйткені, бірнеше тілде еркін сөйлейде, жаза да білетін қазақстандықтар өз елінде де, шетелерде де бәсекеге қабілеті тұлғаға айналады.

Атап айтылғандай, көпұлты Қазақстанның жағдайында “Үштұғырлы тіл” ұлттық жобасы қоғанмдық келісімді нығайтудың негізгі факторы болып саналады. Алайда, еліміздегі негізгі үш тілді дамытуға басымдық беру – басқа халықтардың тілдері назардан тыс қалдыру деген сөз емес. Мәдениеттер мен тілдердің саналуандығы – бұл біздің ұлттық байлығымыз.

“Жеті жұрттың тілін біл, жеті жұрттың қамын же” дейтін бабаларымыздың тілдің күдіреттілігін ертеден – ақ айқындап бергендей “Үштұғырлы тіл” идеясының үшінші құрамдас бөлгілі – ағылшын тілін үйрену. Жасыратыны жоқ, бүгінгі таңда ағылшын тілін меңгеру дегеніміз – ғаламдық ақпараттар мен иновациялардың ағынына ілесу деген сөз. Оған қоса, мүмкіндігің мол. Тіпті, оқуыңды тәмандаған соң, біршама уақыта шетелде қалып, еңбек етуің үшін де бұл тамаша мүмкіндік. Ең басты, ағылшын тілін білу – бұл іскерлік қарым қатынас және әлемнің кез – келген нүктесінде бизнеспен айналысу үшін міндетті талап екенін білеміз.

Бала тілі шығыпа бастағанан кейін тілде қарым – қатынас жасап тәрбиеленсе, сол тілді жақсы менгеру сөзсіз. Сондықтан барлық біздің ата – аналарымыз өз баларын тек тәрбиелеп қана қоймай, оқытудың мапалы менгерту

қажет деп санайды. Қазіргі заманда білім беру аса қатты мән беріп, яғни біз болашақ мамандардың сауатты болуына ерекше көңіл бөлінуде. Заман талабына сай шетел тілдерін меңгеру ол қарым – қатынас құралы ғана емес, өзег ұлттың да салт – дәстүрін құрметтеу болып табылады.

Бірақ оқу – үдерісіндегі уақытың аздығы, біздерге барлық мүмкіндікте тілдік қарым – қатынастарды қамтамасыз ете алмайды. Тілдік қарым – қатынас әсерлігін арттыратын алғы шарт аса қажеттілік. Осы қажеттілікті Университетімізде өтілетін “ағылшын тілі” пәніндегі сабақтың өтілуінде қанағаттандыратын ең тиімді әдіс – аударыла және салыстыра өтілуде. Бір тілдегі мағналы ойды екінші бір тілде толық түсінуді тиіс және сөйлемдегі сөздердің екінші тілдегі баламасын табуымыз керек. Сондықтан біз 1-2 курыстан өтілген тақырыптарға байланысты мақал – мәтелелдердің біз жастар үшін өмірде тәрбиелік маңызының зор екенін біле отырып, сабақта өтілген.

Әдебиеттер

1. Жинкин Н.И. Речь как проводник информации. - М.: Наука, 2020
2. Шоқым Г. Тіл біліміндегі гендер мәселесі // ҚР ҰҒА Хабарлары. Филология сериясы. №6, 2016. - 23-26 бб.
3. Әмірбекова А.Б. Концептілік құрылымдардың поэтикалық мәтіндегі вербалдану ерекшеліктері: Филол. ғыл. канд. дис. - Алматы, 2016. - 117 б.
4. Гусейнова И.А., Томская. М.В. Гендерный аспект в текстах современной рекламы // Филологические науки . - 2020. -№3, с.81-91

Moderní metody výuky

Кадирахунова Надира Абдимавлановна

Жон арык бастауыш мектебінің қазақ тілі мен әдебиет мұғалімі

Қазақстан. Шымкент қаласы

СӨЗ ТІРКЕСІН ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ БАЛАНЫҢ СӨЗДІК ҚОРЫН МОЛАЙТУ ЖОЛДАРЫ

Тіл біліміндегі жетістіктер мен әдістемелік өзгерістер қоғам дамуымен байланысты. Еліміздің өз алдына ел болуы, ана тіліміздің мемлекеттік мәртебеге ие болып, ана тілімізді әр қырынан зерттеп, табиғатын айқындай түсуге мемлекет тарапынан айтарлықтай көңіл бөлінді. Қазіргі кезеңде қоғам талабы қазақ тілін оқытып үйретудің қатысымдық жағын күшейту, сөйтіп оны ұлтаралық қатысым құралына айналдыру талабы алдымызда тұр. Қазақ тілінің қоғамдағы қатысымдық рөлін күшейту үшін оны оқытудың сапасын көтеру қажет. Бұл ана тілімізді оқытуды жаңаша қырынан қарауды қажет етеді. Сондықтан мектепте қазақ тілін оқытуда жаңа технологияны көптеп және ұтымды қолдану сабақтың сапасын арттырады.

Қазақ тілі әдістемесі - ана тілін ұғынудың заңдылықтарын, тілдің қырын балаға үйретудің жолдары мен құралдарын зерттейтін педагогика ғылымының бір саласы. Педагогика ғылымының дидактика саласы оқыту принциптері мен оқытуды ұйымдастырудың алуан түрлі әдіс-тәсілдерін, білімді игертудің ең тиімді, ұтымды жолдарын, іскерлік пен дағдыны қалыптастырудың амалдарын зерттейді.

Қазіргі кезеңде қазақ мектептеріндегі қазақ балаларының ана тілі заңдылықтарын меңгеруі, оны өмірде қолдана білуі қазақ тілі әдіскерлері мен мұғалімдеріне жүктеліп отырған міндет. Ана тілі заңдылықтарын тану арқылы оқушының ана тіліне деген көзқарасы дұрыс қалыптасып, олардың ойлауы, дамуы жетіледі. Оқушыларға сөз тіркесін, сөйлемді, сөйлем құрауды оқыту барысында сөздік қорын молайтып, сауатты жазуына септігін тигізеді.

Оқушының өздігінен жол табуына бағыт көрсету, оған танымдық әрекеттің жолын көрсету. Мұғалімнің әрекеті басқарушылық рөлі де бұл жағдайда бағыт берушілік сипатқа ауысады.

Еліміздің өз алдына ел болуы, ана тіліміздің мемлекеттік мәртебеге ие болып, ана тілімізді әр қырынан зерттеп, табиғатын айқындай түсуге мемлекет тарапынан айтарлықтай көңіл бөлінді. Қазіргі кезеңде қоғам талабы қазақ тілін оқытып үйретудің қатысымдық жағын күшейту, сөйтіп оны ұлтаралық қатысым құралына айналдыру талабы алдымызда тұр. Қазақ тілінің қоғамдағы қатысымдық рөлін күшейту үшін оны оқытудың сапасын көтеру қажет. Бұл ана тілімізді оқытуды жаңаша қырынан қарауды қажет етеді. Сондықтан мектепте

қазақ тілін оқытуда жаңа технологияны көптеп және ұтымды қолдану сабақтың сапасын арттырады.

Қазақ тілі әдістемесі - ана тілін ұғынудың заңдылықтарын, тілдің қырын балаға үйретудің жолдары мен құралдарын зерттейтін педагогика ғылымының бір саласы. Педагогика ғылымының дидактика саласы оқыту принциптері мен оқытуды ұйымдастырудың алуан түрлі әдіс-тәсілдерін, білімді игертудің ең тиімді, ұтымды жолдарын, іскерлік пен дағдыны қалыптастырудың амалдарын зерттейді.

Қазіргі кезеңде қазақ мектептеріндегі қазақ балаларының ана тілі заңдылықтарын меңгеруі, оны өмірде қолдана білуі қазақ тілі әдіскерлері мен мұғалімдеріне жүктеліп отырған міндет. Ана тілі заңдылықтарын тану арқылы оқушының ана тіліне деген көзқарасы дұрыс қалыптасып, олардың ойлауы, дамуы жетіледі. Оқушыларға сөз тіркесін, сөйлемді, сөйлем құрауды оқыту барысында сөздік қорын молайтып, сауатты жазуына септігін тигізеді.

Қазақ тілін оқытуда көп мән берілмей келген негізгі ұстанымның бірі – қатысымдық ұстаным болып табылады. Осы принциптің ескерілмеуінен де оқушылар үшін тіл пәні жалпы ережелер мен қағидаларды меңгертуден аса алмай қалды. Білім берілді де, оны қолдану мәселесі шешімін таппады. Сондықтан да басқалардың сөйлеу тілі тежеліп келді. Ерекше табиғи дарыны барларды айтпағанда, оқушылар дұрыс сөйлеу мен сөйлесуге баулынбағандықтан және ойлампаздық білім мазмұнын анықтаудың басты талабы ретінде көрсетілмегендіктен, олардың байланыстырып сөйлеу, өз ойын жүйелеп айта білу қабілеттерін дамытуға мүмкіндік аз болды.

Қазақ тілі сабағында есім сөздердің құрамын талдай отырып, түбір мен қосымшаның белгілі бір заңдылыққа бағынып тіркесетінін, олардың айтылуының ерекшеліктерін ұғынса және әрбір сөздің, мейлі ол туынды сөз болсын, мейлі күрделі сөз болсын, ой мен ұғымды нақтылауға, адам әрекетінің нәтижелілігін жүзеге асыруға қызмет ететінін түсінсе, есім сөздердің сөйлеу тіліндегі маңызы мен орнын дұрыс аңғарып, орынды, өз жүйесімен қолдана алса, онда тілдік құбылысқа деген саналы көзқарасы да қалыптасады.

Оқушының белсенділігін арттыру үшін өз бетінше ойлауға да мүмкіндік береміз. Ол үшін үш қатарға төмендегідей тапсырма беріп, әрқайсысының тұлғалық, мағыналық жағын ажыратып, сұрақ қою арқылы сөйлемдегі қызметін де талдай білуге бағыт беріп отыру қажет. Ол үшін сөз тіркесіне байланысты жаттығу жұмыстарын ұсынамыз. Бұл жаттығу жұмыстары сөздік қорларын байытып, мағыналы да мәнді сөйлей білуге тәрбиелейді.

Салқын, ұзын, қатты, ақ, жасыл, терең, әдемі, жеңіл, қызыл, сұлу, сабырлы, салмақты, қаралы, ақылды, ақымақ, қуанышты, сөзшең, күлегеш, ақ, жасыл, терең, әдемі, жеңіл, қызыл, сұлу, Ақ, жеңіл, жылы, қиын, мінез, қалың, ас, оқушы, білім, тәсіл, бекіту, жаттығу, сөйлем, ереже, анықтама, сапалы, түсін, дәлел, лайықты, мысал, жұмыс, ауызша, жазбаша, жүйе, жүргіз, дағды, қалыптастыру, сурет, ой, құрастыр, өнімді, екі, ойлату, әңгімелесу, ойын т.б.

Ойын оқушының сөйлеу әрекетін тездетеді, танымын күшейтеді. Сабақта ойын элементтерін пайдалану үшін мұғалім дидактикалық талаптарды естен шығармау керек. Осы тұрғыда ойын оқушының жас ерекшелігімен мүмкіншілігіне сай және тәрбиелік, дамытушылық мәні зор болуы тиіс. Ойнау арқылы оқушының сөйлеуге деген жандүниелік ынтасын, яғни сөйлеу мотиві қалыптасады.

Ойын баланың алдынан өмірдің есігін ашып, оның шығармашылық қабілетін оятып, бүкіл өміріне ұштаса береді. В.А.Сухомлинскийдің сөзімен айтқанда: «Ойынсыз ақыл-ойдың қалыпты дамуы да жоқ және болуы да мүмкін емес. Ойын дүниеге қарай ашылған үлкен жарық терезе іспетті, ол арқылы баланың рухани сезімі өмірмен ұштасып, өзін қоршаған дүние туралы түсінік алады. Ойын дегеніміз - ұшқын, білімге құмарлық пен еліктеудің маздап жанар оты». Міне, ойын дегеніміз тынысы кең, алысқа меңзейтін, ойдан-ойға жетелейтін, адамға қиялымен қанат бітіретін осындай ғажайып нәрсе, ақыл-ой жетекшісі, денсаулық кепілі, өмір тынысы демекпіз.

Қазақ тілін оқытуда оқушылардың бойына ұлттық тәлім-тәрбиені, ана тіліміздің байлығын тануға, сөздік қорын молайтып, сөз тіркесін, сөйлемдерді дұрыс құрауға, сауатты жазуға қалыптастырып, білімді азаматтар тәрбиелеу қажеттігі бүгінгі өмірдің талабы болып отыр. Оқушыларға Сөз тіркестерін оқыту барысында оқушылардың ұлттық сана-сезімін, намысын, мінез-құлқын, дүниетанымын, сөздік қорының мол болуын қамтамасыз етеді.

Оқушыларға білім берумен қатар олардың ұлттық менталитетін қалыптастыру, өз тіліне деген құрметін арттыру мәселесі де негізгі міндеттердің бірі болып есептеледі.

Әдебиеттер

1. Сайрамбаев Т.С. Қ.Жұбанов «тіркесімділік» мәселесі хақында // Қ.Жұбанов тағылымы: IV республикалық ғылыми–теориялық конференция материалдары.–Ақтөбе: Ақтөбе мемлекеттік педагогикалық институты,2020.– 355б.
2. Қараев М. Қазақ тілі: фонетика, лексикология, морфология, синтаксис. Алматы, Ана тілі, 2019, 216-98б.

Махкамбаева Дилнаваз Ньматуллаевна

*Әбунасыр Әл-Фараби атындағы орта мектебінің бастауыш пәні мұғалімі
Қазақстан. Шымкент қаласы*

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАҒЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУ

Кез келген іс-әрекетті жүзеге асыратын адам өзінің алдына белгілі бір мақсат қоятыны белгілі. Оқушылардың оқуға деген қызығушылығын, оқуға деген құштарлығын арттырғысы келетін мұғалімнің мақсаты қандай болуы керек? Мұғалім жұмысының басты мақсаты – мектеп оқушыларының танымдық белсенділігін дамыту және арттыру.

Бұл мақсатқа жету көптеген оқыту міндеттерін шешуді қамтамасыз етеді: оқытылатын материал бойынша берік және саналы білім беру; оқушыларды оқу іс-әрекетіне белсенді қатысуға дайындау; білімдерін өз бетінше толықтыру қабілеттерін дамыту. Осы мақсатқа жету және оқыту барысында алға қойылған міндеттерді шешу үшін оқу іс-әрекетін ұйымдастырудың тиісті формаларын, оқытудың белгілі әдістері мен тәсілдерін пайдалану қажет.

Кіші мектеп оқушыларының оқудағы танымдық белсенділігін дамыту екі бағытта жүруі керек. Бірінші бағыт – танымдық белсенділікті арттыру мүмкіндігі оқу пәндерінің мазмұнының өзінде қамтылған. Келесі бағыт оқушылардың танымдық іс-әрекетін белгілі бір ұйымдастыру арқылы жүзеге асады.

Кіші жастағы оқушылардың танымдық белсенділігін қалыптастыру және арттыру бағыттарының әрқайсысына егжей-тегжейлі тоқталайық.

Оқуға деген танымдық қызығушылықтың маңызды буыны оқу материалының мазмұнын мұқият ойластырылған таңдау болып табылады.

Оқушылар үшін жаңа, беймәлім, әдеттен тыс оқу материалы мектеп оқушыларының қиялына әсер ететін, оларды таңдандыратын, таңдандыратын – қызығушылықтың пайда болуына, танымдық белсенділігін қалыптастыруға күшті ынталандыру. Еш нәрсе назар аудармайды және ақыл-ой жұмысын әдеттен тыс ынталандырмайды, өйткені тосын таным үшін күшті ынталандыру, оның негізгі элементі.

Оқушылардың танымдық қызығушылығын дамытуда оқу материалында ғылымның соңғы жетістіктері туралы мәліметтерді пайдалану маңызды рөл атқарады. Расында, дәл қазір білім беру бағдарламаларының аясын кеңейтуге, оқушыларды ғылыми зерттеулер мен жаңалықтардың негізгі бағыттарымен таныстыруға бұрынғыдан да зор мүмкіндіктер туып отыр.

Оқуға деген танымдық қызығушылықты дамытудың маңызды шарттарының бірі – оқушылардың танымдық қабілетінің қалыптасқан даму

деңгейін ескеру. К. Д. Ушинский былай деп жазды: «Кез келген пәнді оқыту оқушының жас күштері жеңе алатындай еңбек қалдыруы керек».

Сонымен, танымдық белсенділікті арттыру мүмкіндіктерінің бірі оқу материалының мазмұнына мұқият назар аудару болып табылады, ол танымдық қабілеті әртүрлі оқушыларға қолжетімді және түсінікті болуы керек. Сондай-ақ, сабақ үшін ақпаратты таңдаған кезде келесі факторларды сақтау маңызды. Білім алуға деген танымдық қызығушылықты оятатын ақпараттар ойландырса, қиялды баурап алады; ойлауға ынталандырады, оқушыларға бұрыннан таныс материалдан жаңа нәрселерді көруге көмектеседі.

Танымдық қызығушылықтың бірдей маңызды көзі белсенділік процесі болып табылады. Танымдық белсенділікті, оқуға деген құштарлықты қалыптастыру үшін кіші оқушының танымдық әрекетке деген құштарлығын дамыту қажет. Яғни, оқыту барысындағы белсенділік процесінің өзінде студент тартымды жақтарын табуы керек. Бұған кіші жастағы оқушылардың оқудағы танымдық белсенділігін дамытудың екінші бағытын жүзеге асыру арқылы қол жеткізуге болады. Бұл бағыттың мәні оқу іс-әрекетін ұйымдастырудың тиісті формаларын, оқытудың белгілі әдістері мен тәсілдерін қолдану арқылы оқушылардың танымдық іс-әрекетін жүзеге асыруда жатыр.

Оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың жоғарыда аталған формаларына сүйене отырып, сабақ аясында танымдық қабілеттерді, демек, танымдық қызығушылықты қалыптастыруға жеке көзқарас та жүзеге асырылуы тиіс. Бұл әсіресе нашар жұмыс істейтін балалармен жұмыс істегенде дұрыс.

Оқушылардың АКТ-ны қолдануы сөз сөйлеуге дайындалу, үй тапсырмасын орындау кезінде мүмкін: ақпаратты іздеу, мәтінмен жұмыс, презентация құру; оқушылар компьютерде өз бетінше және шағын топтарда жұмыс істегенде; интерактивті тақтамен жұмыс істегенде мүмкін.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды сабақтың кез келген кезеңінде пайдалануға болады; кез келген түрдегі сабақтарда: жаңа білімді хабарлау, білім, практикалық дағдылар мен дағдыларды бекіту, білімді қайталау және жүйелеу сабақтары, алған білімді бағалау және тексеру.

Мұндай сабақтардан кейін оқытылатын материал оқушылардың жадында жарқын бейне ретінде сақталады және оқытуға көмектеседі, бұл пәнге деген танымдық қызығушылықтың дамуына, білімді меңгеруге түрткі болады.

Іс-шара оқушыларды әдеттен тыс тапсырмалар мен материалдарға қызықтыруы керек, оның мақсаты мектеп оқушыларының табиғи қызығушылығын, белгісізді зерттеуге деген ұмтылысын арттыру. Әрекетті бала үшін мағыналы, жаңа және қызықты болатындай етіп қалыптастыру керек.

«Миға шабуыл». Тақырып ұсынылады, талқылауға арналған мәселе. Оқушылардың міндеті - осы мәселені шешу, осы тақырыпты зерттеу үшін мүмкіндігінше батыл, күтпеген идеяларды ұсыну.

«Ассоциациялар». Сөз, ұғым ұсынылады. Оқушылардың міндеті – осы сөзге, ұғымға байланысты туындайтын ассоциацияларды білдіру. Бұл жеке сөздер де, сөз тіркестері де, тіпті қысқа сөйлемдер де болуы мүмкін.

Оқыту процесінде танымдық қызығушылықты оята алатын тиімді құрал ойын технологиясына үндеу болып табылады, оның жетекші әдісі ойын.

Дидактикалық ойындар оқу процесін қызықты етуге, қуанышты көңіл-күй тудыруға, танымдық белсенділікті дамытуда және арттыруда маңызды болып табылатын білімді меңгеру процесін жеңілдетуге мүмкіндік береді.

Кіші жастағы оқушылардың танымдық белсенділігін дамыту дәстүрлі емес сабақтарды өткізу арқылы ықпал етеді: викторина сабағы, жарыс сабағы, ертегі сабағы, саяхат сабағы, аукцион сабағы, кіріктірілген сабақ, кездесу сабағы және т.б.

Сонымен, сабақ танымдық қызығушылықты қалыптастырудан басталып, болашақ өз бетінше оқу әрекетінің мотивімен аяқталуы керек. Танымдық белсенділікті дамытудың және арттырудың әртүрлі жолдары бар. Танымдық қызығушылықты қалыптастыруда таңдап алынған әдіс-тәсілдерді шебер үйлестіру, сабақта оқу іс-әрекетін ұйымдастыру формаларын дұрыс пайдалану, оқу материалының мазмұнына мұқият назар аудару маңызды рөл атқарады. Аталған жолдар кіші жастағы оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудың қуатты құралы болып табылады.

Әдебиеттер

1. А. Мустояпова . Оқушылардың танымдық белсенділігін қалыптастыру // Бастауыш мектеп №12 ,2013
2. Ә. Мұхамеджанова . Жеке тұлғаның танымдық белсенділігін қалыптастыру// Бастауш мектеп №1, 2015

Быкова Н.В., студентка 4 курса,

Кучерявая Т.Л., преподаватель

Костанайский педагогический колледж, г. Костанай, Казахстан

НАГЛЯДНОСТЬ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА КАК ОДИН ИЗ ФАКТОРОВ ПОВЫШЕНИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Английский язык, как и любой другой, - это сложная многоуровневая система, которая требует не только понимания лексического и грамматического аспектов языка, но и выведение их в речь. Начинать процесс развития речевых навыков у обучающегося следует еще в младших классах.

Изучая английский язык, ученик погружается в новую для него культуру и систему языка. При этом задействуются все органы чувств. Мышление младших школьников как раз опирается на чувственно-образное восприятие мира. Именно поэтому возникает особая необходимость использования наглядности при обучении.

Принцип наглядности является одним из основных принципов в обучении английскому языку учащихся младших классов. И.А. Зимняя отмечает, что цели применения наглядности обусловлены задачами, которые стоят перед преподавателем на определенном этапе обучения иностранному языку. Она считает, что наглядность в плане сообщения знаний при обучении иностранного языка может использоваться в целях семантизации языкового материала и организации запоминания через установление связи между вербальным и наглядно-чувственным образом действительности.

В практике обучения иностранному языку имеет место комбинирование различных видов наглядности. В зависимости от цели

использования наглядности можно говорить о следующих её функциях:

1. Презентация языкового материала (в связной речи или в изолированном виде).

2. Уточнение знания языкового явления.

3. Создание условий для естественного использования языка как средства обучения, для коммуникативного пользования языковым материалом в устной и письменной речи.

При использовании наглядных методов обучения необходимо соблюдать ряд условий:

а) применяемая наглядность должна соответствовать возрасту учащихся;

б) наглядность должна использоваться в меру, показывать ее следует постепенно и только в соответствующий момент урока;

в) наблюдение должно быть организовано таким образом, чтобы все учащиеся могли хорошо видеть демонстрируемый предмет;

г) необходимо четко выделять главное, существенное при показе иллюстраций;

д) детально продумывать пояснения, даваемые в ходе демонстрации явлений;

е) демонстрируемая наглядность должна быть точно согласована с содержанием материала;

ж) можно привлекать учеников к нахождению желаемой информации в наглядном пособии или мотивировать их изготавливать наглядности самим.

Использование наглядности для развития и совершенствования речевых навыков обусловлено следующими характеристиками устной речи:

1. Речь целенаправленна и мотивирована. Это означает, что мы всегда говорим по какой-то причине, с какой-то целью, которая определяется либо внешними, либо внутренними стимулами. Нужно вызывать у ученика желание, потребность говорить, а для этого необходимо создавать условия, при которых появилось бы желание что-то сказать, выразить свои мысли, чувства, а не только воспроизводить чужие, что часто наблюдается в школе при воспроизведении заученного наизусть. Такие условия можно создать с помощью наглядности. Например учащиеся 2 класса при изучении темы "Му

Pet” приносят игрушки, фотографии своих питомцев и рассказывают о них в классе, или о том, о ком они мечтают, что придает высказыванию личностный смысл.

2. Речь всегда обращена к слушателю, адресована аудитории. Это означает, что мы всегда говорим с кем-то, для кого-то, чтобы высказать свое мнение, поделиться мыслями, убедить, доказать, спросить, попросить. Говорящий привлекает слушателей тогда, когда он выражает что-то свое, индивидуальное. Так, если учащийся рассказывает о своем любимом животном, показывает его фотографию или игрушку, и его речь приобретает обращенный характер.

3. Речь всегда эмоционально окрашена, поскольку говорящий выражает свои мысли, чувства, отношение к тому, что он говорит.

4. Речь всегда ситуативно обусловлена, так как она протекает в определенной ситуации. На уроке учитель может создать реальные или приближенные к реальным ситуации с помощью наглядности: игрушек, предметов, картинок, рисунков, приложений и т.д. в данном случае наглядность становится опорой говорения.

Принимая во внимание вышеперечисленное, можно сделать вывод, что использование наглядности также положительно влияет на развитие познавательной активности младших школьников. Ситуации, созданные учителем с помощью наглядности для стимулирования говорения учащихся, одновременно мотивируют их узнать или сообщить больше о предмете разговора, использовать новые языковые средства.

Таким образом, можно сделать вывод, что, наглядность является незаменимым средством обучения. Она является средством создания мотивационно-побудительного уровня общения, средством формирования и развития познавательной активности, средством создания обстановки, приближенной к реальным условиям, а это необходимо для активной речевой деятельности и незаменимо при овладении иностранным языком. Учитель должен знать виды наглядности, чтобы в определенной речевой ситуации применить нужный наглядный материал.

Принцип наглядности способствует приобретению осознанных знаний, обеспечивает прочность их усвоения, вызывает познавательную активность обучаемых, оказывает положительное эмоциональное воздействие и способствует успешному решению развивающих, практических, образовательных и воспитательных задач.

Литература

1. Активизация познавательной деятельности школьников. // Под ред. М. П. Осиповой. - М.: Дрофа, 2001 – 115 с.
2. Долженкова Е.О. Обучение устной речи с использованием наглядностей в начальной школе. Электронный ресурс <https://nsportal.ru/shkola/inostrannye-yazyki/angliiskiy-yazyk/library/2013/12/12/obuchenie-ustnoy-rechi-s-ispolzovaniem>
3. Гальскова Н.Д., Гез Н.И. Теория обучения иностранным языкам: Лингводидактика и методика. - М.: Академия, 2005. - 336 с.
4. Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам в школе. - М.: Просвещение, 1991 – 220 с.

POLITIKA

Regionální politické procesy

Абдирахман Абылхайыр

Астана, Казахстан

ТРАНСПОРТНО-ЛОГИСТИЧЕСКИЙ КОМПЛЕКС РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН: СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Транспортно - логистический комплекс – одна из важнейших отраслей национальной экономики, определяющая производственный, социально-экономический, научно-технический потенциал Казахстана, его возможности углубления и расширения торгово-экономических связей с иностранными государствами. Современная транспортная инфраструктура позволяет не только быстро доставлять товары и пассажиров из одного места в другое на внутреннем и внешнем рынках, но и пополнять казну.

К основным социально-экономическим показателям, характеризующим деятельность ТЛК, относятся количество перевозимых пассажиров, пассажирские перевозки, грузоперевозки, грузооборот.

Транспортно-логистический комплекс (ТЛК) является одной из главных отраслей экономики Казахстана, влияя, соответственно, на национальный доход и благосостояние общества. Эффективный транспорт предназначен только для ускорения производственных процессов и укрепления межрегиональных и международных экономических отношений не только помогает пополнить государственный бюджет.

В Казахстане ведется целенаправленная работа, поставленная лидером нации, Президентом и Правительством Казахстана и направленная на развитие ТЛК. Основные задачи включают улучшение качества транспортно-логистических услуг мирового уровня, расширение доступности глобальных

направлений на казахстанский экспорт, увеличение международного транзита товаров и пассажиров через страну, снижение транспортных затрат и повышение конкурентоспособности Казахстана на мировом рынке.

Железнодорожное, автомобильное и водное сообщение между отдельными областями Казахстана было затруднено из-за необходимости пересечения государственной границы с Россией, необходимости перемещения товаров и пассажиров через обязательный пограничный и таможенный контроль.

В экономических отношениях между предприятиями и компаниями в стране преобладал бартер (более 80%), было больше кредитов и дебиторской задолженности, до шести месяцев была задолженность по заработной плате. Казахстан провел системные реформы, направленные на переход к рыночному механизму функционирования экономики.

Начало реконструкции железнодорожного транспорта Казахстана и создание программы системной трансформации в отрасли. Три железные дороги (Виргинская железная дорога, Алма-Ата железная дорога и Западно-Казахстанская железная дорога), существовавшие на территории страны с советских времен, были объединены в железную дорогу Республики Казахстан с целью оптимизации структуры управления перевозками, устранения излишних управленческих выгод, финансово-экономического оздоровления предприятий железнодорожной отрасли. В результате слияния дорог за шесть месяцев многое заработало. В результате объединения дорог за шесть месяцев многое заработало. Реформирование железных дорог послужило основой для преодоления кризиса и дальнейшей реорганизации.

В стране разработаны правовые основы развития транспортной отрасли, выделены функции государственного управления и экономической деятельности, создана система государственного регулирования транспортной деятельности в соответствии с рыночными условиями, в основном завершена приватизация отдельных видов транспорта.

Проведены реформы, обеспечивающие развитие железнодорожного транспорта в современной, высокоэффективной системе, интегрированной в континентальную транспортную сеть и максимально удовлетворяющей потребительский спрос.

С учетом увеличения объемов грузовых и пассажирских перевозок и перспективных потребностей промышленности и населения в транспортно-логистических услугах для обеспечения эффективных перевозок начали разрабатываться масштабные программы строительства новых железных дорог.

Всестороннее развитие транспортной системы и поставленные перед ней цели и задачи позволили определить в качестве основных направлений государственной транспортной политики: совершенствование системы государственного регулирования транспорта; формирование и развитие транспортной инфраструктуры; развитие рынка транспортных услуг; региональное развитие транспортной системы; повышение безопасности транспортных процессов; повышение эффективности использования транзитного потенциала; инновационное развитие в транспортной сфере; повышение научного и кадрового потенциала в транспортной сфере.

Особое внимание было уделено развитию РГП «Казаэронавигация» в целях обеспечения безопасных и качественных аэронавигационных услуг для воздушного движения в соответствии с международными стандартами и содействия развитию гражданской авиации. В результате реализации программы модернизации и развития объектов наземной инфраструктуры в городах реконструированы пять аэропортов.

Правительством Казахстана разработана новая госпрограмма «Нұрлы жол» на 2020-2025 годы [1], на реализацию которой направлено 6,5 трлн.долл. тенге. Правительству был навязан системный подход к ценам и тарифам на товары и услуги естественных монополий, в первую очередь на авиабилеты основного перевозчика. популярные направления, стоимость авиатоплива и аэропортовых услуг, устранение и устранение искусственного дефицита билетов

на пассажирском железнодорожном транспорте, выравнивание неравенств транспортная инфраструктура доступна жителям разных регионов страны. Большое значение придается полному и качественному запуску программы «Нұрлы жол», рассматриваемой в рамках стратегического проекта, благодаря которому модернизация повлияет на всю транспортную ин-фраструктуру.

За годы независимости в Казахстане развивалась национальная экономика, развивались КЛК, играющие важную роль в торгово-экономических отношениях с иностранными государствами. Главным преимуществом КЛК является ее интеграция в международные транспортные коридоры. Казахстан географически расположен между двумя полюсами глобальной эконо-Мики: Европейским Союзом, с одной стороны, и растущим Китаем, который, с другой стороны, является второй экономикой в мире. Расстояние транзитных перевозок через территорию Казахстана меньше половины по сравнению с морским путем и до тысячи километров по сравнению с транзитом через территорию России.

В настоящее время пять из 13 международных железнодорожных коридоров проходят через территорию Казахстана:

* коридор Северный используется для перевозки контейнера по маршруту Китай-Россия-Европа;

*Южный коридор: Турция, Иран, страны Центральной Азии через Юго-Восточная Европа Китай и Юго-Восточная Азия;

*Центральный коридор: Центральная Азия Северо-Западная Европа;

*Север-Юг (Россия - Казахстан - Иран), железнодорожная линия между Казахстаном и Туркменистаном с 2013 года, железнодорожная линия между Туркменистаном и Ираном с 2014 года;

*Восточная евро-па Центральная Азия, проходящая через Черное море, Кавказ и Каспий. На его основе создан Транскаспийский международный транспортный маршрут (ТЛК), по которому через Каспийское море, Кавказ, Черное море, Украину в Европу поступают товары из Китая и Тихоокеанского региона.

Международные транспортные коридоры, предусмотренные на западе, расположены в направлениях транспортных коридоров Европы, на Востоке - в направлении Трансазиатской железной дороги (ТАТМ), соединяющей Казахстан с высокоэкономическими зонами (Восточный и Юго-Восточный Китай, Юго-Восточная Азия), на юге - с Центральной Азией, Закавказьем, Турцией, Ираном и арабскими странами Персидского залива.

Транспортная политика государства определяется на основе таких документов, как Стратегия «Казахстан 2050» [2], стратегический план развития Республики Казахстан до 2025 года [3], государственная программа развития инфраструктуры «Нурлы жол».

Транспорт служит связующим элементом национальной экономики, обеспечивающим грузовые и пассажирские перевозки, а также распределение товаров на внутреннем рынке, способствуя устойчивому развитию регионов Казахстана. Это системный фактор, определяющий темпы и качество развития экономических отношений между городами и областями страны.

На новом этапе развития требуется комплексный подход к дальнейшему развитию автомобильной отрасли Казахстана. Такой подход должен быть системным и содержать основные средства регулирования отрасли: нормативно-правовую и экономическую (рис. 3). Предлагаемая система позволит учесть основные аспекты, влияющие на рост и эффективность автотранспортных услуг, что в конечном итоге даст положительный результат для развития экономики и государства.

Рисунок 3-анализ механизмов управления сегментами автомобильного транспорта

Для развития и государственной поддержки автотранспорта, улучшения системы организации автомобильных перевозок грузов и пассажиров, эффективного решения накопленных проблем отрасли и адекватного реагирования на все происходящие изменения требуется комплексный подход к совершенствованию системы управления.

В стратегическом плане развития Республики Казахстан до 2025 года [3] говорится: «будет запущен план поэтапного увеличения финансирования науки до 1% до 2025 года, утвержденный Высшей научно-технической комиссией. При этом обязательное требование не менее 50% - софинансирование внебюджетных научных и инновационных проектов из внебюджетных источников (частный сектор). В результате планируется увеличить долю частного финансирования с 7% до 50% от общего объема финансирования прикладных исследований».

Главное преимущество ТЛК Казахстана – это интеграция в международные транспортные коридоры для всех видов транспорта. Этому способствует выгодное географическое положение Казахстана между двумя гигантскими долинами мировой экономики: Европейским союзом (ЕС) и Китаем. Расстояние между ними является самым коротким для транзитных перевозок через территорию Казахстана. Это в два раза меньше по сравнению с морским путем и до тысячи километров по сравнению с транзитом через территорию России.

На развитие КЛК Казахстана влияют как внутренние, так и внешние факторы.

В качестве внутренних факторов определены следующие факторы: государственное управление, тарифы, требования, запреты, ограничения; спрос отраслей экономики на грузовые перевозки; спрос населения на услуги пассажирских перевозок; состояние рынка факторов и ресурсов (кадры, наука, технологии, инвестиции); состояние отрасли (стандарты, технические регламенты), конкуренция на рынке транспортных услуг. Анализ показывает, что в Казахстане существуют проблемы в структуре управления, которые характеризуются ведомственным разделением и отсутствием системного подхода к развитию транспорта. Для развития ТЛК необходимо учитывать факторы и ресурсы (кадры, наука, технологии, инвестиции), экономическое и техническое состояние входящих в него отраслей (стандарты, технические регламенты, уровень конкуренции на рынке транспортных услуг и др.).

На развитие ТЛК Казахстана влияют два сильных внешних фактора: ЕАЭС, объединяющий пять стран, с одной стороны, и китайская инициатива «Один пояс - один путь», с другой. Они определяют перспективы развития международных перевозок с участием Казахстана на предстоящий период.

Одной из важнейших задач является разработка комплексной стратегии развития и модернизации инфраструктуры ТЛК на республиканском и региональном уровнях.

Литературы

1. Государственная программа инфраструктурного развития «Нұрлы жол» на 2020-2025 годы, утвержденная постановлением Правительства Республики Казахстан от 31 декабря 2019 года № 1055.
2. Послание Президента Республики Казахстан, Лидера Нации Нурсултана Назарбаева народу Казахстана от 14 декабря 2012 года «Стратегии» Казахстан-2050»: новый политический курс успешного государства".
3. «Стратегический план развития Республики Казахстан до 2025 года», утвержденный Указом Президента Республики Казахстан от 15 февраля 2018 года № 636.

PRÁVNÍ VĚDY

Dějiny státu a práva

Poleva I.A. Tuyakova N.B.

E.A. Buketov Karaganda University, Kazakhstan

THE EDUCATION SYSTEM AS THE MOST IMPORTANT FACTOR OF NATIONAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

The level of education is the starting point for economic, scientific and technological progress and the key to the successful development of the state and society. Lagging behind in education directly affects the country's competitiveness, national perspectives and state security. Therefore, the development of education is a task of national importance. The advanced development of education is both a law and a condition for normal social development. For education either puts limits to this development or opens new horizons for it. Therefore, the state and society all over the civilized world, which strive for economic progress and socio-political stability, are not only interested in developing education and improving its quality, but are constantly increasing their presence in it.

The Head of State has essentially defined the goals and objectives of our country's education policy. The strategic tasks of developing the educational potential of the country and the need for concerted action by the state and society have been defined. According to him, the quality of secondary education is another important condition for a successful nation. Every pupil must be provided favourable conditions for comprehensive learning and development. The rising generation must stand firmly on both feet in terms of knowledge, including language skills. Their knowledge is our strength [1].

The main goals of the education system in the Republic of Kazakhstan are:

- formation of general scientific and general cultural training of students;
- social adaptation of schoolchildren to life in society;
- education of citizenship and love for the Motherland;
- ensuring the needs of the company for skilled workers and specialists, retraining and advanced training.

The Constitution of the Republic of Kazakhstan (Article 30) states:

"Citizens are guaranteed free secondary education in public educational institutions. Secondary education is mandatory. A citizen has the right to receive free higher education in a state higher educational institution on a competitive basis. Receiving paid education in private educational institutions is carried out on the basis

and in the manner established by law. The state sets general education standards. The activities of any educational institutions must meet these standards. "

In accordance with the law, the national education system, based on the principles of continuity and continuity of educational programs, includes 4 levels of education:

- 1) preschool education and training;
- 2) secondary (secondary general, primary and secondary vocational) education;
- 3) higher professional education;
- 4) postgraduate vocational education.

Educational programs are carried out in preschool organizations, secondary schools, vocational schools, vocational lyceums, colleges, higher educational institutions.

The main problem in the field of education is insufficient budget funding.

In the system of higher professional education, the gap in the interaction of universities with the academic sector of science, production and experimental bases is increasing, which leads to a decrease in the quality of the educational process and the practical training of future specialists.

In the training of personnel with higher education, there is a "washing out of costly specialties," in particular, natural-scientific and technical areas, without which the scientific and technical development of society is impossible. The absolute part of specialists finishes their education after the first stage of higher multi-level education, which significantly reduces the general level of higher education in the republic.

The vocational education system does not pay the necessary attention to training labor skills and their improvement. There is insufficient research on this problem, on the basis of which it would be necessary to create conditions that ensure the flexibility, renewal and productivity of the educational process, the transfer of the necessary skills and skills that take into account the requirements of the changing labor market.

The socio-economic situation in the republic aggravated the problem of employment of adolescents and youth. Unemployment, forced dependency leads to the social and labor degradation of this category of the population. And as a result - an increase in crime, alcoholism, drug addiction, prostitution and other negative manifestations among adolescents and young people.

Today, it is clear that the sustainable development of society and national security depends to a large extent on the education system.

The notion of 'national security' has entered quite firmly into the vocabulary and life of modern society and the state. National security is a complex multi-level system. It is formed by a number of subsystems, each of which is unique and valuable in its own right, with its own structure and logic of development. In turn, the system of national security is an element of a macrosystem of a higher order: regional and global interrelationships of peoples and states [2].

Threats arise to the sustainable development of individuals, society and the state. Let us consider them with the example of education - the most important factor of

national security. The socially integrative role of education is not only due to reforms in the economy, but affects all spheres of society. Its importance is growing steadily, due to the growing influence of human capital. In our opinion, the main factors influencing the development of the education sector today are the following

- the acceleration of society's development and, as a consequence, the need to prepare people for life in rapidly changing conditions;

- Transition to a post-industrial, information society, significant expansion of the scope of intercultural interaction, in connection with which factors of communication skills and tolerance are becoming particularly important

- democratisation of the society, increasing opportunities for political and social choice, which calls for increasing the level of citizens' preparedness for making such choices;

- dynamic development of the economy, growth of competition, reduction of unskilled and low-skilled labour, profound structural changes in employment, determining the constant need for improvement of professional qualification and retraining of workers, growth of their professional mobility;

- increasing the value of human capital (in developed countries it is 70-80 percent of national wealth, which leads to intensive, advanced development of education for young people, as well as for adults) [3].

An effective education system that develops a creative personality capable not only of successfully mastering advanced cultural achievements, but also of creating an original intellectual product, making independent decisions and acting responsibly in today's mega-risk environment, is proving to be a critical factor in national security.

Deeply thought-out and timely investment in education contributes to economic growth and benefits the society. Kazakhstan's model of education addresses the needs of globalisation and is a means to ensure that Kazakhstan plays an increasingly important role in Asia and the wider world.

"The pandemic was a real test of the strength of Kazakhstan's education system. Distance learning has shown the need for digital skills for teachers and children. The closed schools had a negative impact on children's mental health. Children could not interact directly with their teachers and peers. When children cannot interact with their teachers and peers at all, the loss in terms of learning can become irreversible. Now we cannot afford to simply go back to the old 'norm'. We need a new conception of it. What is important is a qualitative reconsideration of approaches to education, a rethinking of the current system. The priority of any transformation must be to protect the right of every child, regardless of their capabilities, to quality and accessible education," said Arthur van Diesen, UNICEF Representative in Kazakhstan [4].

The changing world, the rapid changes in the labour market and the demand for new professions have identified the second priority theme for national consultations. Skills for life, work and sustainable development and quality training programmes for these skills should be available to all children and young people. Educational programmes must meet the challenges of our time and prepare young people to become active members of Kazakh society. Quality education is a critical guarantee that

children and youth actually acquire the skills and knowledge that will help them with further education and employment.

Sustainable development is incompatible with young generations being unable to acquire the knowledge, values and skills to grow up in a world facing such complex challenges, from climate change to the digital revolution. If we want to avoid an generational catastrophe, education must be a priority in the recovery period and beyond, as a national policy imperative and a global common good.

In 2021, together with the Organisation for Economic Co-operation and Development, the Centre for Information and Analysis conducted the international PISA study for schools. The PISA study differs from the traditional PISA study, which everyone is familiar with, in that the test results are counted not only at the state level, but at the level of each school and college that took part. Fourteen states participate in the PISA study.

200 educational organisations took part in the study. The results of the study will result in 64 individual reports, 45 group reports for 136 education organisations, and one country report.

The country results, compared to 2018, showed a positive trend in all three dimensions of the study. In particular, reading improved by 30 points, maths by 24 points and science by 11 points. The proportion of functionally illiterate students has decreased. The gap in learning achievement between rural and urban schools has narrowed, due to the positive development of rural schools. The gap in factor scores in reading between Kazakh and Russian language schools has also decreased [5].

There cannot be a single country today, not only claiming economic and political leadership in the new millennium, but even economic and political independence, which does not implement an effective form of its vocational education system in accordance with its objectives.

Over the last few years, technologisation has become active in the education system. In the learning process, content is gradually no longer a priority. Learning technology is primarily a means of transferring knowledge, means of controlling it, etc., but it does not determine the underlying principles of education, nor does it answer the questions, what is the purpose of teaching? What are the social and human consequences of higher education? The innovative educational paradigm is often equated with the computerization of the educational space, since this alone supposedly offers limitless opportunities for self-education and personal growth. However, this is only partly true. Computerization in this case has its limits, which should be taken into account.

Any computer works on the basis of algorithms set by a human being. This provides an opportunity to master the thesaurus of a discipline, the paradigmatic kernel of the studied science and to practise certain professional skills. But a machine, unlike a man, is not able to recognize a discovery, determine the elements of novelty and creativity, go beyond the prevailing scientific and research program, reproduce imagery and metaphor. But paradoxical and figurative thinking are obligatory attributes of creativity, including scientific creativity. Even the most active interaction

of a student with a computer cannot replace a live dialogue of a student with a teacher, because not only knowledge and skills but also patterns of behaviour and forms of relations, system of values and life orientations are transmitted in the process of pedagogical communication.

The State Programme of Education Development indicated that the negative factors of secondary education are outdated methodology and selection of educational content. Information overload leads to a decrease in learning motivation and a deterioration in the health of pupils. Learning is geared towards formal outcomes rather than personal development. Thus, the existing problems determine the necessity to modernize the system of secondary education in accordance with modern requirements of development of Kazakhstani society and conditions of integration into the world educational space. Higher school can prepare thinking, developed workers only on the basis of school knowledge, but it cannot overcome the barrier of ignorance, low motivation to learning, inability to learn [6].

Thus, there is an objective need to form a new conceptual model for the development of domestic science and education, integrated into the system of state management of sustainable economic development and national security. The need for such a model is caused not only by internal and external threats to national security, but also by the specifics and the achieved level of socio-economic development of the country and its available absolute and relative competitive advantages. Therefore, when considering the strategic priorities of our country's development, it is necessary to use as the main criterion of all managerial decisions taken at all levels, the characteristics of the state of the population, the quality and standard of its life, provided by a competitive system of national security.

References:

- 1 Address by the Head of State K.K. Tokayev to the people of Kazakhstan. Just State. One nation. A prosperous society//www.akorda.kz
- 2 Sukhov A.N. Optimization of Educational Reform as a Factor in National Security // The Theory and Practice of Education in the Modern World: Materials of the II International Scientific Conference - Saint Petersburg: Renome, 2012. 41-44.
- 3 Manilov V.L. Threats to National Security / Military Thought. - 1996. - №1.
- 4 Experts of Kazakhstan, UNICEF and UNESCO discussed the transformation of the education system. 13 June 2022 /https://www.unicef.org/kazakhstan
- 5 Kazakhstan has improved its PISA results for schools. 05.07.2022. // https://www.inform.kz/ru/kazahstan-uluchshil-rezul-taty-po-issledovaniyu-pisa-dlya-shkol
- 6 Kusainov A. Quality of Education in the World and in Kazakhstan /Monograph -Almaty, 2013.-1

Справни а финанční práво

Муратова Г.Т., Бекжигитова С. Б.

Южно-Казахстанский университет им. М. Ауэзова, Шымкент, Казахстан
M.Auezov South Kazakhstan State University, Shymkent, Kazakhstan
e.mail: gmt.02@mail.ru

ПОНЯТИЕ, ЦЕЛИ И ОСОБЕННОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ ТАМОЖЕННОГО КОНТРОЛЯ

Аннотация: В статье сформулированы основополагающие начала организации и проведения таможенного контроля с учетом положений и иных международных и национальных нормативно-правовых актов.

Abstract: The article formulates the fundamental principles of the organization and conduct of customs control, taking into account the provisions and other international and national regulatory legal acts.

Ключевые слова: права, таможенный контроль, таможенные органы, принципиальные основы.

Keywords: rights, customs control, customs authorities, principles.

Переход Казахстана к рыночной экономике и, как следствие, активность экономических отношений, в том числе в сфере внешнеэкономической деятельности, привели к повышению интереса научного сообщества к вопросам таможенного права Казахстана.

Товарооборот между государствами имеет большое значение для экономики любого государства. При этом таможенное оформление и таможенный контроль выполняют координационную функцию в торговом процессе.

Среди наиболее важных и перспективных направлений научных исследований в области таможенного права на современном этапе можно выделить вопросы, связанные с таможенным оформлением и таможенным контролем, которые тесно связаны между собой, но каждая из которых имеет свою цель, элементы таможенного процесса [1].

Вместе с тем, на наш взгляд, ни само понятие таможенного оформления и таможенного контроля, ни их правовое значение не получили широкого

изучения в научных трудах в области таможенного права. Как правило, в таких работах большое внимание уделяется конкретным формам и практическим аспектам этих элементов таможенного процесса, а их теоретические аспекты, на наш взгляд, недостаточно освещены.

Внешнеэкономическая деятельность и прежде всего внешняя торговля связаны с перемещением товаров и транспортных средств юридическими и физическими лицами через таможенную границу государства. При этом товары и транспортные средства подлежат таможенному контролю.

Таможенный контроль-комплекс мер, осуществляемых таможенными органами Республики Казахстан в целях обеспечения соблюдения таможенного законодательства Республики Казахстан, а также законодательства Республики Казахстан и международных договоров, заключенных Республикой Казахстан.

Таможенный контроль-действия должностных лиц таможенного органа, осуществляемые в установленной очередности и направленные на обеспечение соблюдения действующего законодательства и установленного порядка перемещения товаров и транспортных средств через границу, в том числе мер нетарифного регулирования.

Понятие таможенного оформления можно сформулировать, указав его характерные черты, которые, на наш взгляд, включают:

- таможенное оформление-это услуга, оказываемая в строго определенной последовательности действий;
- данный вид деятельности осуществляется таможенными органами Республики Казахстан;
- данный вид деятельности осуществляется в отношении товаров и транспортных средств, перемещаемых через таможенную границу Республики Казахстан;
- данный вид деятельности осуществляется с целью помещения указанных товаров и транспортных средств под определенный таможенный режим и прекращения этого режима;
- данный вид деятельности регулируется таможенным законодательством Республики Казахстан, иными нормативными правовыми актами в сфере таможенного дела, а также международными договорами Республики Казахстан.

Таможенный контроль, осуществляемый таможенными органами Республики Казахстан, обеспечивает соблюдение юридическими и физическими лицами законодательства Республики Казахстан, международных договоров Республики Казахстан и принципов, регулирующих порядок ввоза, вывоза или транзита товаров. , транспортные средства, валюта и валютные ценности, в том числе товары и транспортные средства с определенным таможенным режимом, направленным на соблюдение мер нетарифного регулирования при реализации.

Таможенный контроль при ввозе начинается с момента пересечения таможенной границы Республики Казахстан товарами и транспортными средствами, а при вывозе - с момента принятия таможенной декларации.

Таможенный контроль при ввозе завершается в момент выпуска товаров и транспортных средств, если иное не предусмотрено Таможенным кодексом.

Таможенный контроль при вывозе товаров и транспортных средств, вывозимых за пределы таможенной территории Республики Казахстан, завершается в момент пересечения таможенной границы Республики Казахстан.

К мерам нетарифного регулирования относятся ограничения на ввоз и вывоз товаров и транспортных средств из Республики Казахстан и из нее, защиту экономической основы Республики Казахстан, выполнение международных обязательств Республики Казахстан, защиту внутреннего потребителя. Рынок, исходя из экономической политики Республики Казахстан. В лицензировании, квотировании, установлении минимальных и максимальных цен, сертификации, разрешительной системе и иных нормативных правовых актах Республики Казахстан, в соответствии с законами, дискриминационными и иными ущемляющими интересы отечественных лиц, иностранных государств и их союзов, и другие могут быть отражены в ответ на их действия по важным основаниям.

Исходя из содержания таможенного дела, описанного выше, целью таможенного контроля является обеспечение соблюдения норм Таможенного кодекса, других казахстанских законодательных актов и подзаконных актов.

Поскольку таможенный контроль проводится в отношении товаров, в том числе транспортных средств, перемещаемых через таможенную границу Таможенного союза и (или) подлежащих декларированию; таможенной декларации, документов и сведений о товарах; деятельности лиц, связанных с перемещением товаров через таможенную границу Таможенного союза, оказанием услуг в сфере таможенного дела, а также в рамках отдельных таможенных процедур в сфере таможенного дела; Вся работа лиц, пересекающих таможенную границу Таможенного союза, может быть автоматизирована [2].

При проведении таможенного контроля товаров, перемещаемых через таможенную границу Таможенного союза и подлежащих контролю других контролирующих государственных органов, таможенные органы обеспечивают общую координацию таких действий и одновременное проведение совместного контроля в порядке, определяемом совместным актом.

В целях повышения эффективности таможенного контроля товаров, перемещаемых через таможенную границу Таможенного союза, таможенные органы и контролирующие государственные органы обмениваются информацией (сведениями) и (или) документами, необходимыми для проведения иных видов таможенного и государственного контроля с использованием информационных систем и технологий. В целях ускорения процедур государственного контроля при перемещении товаров через таможенную границу Таможенного союза таможенная проверка может проводиться с участием всех государственных органов, осуществляющих контроль на таможенной границе Таможенного союза. При этом составляется акт таможенного досмотра. Также следует учитывать фактор загрузки таможенных органов и других видов государственного контроля [3].

Радиационным контролем является проверка уровня ионизирующего излучения от товаров и (или) транспортных средств, перемещаемых через

таможенную границу Таможенного союза, и сопоставление его с природным фоном в целях обеспечения безопасности для населения и окружающей среды.

В целях ускорения процедур государственного контроля при перемещении товаров через таможенную границу Таможенного союза таможенная проверка может проводиться с участием всех государственных органов, осуществляющих контроль на таможенной границе Таможенного союза. При этом составляется акт таможенного досмотра. Также следует учитывать фактор загрузки таможенных органов и других видов государственного контроля [3].

Важным элементом механизма функционирования в Таможенном союзе является внедрение интегрированных информационных систем и информационных технологий, предусматривающих осуществление обеспечения требований информационной безопасности, установленных законодательством государств-участников союза, с учетом соответствующих международных стандартов.

Таможенные посты, входящие в единую систему, работают непосредственно под руководством таможни или под руководством областного таможенного управления при условии непосредственного подчинения отделу по таможенному контролю. Таможенные посты контролируют соблюдение всеми юридическими и физическими лицами правил, порядка и условий ведения таможенного дела.

Таможенный контроль осуществляется отделами таможенного контроля и таможенными постами по месту их нахождения и в иных местах, определенных таможенным законодательством. Таким образом, Таможенный кодекс предусматривает создание зон таможенного контроля, которые распространяются на территорию вдоль таможенной границы, в местах таможенного оформления, в местах нахождения таможенного органа и других специально отведенных местах, таких как таможенные склады, склады временного хранения.

Таможенное законодательства также определяет таможенные режимы, расположенные в зоне таможенного контроля, в соответствии с которыми допускается осуществление промышленной и коммерческой деятельности, перемещение товаров, транспортных средств через границы таких зон и в их пределах.

Так, таможенный контроль-действия должностных лиц таможенного органа, осуществляемые в установленной последовательности, направленные на обеспечение соблюдения таможенного законодательства и установленного порядка перемещения товаров и транспортных средств через таможенную границу.

Литература

1. Таможенное право: Учебник / В.Г. Свинухов, С.В. Сенотрусова. - М.: Магистр: НИЦ ИНФРА-М, 2015. - 368 с.
2. Бекашев К.А. Таможенное право / К.А. Бекашев. – М.: Проспект, 2015. – 328 с

3. Бакаева О.К. Проблемы соотношения частных и публичных интересов в условиях формирования правовой базы Таможенного союза / О.К. Бакаева // Юридический мир. – 2010. – №6. – С. 44-47

4. Досмырза Д. Совершенствование теоретико-доктринальной основы таможенного законодательства Республики Казахстан / Материалы международной научно-практической конференции «Новые возможности социально-экономического развития в условиях формирования цифровой экономики», Казахский университет экономики, финансов и международной торговли, 30 ноября 2018 г. - С. 188-192.

Ústavní právo

Айтеке К.А.

магистр, старший преподаватель

Университет «Мирас» (Шымкент, Республика Казахстан)

Серик Гульназ

магистр, старший преподаватель

Университет «Мирас» (Шымкент, Республика Казахстан)

СУДЕБНАЯ ВЛАСТЬ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН: АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СТАНОВЛЕНИЯ ПРАВОВОГО ГОСУДАРСТВА

«Государственность» гораздо более широкое понятие, чем «государство». В теории государства и права государство определяется как политическая власть, осуществляющая управление обществом в пределах определённой территории. Как известно, статья 1 Конституции Республики Казахстан гласит: «Республика Казахстан утверждает себя демократическим, светским, правовым и социальным государством, высшими ценностями которого являются человек, его жизнь, права и свободы». Для достижения этой цели в масштабе республики проводятся правовые и экономические реформы. Чтобы соответствовать рыночной системе, мы вынуждены были реорганизовать и правовую систему. В соответствии с требованиями были созданы правовая база и механизм. Роль судьи в создании гражданского общества огромна [1].

Тогда как государственность определяется как сложнейший комплекс элементов, структур, институтов публичной власти, а также компонентов неполитического характера, обусловленных самобытностью (спецификой) социально-экономических, политических, духовно-нравственных условий жизнедеятельности конкретного народа или объединения народов на определенном этапе развития общества. Академик Зиманов С.З., характеризуя право казахского народа, подчеркивал: «Казахское право, основными источниками которого были обычно-нормативная система, культурные

традиции великой степи, проявляло на протяжении многих веков удивительную жизнеспособность и стойкость в условиях прямого и косвенного засилия чужестранных государств, мощного влияния их идеологии[2].

В Законе Республики Казахстан «О присяжных заседателях» представлено следующее определение: Присяжный заседатель- это гражданин Республики Казахстан, призванный к участию в рассмотрении судом уголовного дела в порядке, установленном законом, и принявший присягу. Совместно с профессиональными судьями присяжные заседатели определяют вид и меру наказания подсудимого. Следует привести мнение К. Х. Халыкова. Он дает следующее понимание как правосудия, так и судебной власти с точки зрения современной казахстанской юридической науки. Правосудие - это особый вид государственной службы по защите общественных отношений, осуществляемый путем применения права к конкретным общественным конфликтам в необходимых случаях с использованием мер принуждения[3].

Кроме того, судебная власть является исключительной деятельностью государства по защите прав, свобод и законных интересов граждан, прав и законных интересов всех органов, организаций, а также по обеспечению соблюдения Конституции, законов, иных нормативных правовых актов, международных договоров на основе принципа демократии, социальной справедливости, добра, патриотизма и законности. Судебная власть призвана осуществлять защиту прав, свобод и законных интересов граждан. Судебная власть в республике распространяется на все дела и споры, возникающие на основании Конституции, законов, иных нормативно - правовых актов Республики, международных договоров Республики. Судебная власть осуществляется от имени Республики Казахстан и служит защите прав, свобод и законных интересов граждан и организаций, обеспечению исполнения Конституции, законов, иных нормативных правовых актов, международных договоров Республики[4].

Проблема свободного судебного усмотрения - это классическая проблема процессуального права. Возникла она вместе с появлением суда. Несмотря на множественность определений понятия судебного усмотрения, ряд правоведов считает его недопустимым в правоприменительной деятельности и отрицает саму возможность его существования. Судья не изобретает и не создает новые правовые нормы, а раскрывает или выявляет уже существующие[5].

Таким образом, судебная власть, закрепив верховенство принципов справедливости и законности, способная защищать права и свободы человека, утвердила себя как постоянный фактор защиты общества от социальных конфликтов. Судебная система является одним из механизмов демократического развития на пути социальной, экономической и политической модернизации страны, составляющей основу государства.

Литература:

1. Конституция Республики Казахстан от 30 августа 1995 года (с изменениями и дополнениями от 19.09.2022)
2. Бекмагамбетов А.Б., Ревин В. П., Ревина В. В. Уголовное право Республики Казахстан. Особенная часть учебника. - М.: Академия естествознания, 2017.-396 с.
3. Безлепкин Б. Т. Уголовный процесс в вопросах и ответах. Учебное пособие. - М.: Проспект, 2020. 304 с.
4. Васильев О. Л. Справедливость на досудебных стадиях уголовного процесса России. М., Юрлитинформ. 2017.325с.
5. Судостроительство и правоохранительные органы / под ред. Л. В. Головки. М., Городец. 2020.201с.

PSYCHOLOGIE A SOCIOLOGIE

Sociální psychologie

Мусаева А.Қ.

ОП 6B03111-Әлеуметтік саладағы психология 2 курс студенті.

Ғылыми жетекшілері:

п.ғ.к., доцент, Алтаева Г.А., аға оқытушы, Үсенова С.М.

М.Х.Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Қазақстан Республикасы

МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ АДАМДАРДЫҢ МӘДЕНИ-ТЫНЫҒУ ҚЫЗМЕТІ

Мүмкіндігі шектеулі жандарға қатысты тақырыптар әрқашан қоғамды толғандырады. Мүгедектік, менің ойымша, бұл тек бір адамның ғана емес, бүкіл қоғамның проблемасы. Сондықтан оны шешу әлеуметтік саясаттың негізгі бағыттарының бірі болып табылады. Мүгедектердің проблемалары – бұл адамдардың өздерін қоғамның бір бөлігі ретінде сезінуі үшін бізде қолайлы жағдайлар жоқ.

Мүмкіндігі шектеулі жандарды біздің қоғамнан алыстату мәселесі бүгінгі күнге дейін өзекті тақырып болып қала береді.

Мүгедек дегеніміз қоғамда оның физикалық немесе ақыл-ой кемістігі салдарынан тіршілік әрекеті шектелген адам, оның өмірінің шектелуіне әкелетін ауруларға, жарақаттардың салдарына немесе ақауларға байланысты дене функцияларының тұрақты бұзылулары бар денсаулығының бұзылуы бар адам болып табылады.

Біздің елімізде мүгедектердің проблемаларымен айналысатын көптеген ұйымдар жұмыс істейді, бірақ олардың көпшілігінің жұмысы, ең алдымен, әлеуметтік мәселелерді шешуге, медициналық оңалтуды жүзеге асыруға және көрсетуге бағытталған. Бұл, әрине, өте маңызды. Мүмкіндігі шектеулі адамға жоғары білікті медициналық көмек, көшеде жүруге арналған жабдық қажет, бірақ адамзат мәдениетінің рухани саласы туралы ұмытпау керек.

Таңдалған тақырыптың өзектілігі – біздің әлемде мүмкіндігі шеткеулі адамдар толыққанды өмір сүре алмайды. Бұл мәселенің шешімдерінің бірі мәдени-тынығу жұмыстарын сауатты ұйымдастыру болып табылады, өйткені бұл мүмкіндігі шектеулі жандар үшін мәдени - тынығу өмірі үлкен рөл атқара алады. Атап айтқанда, мүгедектерге біздің қоғамда өздерін әлдеқайда сенімді сезінуге көмектесу. Себебі кез-келген іс-шара – бұл командалық жұмыс. Мүмкіндігі шектеулі жандар толыққанды және қарқынды өмір сүре алатынын және ешқандай қиындық оларға кедергі бола алмайтынын көрсетеді.

Ежелгі уақытта да мүмкіндігі шектеулі адамдар ақаулы адамдардың позициясын иеленген. Көбінесе олар адамзат өміріне ешқандай пайда әкелмейтін және әкеле алмайтын ауыртпалық деп саналған. Рим империясында мүгедектер "азаматтығы жоқ" деп саналған және барлық азаматтық құқықтарынан айырылған, өйткені патологиясы немесе ауруы бар адамдар империяның дамуына ешқандай үлес қоса алмайды деп саналатын. Сонымен, Философ Сенека: "Біз ауру адамдарды өлтіреміз және әлсіз балаларды суға батырамыз. Біз мұны ашуланшақтықтан емес, ақыл-ой ережелерін басшылыққа ала отырып жасаймыз» [2].

Қазіргі қоғам мүгедектерге мән бермейді деп айтуға болмайды. Көптеген адамдар ұялшақтықты тоқтатты, бірақ бұл жеткіліксіз. Олар үшін түрлі қоғамдық институттар құрылады, түрлі халықаралық фестивальдар, іс-шаралар, конференциялар мен форумдар ұйымдастырылады.

Клуб мекемелері мүгедектердің бос уақытын ұйымдастыру осы адамдардың әр түрлі бос уақыттағы қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталуы керек екенін ескеруі қажет. Бірінші кезекте мыналарды жүзеге асыру қажет:

1. Мүгедектердің барлық топтары үшін іс - шаралар өткізу мүмкіндігіне қолда бар барлық мәдени-тынығу мекемелерін зерделеу.

2. Мүмкіндігі шектеулі жандардың барлық мүмкін қажеттіліктері мен сұраныстарын зерттеу.

3. Мүгедектер үшін бос уақыт қызметінің инфрақұрылымын дамытудың басым бағыттарын әзірлеу.

4. Бос уақыт жүйесінде жаңа технологияларды әзірлеу және сынау.

5. Мүмкіндігі шектеулі адамдарға мәдениет мекемелеріне бару үшін барлық мүмкін техникалық жағдайларды жасау.

Әлеуметтік-мәдени кеңістікке кіріктіру көбінесе мүгедектерге арналған клубтардың арқасында қамтамасыз етіледі, онда шығармашылық, дене шынықтыру-сауықтыру оңалту және күнтізбелік мерекелерді, конкурстық іс-шараларды ұйымдастыру, мүмкіндігі шектеулі адамдар үшін тынығу процесі жүзеге асырылады.

Осылайша, мүгедектермен мәдени-тынығу қызметін ұйымдастыру қазіргі заманғы әлеуметтік көмек пен әлеуметтік қызмет көрсету жүйелерінің маңызды, бірақ сонымен бірге қиын міндеті болып табылады. Клуб үлгісіндегі ұйымдарға баратын денсаулық мүмкіндігі шектеулі адамдар өздерінің негізгі, өмірлік қажеттіліктерін өз бетінше қанағаттандыру мүмкіндігінің толық немесе ішінара жоғалуына байланысты уақытша немесе тұрақты бөгде көмекке мұқтаж, өйткені өзіне-өзі қызмет көрсету қабілетінің шектеулері бар. Мүгедектердің әлеуметтік жұмыс істеу қабілетін, тәуелсіз өмір салтын қалпына келтіру мәдени-демалыс қызметін ұйымдастыру арқылы ғылыми және практикалық қызметтің дербес саласы ретінде көпсалалы кешенді оңалту жүйесіне көмектесуге арналған.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Комитет по правам инвалидов. Конвенция о правах инвалидов. Статья 1 - Цель. ООН (13 декабря 2006). Дата обращения: 4 мая 2020.

3. <https://ecsocman.hse.ru/data/2011/02/23/1214890272/Karpova.pdf>

4. <https://infourok.ru/issledovatel'skaya-rabota-na-temu-issledovanie-problem-socialnoy-zaschiti-reabilitacii-i-trudoustroystva-invalidov-1919271.html>

5. <http://www.xn--80abapcjr5azb6ji.xn--p1ai/invalidy-v-sovremennom-obschestve>

Psycho-výchovné problémy vývoje člověka v moderních podmínkách

Ахунжанова У.

6B03111-Әлеуметтік саладағы психология ББ, 1 курс студенті.

Ғылыми жетекшілері:

аға оқытушы, Үсенова С.М., аға оқытушы Бердибаева И.Н.

М.Х.Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Қазақстан Республикасы

ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ПРОЦЕСТЕРІН ЖАНДАНДЫРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Белсенді оқыту – педагогикалық (дидактикалық) және ұйымдастырушылық-басқарушылық құралдарды (В. Н.Кругликов) кеңінен, жақсырақ кешенді пайдалану арқылы білім алушылардың оқу-танымдық қызметін жан-жақты жандандыруға бағытталған оқу процесін ұйымдастыру және жүргізу болып табылады. Оқытудың белсенді әдістерін қолданудың өзектілігі мынада: мүмкіндігі шектеулі білім алушыларға ерекше тәсіл; мүмкіндігі шектеулі білім алушыларды қоғамға біріктіру қажеттілігі, олардың әлеуметтік бейімделуі; білім беру процесі қол жетімді және әлеуметтік маңызды бола бастайды.

Балаларға арналған әдеттегі және қалаулы іс-әрекет формасы ойын болып табылады, демек, ойын мен оқу процесін біріктіріп, білім беру мақсаттарына жету үшін білім алушылардың іс-әрекетін ұйымдастырудың ойын формасын қолдана отырып, іс-әрекетті ұйымдастырудың осы формасын қолдану қажет. Ойынның мотивациялық әлеуеті мүмкіндігі шектеулі балалардың білім беру бағдарламасын неғұрлым тиімді игеруіне бағытталатын болады.

Ойын кез-келген бағдарламалық материалды игеру кезінде қолданыла алады және жеке, сондай-ақ топтық сабақтарда өткізіледі. Оның екі мақсаты болуы мүмкін: олардың бірі тәрбиеші, екіншісі – бала әрекет ететін ойын. Бұл мақсаттар бір-бірін толықтырып, бағдарламалық материалды игеруді

қамтамасыз етуі маңызды. Мүмкіндігі шектеулі бала бағдарламалық материалды игермей, ойын мақсатына жете алмайтындығына көз жеткізу керек.

Мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған сабақтар қалыпты құрдастарына карағанда жарқын және эмоционалды түрде құрылуы керек. Ойын тиісті дидактикалық материалмен (ойыншықтар, суреттер және т.б.) сүйемелденуі керек. Мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған ойындар мен ойыншықтарды таңдауға қойылатын негізгі талаптар: ақау құрылымын есепке алу; ойын мазмұнын баланың білім жүйесімен байланыстыру; біртіндеп күрделене отырып ойын материалын таңдау; ойынның баланың жасына сәйкестігі; ойыншықтар мен жәрдемақылардың гигиеналық талаптарға сәйкестігі, қауіпсіздік; жарқын, айтылған ойыншықтар мен құралдарды пайдалану; қызмет түрлерін өзгерту принципін есепке алу (тыныш ойындар жылжымалы ойындармен ауысады); сабақтың түзету мақсатына сәйкестігі.

Ойында бала белгілі бір жағдайда немесе белгілі бір заттармен өз бетінше әрекет ете алатын, өзінің тиімді және сезімтал тәжірибесін алатын жағдайлар жасалуы керек [8]. Бұл ұя салатын қуыршақтар, пирамидалар, сақиналар және т.б. мысалы, сақиналарды пирамидаға байлау арқылы бала «тікелей» және «кері» әрекеттерді игереді. Әр түрлі баулар, ішпектер, мозаика, «Сиқырлы үй» сияқты құралдар, әртүрлі пішіндер мен заттарды тиісті тесіктерге немесе жақтауларға салуға арналған ойықтары бар тақталар. Бұл ойындар баланың интеллектуалды мүмкіндіктерінің шекараларын кеңейтеді, белгілі бір ептіліктер мен дағдыларды қалыптастырады.

Үстел үсті ойындары – балаларды қоршаған әлеммен, жануарлар мен өсімдіктер әлемімен, тірі және жансыз табиғат құбылыстарымен таныстыруға арналған қызықты іс-шара. Бұл бөліктен бүтінді таңдауға арналған ойындар («суреттер-жартылар», пазлдар және т. б.), логикалық ойлауды дамытуға арналған ойындар («біреуін тап», «кімнің көлеңкесі?», «Қосымша затты табыңыз» және т.б.), жіктеу ойындары («Лото», «Түс» және т. б.) және серуендеу ойындары. Осындай ойындардың арқасында мүмкіндігі шектеулі балалар

өздеріне қол жетімді практикалық және қарапайым проблемалық мәселелерді шеше алады.

Ауызша ойындар сөйлеу мен ойлаудың тәуелсіздігін дамытуға ықпал етеді. Олар ойыншылардың сөздері мен іс-әрекеттеріне негізделген, балалар әртүрлі ойлау міндеттерін дербес шешеді: заттарды сипаттайды, олардың белгілерін ажыратады, оларды сипаттамадан болжайды, табиғат құбылыстарының ұқсастығы мен айырмашылығын табады. Мұндай ойындардың мысалы: «мен білемін», «Жеуге жарамды және жеуге жарамсыз», «Мейірімді доп» доппен ойнау; «Кім артық», «Біріктіріңіз», «Суретті айтыңыз» және т. б.

Осылайша, мүмкіндігі шектеулі балаларды оқытудың белсенді әдісі ретінде оқу-тәрбие процесіне ойын енгізу баланың барлық психикалық процестерін түзетудің маңызды міндеттерінің бірі болып табылады. Ойын арқылы үйрете отырып, біз балаларды білімдердә іздеуге, алған білімдерін іс жүзінде қолдануға үйретеміз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Ертанова О.Н., Гордон М.М. Инклюзивное образование: Методология, практика, технологии. Москва 2011 г., стр.: 11 - 17, 36, 37
2. Инклюзивное образование <http://www.deti.rian.ru/grani/20090928/553041>
3. Малофеев, Н.Н. Интеграция и специальные образовательные учреждения: необходимость перемен / Н.Н. Малофеев, Н.Д. Шматко // Дефектология. - 2008. - № 2. – с. 86-94.
4. Омарова П.О. Характеристика социального развития детей с задержкой психического развития //Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. 2010. № 125. С. 69-77.

Obecná psychologie

Перленбетов Мухан Атенович

доктор психологических наук, профессор

Устемирова Адеми Магыжанкызы

Студентка 4-го курса

Каспийский Общественный Университет

Г. Алматы.

ОСОБЕННОСТИ ЗАЩИТНЫХ МЕХАНИЗМОВ У ПОДРОСТКОВ С ПРОБЛЕМОЙ СОЦИАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ

Ключевые слова: защитные механизмы, девиантное поведение, адаптация, дезадаптация.

Актуальность темы. Проблема воспитания подрастающего поколения особенно актуальна в современный период развития нашей страны, который характеризуется интенсивными трансформационными процессами в различных сферах общественной жизни, существенным обновлением всей системы устоявшихся отношений в обществе. В данном случае вопрос парадоксальный: на фоне роста статистических показателей уровня жизни и благосостояния населения увеличение числа дезадаптированных и несоциализированных детей остается одной из актуальных и нерешенных задач нашего государства, социальная работа с подростками с отклонениями в поведении стоит особенно остро и остается актуальной. Подростковая дисфункция — это не проблема одного дня, на него повлияло множество факторов, которые в некоторых случаях сделали проблему очень серьезной и сложной. Существующие институты государственной системы профилактики правонарушений и правонарушений среди несовершеннолетних зачастую разрознены и малоэффективны. Аномалии в поведении ребенка, трудности его адаптации и социализации, политическая, социальная и экономическая нестабильность общества, усиление влияния ложной культуры, изменение содержания ценностных ориентаций молодежи в неблагоприятных семейно-бытовых отношениях, бесконтрольность их поведение, чрезмерная занятость родителей, в результате увеличения разводов. Несмотря на то, что одна причина может вызвать проблему, бороться с ней очень сложно при многофакторных и многогранных отклонениях физической и психической сфер подростков, в разные моменты жизни и во взрослом возрасте. Отсюда и выбор темы нашего исследования.

Политические, экономические, социальные, культурные и духовные условия, изменившиеся в связи с внедрением рыночных отношений в

общественную жизнь страны, требуют по-новому осмыслить вопросы воспитания подрастающего поколения. В связи с этим в соответствии со стратегией развития страны особое внимание уделяется дальнейшему повышению духовного благосостояния подрастающего поколения, социальной защите. Наша цель - понять душу ребенка, прочувствовать его чувства, настроения, желания, пожелания, потребности, а также поддержать его с социальной точки зрения в формировании и развитии личности учащегося. Адаптация современных подростков к социальной среде в обществе, трудности в социализации, возникают в связи с необходимостью изучения своих личностных особенностей, проведения коррекционной работы в результате исследований, влияют на способность выходить из трудных жизненных ситуаций. Выполняя такую ответственную работу, мы должны помнить, что в ее успехе заинтересовано все общество.

Социализация означает приведение человека в норму путем воспитания, перевоспитания и реабилитации поведения человека, находящегося в состоянии стресса в силу определенных причин, выбившегося из строя в результате скуки или ставшего препятствием к жизни в социальная среда, такая как отчужденность, замкнутость. Под социализацией понимают сознание, психику, систему работы, призванную вернуть к полноценной жизни в общественной среде подростков с особыми способностями, имеющих изменения в поведении или непохожих на других. Человек находится под влиянием социализации с момента рождения. Можно сказать, что семейное воспитание, воспитательная работа в школе – все это направлено на социализацию учащихся. Ведь так дети в будущем будут учиться жить в социальной среде, приобретать необходимые знания и навыки. Дети, не освоившие эти виды деятельности и не адаптированные к обучению, социализируются с помощью специальных мероприятий социализации.

Социализация – это процесс и результат усвоения человеком социальных норм и культурных ценностей.

Объектом исследования являются проблема социальной адаптации подростков.

Предмет исследования являются защитные механизмы у подростков с проблемой социальной адаптации.

Цель исследования - определить особенности использования защитных механизмов у подростков с проблемой социальной адаптации.

Научная гипотеза исследования: Если определить особенности защитных механизмов подростка и воздействовать на его личность через гуманистические направленные коррекционные работы, то девиантное поведение может быть социально адаптировано, так как это приведет к его интенсивному саморазвитию, мотивации к самореализации, взаимодействие позволяет эффективно решать задачи, показывать свой статус и честь.

В ходе исследования были взяты за основу точки зрения таких ученых, как Э.Роттердамский, К.А.Гельвеций, Д.Дидро, А.Дистервег, З.Фрейд, Д.Дьюи,

Э.Торндайк, П.П.Блонский, Л.С.Выготский, Л.И.Бойович, С.Л.Рубинштейн, В.В. Давыдов и др.

Актуализация данных исследований помогает людям расширить общепсихологическое знание о процессе развития. Оно дает возможность проследить, в первую очередь, эволюцию защитных механизмов от ранних к более зрелым, во-вторых, темпы гендерного психического развития школьников, в-третьих, определить роль защитных механизмов в гибкости или ригидности различных форм поведения. Также оно способствует расширению знаний педагогов, психологов, а также других специалистов, работающих с детьми разного возраста о личностных качествах подростка и о способах взаимодействия с ним. Какое-то практическое значение исследования состоит из того, что: окончательно полученные результаты дают специалистам работающих со школьниками, возможность прогнозировать. Результаты могут помогать и быть использованными в программах повышения квалификации для специалистов, посвященных различным областям работы с детьми любых возрастов, в практиках: психокоррекционной работы, консультирования, и также, семейного воспитания.

Литература:

1. Набиуллина Р.Р., Тухтарова И.В. Механизмы психологической защиты и совладания со стрессом //Учебно-методическое пособие - Казань, 2003.
2. Никольская, И.М. Психологическая защита у детей /И.М. Никольская, Р.М. Грановская. - СПб.:Питер, 2000.
3. http://www.psychol-ok.ru/lib/freud_a/paizm/paizm_12.html
4. Мухина, В.С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество /В.С. Мухина.-М.: Издательский центр «Академия», 1998.

Pedagogická psychologie

Мусаева А.Қ.

ОП 6В03111-Әлеуметтік саладағы психология, 2 курс студенті.

Ғылыми жетекшілері:

аға оқытушы, Үсенова С.М., аға оқытушы Барлыбаева Л.

М.Х.Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Қазақстан

Республикасы

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Ерекше қажеттіліктері бар балаларды бұқаралық білім беру мекемелеріне қосу мамандандырылған түзету көмегі мен психологиялық қолдауды көздейді, олардың міндеттері баланың дамуын бақылау, оны оқытудың сәттілігі, дені сау құрдастарының ортасында бейімделу мәселелерін шешуге көмек көрсету болып табылады. Демек, білім беру кеңістігінде білім беру мекемелеріне біріктірілген мүмкіндігі шектеулі балаларға арнайы түзету және психологиялық көмек көрсетудің нақты ұйымдастырылған және жақсы реттелген инфрақұрылымы жұмыс істеуі керек.

Қазіргі уақытта білім беру жүйесінде білім беру процесінде интеграцияның бірнеше түрі ерекшеленеді:

1. Біріктірілген интеграция (білім беру түрі бойынша).
2. Ішінара интеграция (білім беру және әлеуметтік түрі бойынша).
3. Уақытша интеграция (әлеуметтік түрі бойынша).
4. Аралас интеграция (білім беру түрі бойынша).

Тұжырымдама авторлары сонымен қатар психофизикалық даму деңгейі жоғары, нормаға жақын «ерекше» бала құрдастарымен бірге білім беру

мекемелеріне баратын және сыртқы мекемелерде (логопункттер, сурдокабинет және т.б.) мамандандырылған көмек алатын толық интеграция түрін ажыратады.

Өкінішке орай, жоғарыда аталған интеграцияның кез-келген түрін ішінара немесе толық жүзеге асыру келесі проблемалар мен тәуекелдерді тудыруы мүмкін:

1. Инклюзивті тәжірибелерді қабылдауға әкімшілік және кәсіби дайындықсыздық.

2. Білім беру стандарттарының өзгергіштігінің болмауы.

3. Инклюзивті практиканы іске асыру тетіктерінің жеткіліксіздігі.

4. Инклюзивті білім беру процесін және оған сәйкес келетін технологиялық және психологиялық-педагогикалық қолдауды жүзеге асыруды әдістемелік қамтамасыз етудің жеткіліксіздігі.

5. Инклюзивті білім беру процесінің барлық қатысушылары арасындағы өзара әрекеттестіктің қиындықтары.

Интеграцияның барлық бөлінген түрлерімен (толық интеграцияны қоспағанда) білім беру мекемелерінде педагог-дефектологтардың өз штатымен белгілі бір арнайы бөлімшенің болуы болжанатынын атап өткен жөн.

Инклюзивті білім беру – бұл білім беру интеграциясын одан әрі дамыту және кеңейту процесі. Интеграция мен инклюзия бір-біріне қайшы келетін ұғымдар емес. Бұл білім беру жүйесіне әсер ететін және өзгертетін бір әлеуметтік процестің деңгейлері [1].

Осыған байланысты шешілуі керек негізгі міндет – білім беру процесіне балалардың әртүрлі топтарын қосу және әр балаға бірдей жағдай жасау. Сондықтан, инклюзия, ЮНЕСКО анықтамасына сәйкес, әр баланың жеке ерекшеліктерін проблема ретінде емес, таным процесін байыту мүмкіндіктерін ескере отырып, айырмашылықтар мен қабылдауды ынталандыратын динамикалық тәсілді білдіреді [2].

Мектепке дейінгі тәрбие жүйесі инклюзивті тәсілді жүзеге асыру үшін ең қолайлы, өйткені:

1. көптеген балабақшалар жақсы дайындалған білім беру ортасын құрды;
2. нормативті және девиантты дамуы бар мектеп жасына дейінгі балалардың когнитивті дамуындағы айырмашылықтар соншалықты маңызды емес;
3. тәрбие мен оқытудағы ойын тәсілдері әртүрлі бастапқы мүмкіндіктері бар балалардың дамуына ықпал етеді;
4. мектеп жасына дейінгі балалар даму ерекшеліктері бар балаларға деген толерантты қатынасты сәтті көшіреді;
5. көптеген бос уақыт іс-шаралары әртүрлі балалар мен олардың отбасыларын эмоционалды-позитивті контексте өзара әрекеттесуге үйретуге мүмкіндік береді.

Интегративті тәсіл бүгінде компенсаторлық типтегі оқшауланған топтар жұмыс істейтін балабақшаларда да жүзеге асырылады (логопедиялық, сенсорлық, моторлық және интеллектуалды кемістігі бар балаларға арналған) [3].

Бұл тапсырманы орындау үшін құралдар мен технологиялар қажет, олар бір уақытта әмбебап, сонымен қатар жеке болуы керек, өйткені әр баланың өзіндік білім беру қажеттіліктері мен қабілеттері бар. Инклюзивті білім беруді толық көлемде енгізуге мүмкіндік беретін заманауи интерактивті және қашықтықтан оқыту технологиялары осындай мүмкіндіктерге ие.

Инновациялық қызмет келесі міндеттерді шешуге бағытталған:

1. аумақтық, зияткерлік шектеулерсіз толыққанды білім алу үшін жағдайлар жасау;
2. мекемелердің оқу-материалдық базасын нығайту арқылы білім беру ұйымдарында қажетті бейімделу ортасын құру;
3. баланы жеке білім беру сүйемелдеуін қамтамасыз ету;
4. білім беру мекемесінде қосымша білім алуға қолжетімділікті қамтамасыз ету;
5. әр түрлі өзгермелі жағдайларда білім алу үшін жағдай жасау.

Қазіргі уақытта ең сұранысқа ие және тиімді технологиялар:

1. Мүмкіндік беретін интерактивті технологиялар:

- балалардың топтағы құрдастарымен және ересектермен байланысын орнату;

- оқу процесіне абайлап араласыңыз, өйткені машина берген бағалау балаға түсінікті және оны объективті қабылдайды;

- топта әртүрлі оқу жағдайларын жасаңыз (әр баланың жеке ерекшеліктері ескеріледі), оларды шешу үшін әртүрлі нұсқаларды қолдануға болады.

Сонымен қатар, бұл технологиялар мұғалімдерге баланың ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескере отырып, өз бетінше оқу материалын жасауға, сондай-ақ қажетті өзгерістерді мүмкіндігінше тез және икемді жасауға мүмкіндік береді [4].

Қашықтықтан оқыту технологиялары.

Қазіргі компьютерлік технологиялар қашықтықтан білім беру ұғымын толығымен өзгертеді. Шынында да, қазір оқушы аудиториядан тыс болғанына қарамастан, ол не болып жатқанын көріп, ести алады және оқу процесіне белсенді қатыса алады. Сондай-ақ, мамандарды, мұғалімдер мен тәрбиешілерді үнемі және тиімді сүйемелдеу және қолдау өте маңызды міндет болып табылады, өйткені балаларды табысты оқыту оларға байланысты.

Сонымен қатар, көпфункционалды интерактивті сенсорлық кешеннің көмегімен қол жеткізуге болатын білім беру процесінің барлық қатысушыларын қолдау жүйесін енгізу қажет. Оның көмегімен психофизиологиялық даму, сенсорлық интеграция функцияларын түзету және дамыту шараларын жүзеге асыруға бағытталған әртүрлі кешендерді жүргізу сияқты мәселелерді шешуге болады.

Пайдаланылган әдебиеттер тізімі:

1. Сиротюк А.С. Организация полисубъектной деятельности специалистов в системе инклюзивного образования // *AlmaMater (Вестник высшей школы)*. М., 2012. № 4.
2. Семаго Н.Я., Семаго М.М., Семенович М.Л., Дмитриева Т.П., Аверина И.Е. Инклюзивное образование как первый этап на пути к включающему обществу // *Психологическая наука и образование*. 2011. №1. С. 51-59
3. Зубарева, Т. Г. Организация деятельности ПМПк в учреждении. – М., 2012. С. 19-27.
4. Зубарева, Т.Г. Содержание работы учителя-логопеда Центра психолого-медико-социального сопровождения.- М., 2012.- С. 37-40

EKONOMICKÉ VĚDY

Podniková ekonomika

2st year doctoral student N.B. Khassenkhanov¹

PhD, Associate Professor Zh.M. Zhartay²

Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan^{1,2}

THE CURRENT STATE AND TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF TOURISM BUSINESS IN THE KAZAKH ECONOMY

The COVID-19 pandemic has significantly hampered the development of tourism. At the same time, many people thought about traveling within the country. After all, you can find many interesting places in every state. Now is the time to explore your native land and develop the necessary infrastructure to invite guests from abroad.[1]

The beauty and richness of nature is one of the main assets that Kazakhstan can rightfully be proud of. The hot climate of the southern regions, the Caspian Sea, the Tien Shan Mountains, the fascinating nature of East Kazakhstan and the therapeutic resorts of the Shchuchinsk-Borovskoy zone. Tourism in Kazakhstan is a promising area, on which serious bets are being made now and which is gaining more and more momentum of development every year. Turkestan and Aktau are cities that have become the main centers of attraction for tourists today.

According to statistics, the volume of attracted investments in the development of tourism in the Turkestan region for the third quarter of 2021 amounted to 92.3 billion tenge. Among the tourist facilities here you can note the tourist complex "Caravanserai" as well as the international airport "Hazret Sultan".

The priority areas of tourist activity in the Turkestan region are:

- • pilgrimage tourism;
- • ecological tourism;
- • medical and health tourism.

In total, following the results of 10 months of 2021, 11 tourist facilities were put into operation in the Turkestan region. Among them are the tourist complex "Caravanserai", including hotels "Kun" and "Kaganate", hotels "Emir Plaza", "Grand Vella", "Ramada Plaza", "Olympic Hotel" and recreation centers "Kainar", "Bekzat Bak", "Zhandarbek", "Ethnopark resort", "Top Resort", "Maksat".

This year, the opening of the tourist complex "Caravanserai" took place in Turkestan, which became the largest project in the region. The Caravanserai has two premium class hotels designed for 113 rooms, shopping and family entertainment centers with a capacity of 300 thousand people per year, as well as a panoramic attraction, SPA centers, a flying theater that uses the latest technologies in the 8D format. Also on the territory of the complex there are shopping areas with oriental architecture, shops of world-famous brands, an open-air bazaar. In addition, a 5-star hotel "Rixos Turkistan" with 120 rooms has been commissioned in Turkestan. The hotel complex is equipped with a conference hall with a capacity of 1200 seats, and is also built in accordance with international standards of the hotel industry. The hotel has 2 restaurants, a banquet hall, 2 conference halls, a shopping and entertainment complex, an indoor swimming pool, dry and wet saunas, a Turkish bath, and other facilities and facilities that meet the requirements for five-star hotels. This hotel has become the first hotel industry facility in the Turkestan region offering a full range of services.

In order to further stimulate the tourism business at the legislative level, work is underway to introduce the following measures of state support:

- lowering the threshold for recognizing an investment project as a priority (from 2 million to 200 thousand MCI);
- subsidizing the costs of tour operators for each foreign tourist;
- cost recovery during the construction of tour facilities and roadside service facilities;
- 100% refund of the carriage fee for children on domestic air routes ("KIDS GO FREE");

- reimbursement of costs for the purchase of tourist class vehicles and ski equipment;

In 2020, 582.3 billion tenge of investments or 102.9% of the IFO were attracted to the Mangystau region. Compared to 2019, this indicator increased by 2.9% (2019 – 556.5 billion tenge). Of these, thanks to the implementation of the project "Multifunctional tourist and hotel complex "Rixos Water World Aktau", more than 70 billion tenge has been attracted to the tourism industry.

In 2023, it is planned to implement 3 projects worth 17.6 billion tenge with the creation of 460 jobs.

1. Wellness complex "Nur", LLP "SKR-Snab". (cost – 9.5 billion tenge, 240 jobs);
2. Hotel "Assyl Aktau". Assyl Aktau LLP. (the cost of the project is 6 billion tenge, 130 jobs);
3. Recreation area "Seaside Palace". Caspian Invest Group LLP (cost – 2.1 billion tenge, 90 jobs).

In 2024, it is planned to implement 1 project worth 2 billion tenge with the creation of 55 jobs.

1. Construction and operation of a wellness complex in the "Warm Beach" area of Aktau, "Aktauborproduct" LLP (project cost – 2 billion tenge, 55 jobs, 100 rooms, implementation dates 2021-2024).[2]

Kazakhstan has significant potential for the development of almost all types of tourism: from ecological to business. This is facilitated by a rich history, which has left many archaeological and historical monuments on the territory of the country.

Literature:

1. URL: https://kompastour.com/kz/rus/news/others_about_us/tourism_kazakhstan
2. URL: <https://primeminister.kz/ru/news/reviews/inostrannye-investicii-institut-gostinichnogo-servisa-unikalnye-parki-razvlecheniy-kak-razvivaetsya-turizm-v-kazahstane-14115649>
3. 1. Morozov M.A. Ekonomika i predprinimatel'stvo v social'no-kul'turnom servise i turizme: uchebnik dlya studentov. - M.: Izdatel'skij centr «Akademiya», 2009. - 288 s.

PhD student. Shuren T.K., Doctor of Economics, professor Pritvorova T.P.

Karaganda University named after E.A. Buketov, Kazakhstan

BUSINESS ECOSYSTEM: DEFINITIONS AND APPROACHES

Every year more and more attention is paid to the phenomenon of the business ecosystem in both scientific and practice-oriented circles, thanks to which the concept of "business ecosystem" ceases to be sui generis and becomes a kind of "form of forms" for all its derivations, thereby generating new definitions and approaches to the study of this phenomenon. In our article we will present variations of these derivations primarily in theory.

In 1993 James Moore introduces the concept of a business ecosystem, which means a network consisting of organizations and individual representatives of the business community, which together not only form a system of mutual support, but also evolve together. Companies, together with some organizations and on a competitive basis with others, are working to find new solutions to meet customer needs, which ultimately launches the next innovation round, and this logic is repeated time after time. In this approach, the following key categories are identified: the central firm around which the business ecosystem is built; various economic agents who are or are not members of this business ecosystem, links between members of the business ecosystem, including links with the central firm, jointly created value, the creation of which would either not be possible without of this business ecosystem, or it would require large costs. Moore studies the business ecosystem from the perspective of its life cycle, which is decomposed into four stages: birth, expansion, leadership and self-renewal. The firm is required to perform certain actions depending on the stage; at the same time, the first group of actions is aimed at forming and supporting relationships

between participants in the existing business ecosystem, the second is to compete with possible alternative business ecosystems [1].

In subsequent works affecting this research field, it can be seen that the authors either completely repeat the basic postulates laid down by Moore, applying these ideas to the specifics of their subject, or use them as a starting point.

Thus, Rong and his co-authors focus on the supply chain in the context of the business ecosystem. By a business ecosystem, they understand an interdependent community that attracts a large number of different stakeholders to its ecosystem, which ultimately allows expanding the traditional supply chain. At the same time, all stakeholders have a common vision, a number of common goals and donate their resources to implement new projects and develop new industries. This work enriches the knowledge about business ecosystems through a more thorough study of the business ecosystem configuration framework. The authors describe in more detail such parts of the structure of the business ecosystem as the supply side, the demand side and, importantly, intermediaries, as well as working mechanisms between them. The importance of considering the business ecosystem not as a set of different elements, but through the prism of the integration of these elements is emphasized. The role of the central firm in achieving this integration is shown: its tasks include integrating initially independent partners so that they can create a common value proposition. The importance of encouraging stakeholders to work together is emphasized. The task of the central firm is not only to offer a new product, but also to convince partners in the business ecosystem to jointly develop it. Attention is paid to what can encourage partners to work together within the business ecosystem. In addition to formal contracts, the importance of such informal phenomena as the reputation of the central firm and the brand is demonstrated [2].

Yancity and Levayen write that the business ecosystem allows you to expand the boundaries of the company. The business ecosystem includes suppliers of resources, manufacturers of compliment products, consumers and various firms that influence the company's activities. At the same time, it is emphasized that the boundaries of a firm

are difficult to determine, since often an organization can simultaneously be a participant in several business ecosystems. The authors pay special attention to the issue of strategy development, showing that when the success of an innovative product developed by a firm depends on the success and work of other organizations, the firm's strategy cannot be developed in isolation. The strategy should be developed in the context of the business ecosystem, taking into account the interests of the firms included in this business ecosystem and the role of the organization in this business ecosystem. A company's competitive advantage depends not only on its own efforts, but also on what it has built in conjunction with other companies. The firm creates a platform that includes services, tools or technologies that members of this business ecosystem can use to improve their financial performance. Ultimately, interaction with these firms affects the success of the company itself. Member companies of the business ecosystem should also invest in maintaining this business ecosystem over time. The authors identify four possible strategies for the business ecosystem: niche, key firm (value dominator), physical dominator and product. Each specific business ecosystem determines which strategy to implement based on the goals pursued, the type of firm, the business context, the complexity of relationships with other firms, the level of turbulence and innovation [2].

A review of the approaches presented above allows you to see how much the phenomenon of the business ecosystem contains in itself. Despite the fact that such a variety of approaches can be disorienting, researchers and management practitioners have a wide choice from a variety of ways to refract this phenomenon, which allows in each case to choose what best suits the research goals and practical challenges.

We formulate our definition of the business ecosystem in the logic of the first approach, that is, we clarify one of the components of the business ecosystem. So, in our understanding, a business ecosystem is an interdependent structure consisting of a central organization (firm, business unit or structural unit) and its environment, the links between them and the created synergetic effect; the business ecosystem provides its participants with additional resources to achieve their own goals. The peculiarity of

our definition is that the central firm is divided into types (firm, business unit or structural unit). We introduce this clarification into such a key category of the business ecosystem concept as the central firm, because it brings clarity to the concept and better describes the realities of the practical activities of firms.

Literature:

1. Moore J. (1993). *Predators and Prey: a New Ecology of Competition*. Harvard Business Review, Vol. 3, № 71, pp. 75-86.
2. Rong K., Shi Yo., Shang T., Chen Ya., Hao H. (2017). *Organizing business ecosystems in emerging electric vehicle industry: Structure, mechanism, and integrated configuration*. Energy Policy, № 107, pp. 234-247.
3. Valkokari, K. (2015). *Business, Innovation, and Knowledge Ecosystems: How They Differ and How to Survive and Thrive within Them*. Technology Innovation Management Review, Vol. 8, № 5, pp. 17-24.

Стовбун Д.Ю., здобувач, Яременко С.С., к.е.н., доц.

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро, Україна

СУЧАСНІ ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Конкурентоспроможність підприємства є основою його успішної життєздатності та результатів виробничо-збутової діяльності в умовах ринку. Конкуренція примушує підприємства всіх форм власності постійно відслідковувати зміни попиту та пропозиції, вартості матеріальних ресурсів, зменшувати витрати на виробництво, покращувати якість своєї продукції та послуг, що реалізуються на ринку для забезпечення відповідного рівня власної конкурентоспроможності.

Основними умовами забезпечення конкурентоспроможності підприємства є [1]:

- 1) застосування наукових підходів до стратегічного менеджменту;
- 2) забезпечення єдності розвитку техніки, технології, економіки, управління;
- 3) застосування сучасних методів дослідження й розробок (програмно-цільове планування, теорія прийняття рішень і т.д.);
- 4) розгляд взаємозв'язків функцій управління будь-яким процесом на всіх стадіях життєвого циклу об'єкта;
- 5) формування системи заходів із забезпечення конкурентоспроможності різних об'єктів.

До найважливіших параметрів-характеристик конкурентоспроможності підприємства, факторами, що впливають на неї є [2]:

1. Конкурентоспроможність продукції.

2. Здатність до адаптації в умовах змін зовнішнього середовища. Швидка ж адаптація забезпечується комплексом технічних, технологічних, інтелектуальних, організаційних та економічних характеристик.

Як правило, вивчення ринку не обмежується аналізом попиту і конкурентоспроможності продукції. З'ясовуються також інші характеристики: географія ринку і його сегменти, в яких діє підприємство; місткість ринку і можлива частка. Підприємства у її покритті за сприятливих і несприятливих умов; основні конкуренти підприємства на ринку, особливості їх продукції і стратегії маркетингу; прогнозна оцінка кон'юнктури ринку на найближчий рік і перспективу (2-5 років): місткість ринку, динаміка попиту, гострота конкуренції, цінова політика тощо [3].

Ринок як сукупність покупців може бути структурований, тобто розподілений за певними ознаками на групи покупців – сегменти. Той чи інший сегмент ринку складається з покупців, які мають споріднені мотиви купівлі даного товару і приблизно однаково реагують на маркетингові дії підприємства (варіант продукції, рекламу, ціну тощо). Сегментація дозволяє вибрати привабливі для підприємства сфери ринку – цільові сегменти і сконцентрувати на них основну увагу. На основі аналізу сукупності покупців вибираються критерії сегментації, які відрізняються для ринку товарів народного споживання і ринку товарів виробничого призначення. Для предметів народного споживання такі критерії встановлюються за результатами мотиваційного аналізу покупців.

Враховуючи специфіку діяльності підприємства і пошук шляхів підвищення його конкурентоспроможності необхідно обирати такі стратегії [4]:

– Стратегія цінкових знижок. Компанія, що прагне вийти на лідерські позиції, може встановлювати більш низькі ціни у порівнянні із цінами на аналогічну продукцію домінуючої компанії. Успіх стратегії припускає виконання трьох умов: претендент повинен переконати покупців у тому, що товари й послуги, які він пропонує не поступаються по якості аналогічним

продуктам і послугам лідера; покупці усвідомлюють цінові розходження товарів; лідер ринку втримує ціни на тому ж рівні, не реагуючи на дії конкурента.

– Стратегія розширення товарного асортименту. Претендент атакує лідера, пропонуючи покупцям широкий вибір продуктів.

– Стратегія підвищення рівня обслуговування. Претендент пропонує клієнтам нові або більш якісні послуги, кращий сервіс.

– Стратегія інновацій у політиці розподілу. Претендент повинен створювати нові канали збуту своєї продукції.

Слід зазначити, що послідовники, як правило, слідкують за лідером, а не змагаються з ним. Тобто, для виробничого підприємства важливо концертувати сили саме на модернізації, запуску нової продукції, оновленню робочої техніки та мотивації персоналу, аби підприємство мало успіх.

ЛІТЕРАТУРА:

1. <https://posibniki.com.ua/post-strategiio-konkurentnoio-povedinki-pidpriemstva>
2. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3390>
3. <https://core.ac.uk/download/pdf/92533113.pdf>
4. <http://conf.management.fmm.kpi.ua/proc/article/view/182333>

Státní nařízení hospodářství

Zh.B. Aubakirova

Karaganda University of Kazpotrebsoyuz,

Karaganda, the Republic of Kazakhstan

e-mail: aubakirova_1979@bk.ru

COMPETENCE OF LOCAL SELF-GOVERNMENT IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Among the urgent problems of the development of modern Kazakhstan, a special place is occupied by the revival of local self-government as the most important institution of self-government in established democratic societies.

The Republic of Kazakhstan, like many states in the world, is searching for forms and methods for a reasonable combination of the interests of the state and its territorial communities. Numerous works of several generations of Kazakh scientists have left a noticeable mark in the study of this issue. However, no such mechanisms have yet been found that would satisfy the needs and interests of the state authorities, regional and local government structures and, most importantly, residents of specific settlements and other territorial communities.

The competence of local self-government is a set of rights and obligations established by law, enshrined in law for the local community and officials of local self-government bodies. Competence combines the subject of reference and authority.

Subjects of jurisdiction include a set of tasks, the implementation of which is assigned to local government by law. For local governments, those subjects of jurisdiction are fixed that reflect the functions they perform.

The rights given by law to a separate body of local self-government for the performance of its functions are called powers. They are closely related to duty. That is, without duties, there can be no authority.

Local self-government bodies are endowed with general and special competencies. General competencies are given to bodies of representative and executive power, which have their own functions to resolve all issues of local importance. The granting of special competence means that the subjects of jurisdiction and powers are assigned to the body that manages a particular area of economic activity at the local level.

Consolidation of the subject of jurisdiction and authority is delimited between levels of power in order to best use them. At the initial level, issues that arise from the vital needs of the population of the local community should be fixed. Tasks that cannot be implemented at the lower level should be solved at the higher level, because the

higher level of local government bears subsidiary responsibility for the activities of the local community located on the lower hierarchy of power.

The list of powers and competencies transferred to the local community must be provided and commensurate with the economic resources of local government. There should not be such a thing when there are many powers and few resources. In the event of a lack of communal property and other material and financial resources, local governments cannot fully implement the functions assigned to them.[1]

To specify the subjects of local self-government, the term issues of local importance will be used. Problems that can be solved by the local community itself without state intervention and apply only to this territory and do not affect other local communities are issues of local importance. They are expressed in the formation and execution of the budget, disposal of community property, landscaping, approval of plans and other issues.

General approaches to the formation of principles for empowering local self-government bodies are laid down by the European Charter of Local Self-Government and are recommended to all countries that support it. On the recommendation of the European Charter, the powers of local community bodies are determined by the constitution of the state or by a special law regulating the activities of territorial self-government bodies.

As a fundamental principle, the European Charter names the full freedom of action of local communities, within the limits established by law, to propose their own initiatives on any issue that is not assigned to the powers of other branches of government.

Important in the issue of organizing the activities of local self-government according to the European Charter is the principle that certain state powers should be assigned to the local community bodies that are closest to citizens. The assignment of powers to the governing bodies should be carried out taking into account various factors in the formation of these governing bodies, as well as the rational use of economic resources.[2]

Other principles for the empowerment of local communities, underlined by the European Charter, point out that the established powers and jurisdictions must be complete and exclusive. The central authorities can, within the limits of existing laws, influence the structure of the powers of local self-government bodies. Local self-government bodies should be given the freedom to maneuver with the powers of local communities close to the conditions of activity.

The principles of organizing local self-government, defined by the Concept for the Development of Local Self-Government in Kazakhstan, are based on the provisions of the European Charter. As a principle, an independent decision by the population of issues of local importance is indicated, based on the principle of legality, equality of rights and taking into account the legitimate interests of all residents of the settlement. The importance of the principle of openness and consideration of the opinion of

citizens living in the territory of local communities is emphasized when solving problems affecting their interests.

Relations between the state and the territorial community are formed on the basis of the principle of the priority of national interests in resolving matters of local importance, the principle of participation of local communities in the implementation of issues of national importance.[3]

The resolution of disagreements that have arisen between the levels of local self-government as a result of the intervention of a higher government body in the affairs of a lower one is carried out on the basis of the principle of subsidiarity, which means an analysis of the actions of a local government body for compliance with the Constitutions of Kazakhstan, laws and decrees of the President and the effectiveness of their activities.

Considering that the organization of local self-government is a relatively new phenomenon for Kazakhstan, the principle of the complexity and stages of development of local self-government is important for creating the necessary conditions for their effective functioning.[4]

The final principles, indicated by the Concept for the Development of Local Self-Government in Kazakhstan, emphasize the need for state support for local governments, the openness of their activities, control and accountability to the population.

The competence of the executive body of local self-government, as a subject of state administration, consists of two components of the subjects of authority of the body and the powers of the state administration body. It is a set of subjects of jurisdiction and powers defined by one or another executive and administrative body and enshrined in regulatory legal acts on local self-government.[5]

The law “On local government and self-government in the Republic of Kazakhstan” delimits the executive and administrative competences of local governments in Kazakhstan by levels of government, which are reflected in Chapter 3 “Akims and akimats. Education, competence organization of activities” in the relevant articles.

The powers of local representative bodies are the rights and obligations that they have to solve the tasks assigned to them. Rights and obligations are rigidly interconnected, which is considered in the configuration of rights-duties.

The subjects of local representative bodies are: the local budget, plans for the economic and social development of the territory, comprehensive and targeted programs on various issues of economic and social development, law and order and observance of the rights of citizens, organizational and personnel issues of local importance, etc. In some cases, they coincide with the jurisdiction of local executive bodies.

This is due to the fact that the Constitution of the Republic of Kazakhstan assigned responsibility for the state of affairs to both local representative bodies and local executive bodies located on the same territory.[6]

At the same time, the powers of representative and executive bodies under the law governing local government are strictly delineated. Each of these bodies does not fit into the competence of each other. Assigning the function of local government to the maslikhat does not lead to the fact that it turns into an executive body and loses the status of an institution of representative democracy. In this case, the existence of these institutions allows at a qualitatively high level to solve the needs of the population of the territory and express their aspirations and interests in the course of public choice.

Maslikhats have the authority to approve a number of issues developed by the executive bodies.

According to the subject of reference, it is possible to single out organizational and personnel powers, powers to address economic and social issues of the development of the territory, control powers, powers by levels and subjects of management.

Organizationally, the personnel powers of the representative body are associated with the election of the chairman of the session and the secretary of the maslikhat, the selection of the composition of the audit and standing commissions of the maslikhat, the formation of the structure of the apparatus of the maslikhat and others that are determined by law.

Powers in the field of implementation of the problems of the socio-economic direction of the territory's activity consist in the approval of regional budgets, development programs for the relevant territory, the approval of various plans for areas of activity.

The control powers of the representative body are aimed at considering such issues as the implementation of plans for social and economic development in the areas of activity of the local community, the implementation of various adopted programs, the implementation of the local budget, hearing reports from the local executive body on issues within the competence of maslikhats of various levels and making decisions on them. conclusion.

Powers in the management levels are divided into general powers belonging to maslikhats of all levels and additional ones inherent in maslikhats of the region, cities with the status of a republican and maslikhat of the capital of Kazakhstan, as well as additional powers of the district (city) maslikhat.

According to the subject of management, the powers of the maslikhat as a collegial body differ from the powers of the revision commission of the maslikhat and the powers of the standing committees of the maslikhat. Separate powers belong to the secretary of the maslikhat, the chairman of the session of the maslikhat, deputies of the maslikhat.

Without a sufficiently developed system of local self-government, without legislative, real provision of opportunities to independently resolve economic, financial, social, cultural and other issues at the local level, it is very difficult to form market structures.

The current stage of development of Kazakhstan's local self-government concentrates all the most complex socio-economic and political problems of the transition period, reflects its inconsistency, incompleteness and uncertainty of many processes and decisions.

The development of democratic values and institutions in Kazakhstani society is associated, on the one hand, with a strong state, and on the other hand, with a rich, diverse and noticeably differentiated life of people based on the traditions of local self-government.

Literature

1 European Charter of Local Self-Government.

2 Constitution of the Republic of Kazakhstan, August 30, 1995

3 Gladkova A.G. Constitutional foundations of local self-government in the Republic of Kazakhstan // Bulletin of the Chelyabinsk State University. 2013. No. 5 (296). Right. Issue 35. S. 15-19.

4 Duisenov E.E., Kalisheva N.Kh. Problems of modernization of legislation on local self-government in Kazakhstan // Bulletin of the Altai Academy of Economics and Law, No. 4, 2015, pp. 15-20

5 Zhanuzakova L.T. Problems of formation of local self-government in the Republic of Kazakhstan. "Actual problems of Russian law". 2014. No. 9 (46), pp. 95-100

6 Law of the Republic of Kazakhstan "On local government and self-government in the Republic of Kazakhstan" dated January 23, 2001 No. 148

Корабаева Назгуль Бейсенбековна

*магистр, преподаватель-лектор высшей школы права и экономики
Жетысуский университет имени И.Жансугурова, г.Талдыкорган, Республика
Казахстан*

**ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ
КАЗАХСТАН**

В условиях глобализации экономика является главным приоритетом развития нации, а устойчивое развитие экономического роста и место государства на мировом рынке определяются конкурентоспособностью экономики страны. Поэтому основной задачей, стоящей перед отраслями Республики Казахстан и национальной экономики, является формирование конкурентоспособной экономики. Конкурентоспособность государства выражается в повышении роли и авторитета страны на международной арене, способности государства решать актуальные проблемы своих граждан, повышении качества предоставляемых государством услуг и промышленной продукции на мировом уровне.

По состоянию на 01.01.2023 количество зарегистрированных предприятий в Казахстане составляло 514 907. За 2022 год количество предприятий на территории Республики Казахстан увеличилось на 8% (37 703) [1].

Наибольшее количество предприятий работали в следующих секторах экономики:

- оптовая и розничная торговля; ремонт автомобилей и мотоциклов;
- строительство;
- предоставление прочих видов услуг (табл.1).

Таблица 1 - Общее количество организаций в Казахстане по отраслям [1].

Отрасль экономики	Количество организаций по состоянию 01.01.2022	Количество организаций по состоянию 01.01.2023	Прирост, шт.	Прирост, %
Оптовая и розничная торговля; ремонт автомобилей и мотоциклов	137540	128384	9156	7,1
Строительство	68735	64521	4214	6,5
Предоставление прочих видов услуг	59507	54824	4683	8,5
Профессиональная, научная и техническая деятельность	35410	32081	3329	10,4
Образование	28737	26859	1878	7,0
Обрабатывающая промышленность	24750	23655	1095	4,6
Деятельность в области административного и вспомогательного обслуживания	24307	22463	1844	8,2
Операции с недвижимым имуществом	22373	20080	2293	11,4
Транспорт и складирование	20562	18546	2016	10,9
Сельское, лесное и рыбное хозяйство	19724	18875	849	4,5
Информация и связь	16114	13329	2785	20,9

Государственное управление и оборона; обязательное социальное обеспечение	10464	10121	343	3,4
Здравоохранение и социальные услуги	10210	9030	1180	13,1
Услуги по проживанию и питанию	9473	8508	965	11,3
Финансовая и страховая деятельность	9158	8971	187	2,1
Искусство, развлечения и отдых	7938	7313	625	8,5
Горнодобывающая промышленность и разработка карьеров	5226	4849	377	7,8
Водоснабжение; канализационная система, контроль над сбором и распределением отходов	2746	2689	57	2,1
Электроснабжение, подача газа, пара и воздушное кондиционирование	1861	1740	121	7,0
Деятельность домашних хозяйств	3	3	0	0,0
Деятельность экстерриториальных организаций и органов	1	1	0	0,0

Наибольшее количество организаций в горнодобывающей промышленности было открыто в Астане, Алматы, Карагандинской области –

156, 143, и 34 компаний соответственно. Наибольшее количество предприятий, которые прекратили свою деятельность: Алматы – 40, Мангистауская область - 26 и в Акмолинская области - 21 соответственно (рис.1) [2].

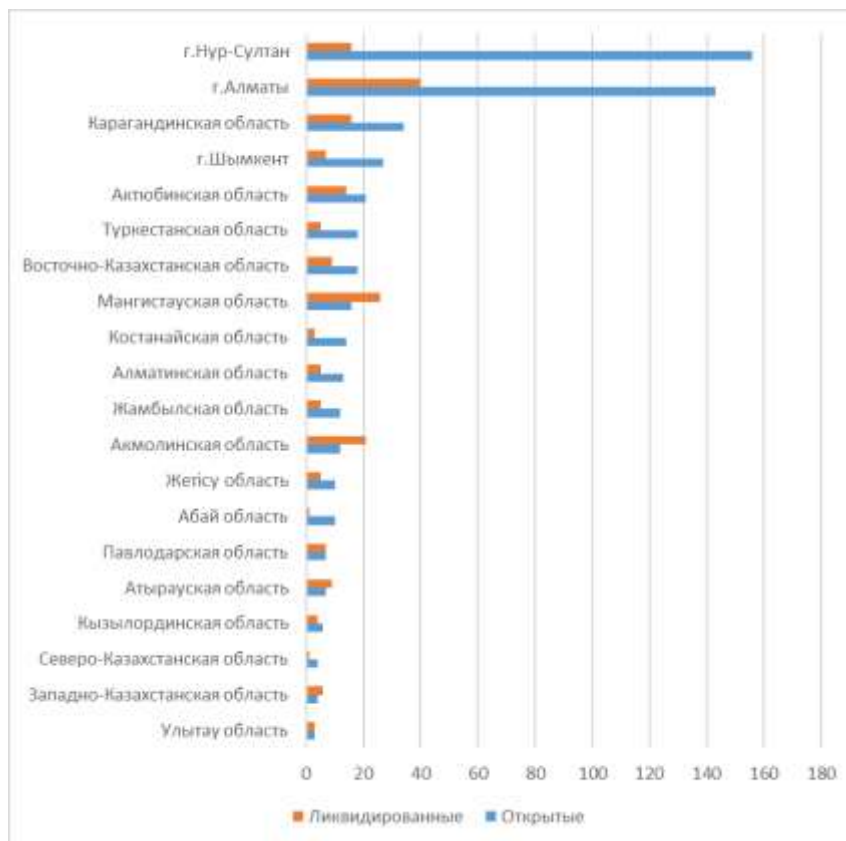

Рисунок 1 - Отношение открытых организаций к ликвидированным по регионам, горнодобывающая промышленность [2].

В области обрабатывающей промышленности наибольшее количество компаний было открыто в городах Алматы, Астана и Шымкент – 533, 410, 148 соответственно. В то время как 431 компаний было ликвидировано в г. Алматы, 410 компаний в г. Шымкент, 164 предприятия в Карагандинской области [3].

В сфере сельского хозяйства наибольшее количество предприятий было открыто в Акмолинской, Туркестанской и Западно-Казахстанской областях – 150, 132, 136 организаций соответственно. При этом в Туркестанской области было ликвидировано 148 компаний, в Алматы - 99 и в Акмолинской области - 98 предприятий [4].

Таким образом, в стране активно развивается предпринимательская деятельность, обеспечивающая стабильное и эффективное развитие экономики. В экономике страны эффективно развиваются реформы сельского хозяйства, меры их поддержки, деятельность рынка труда, рынок ценных бумаг, фондовые рынки.

Сегодня в Казахстане ведется последовательная работа по созданию благоприятных условий для привлечения инвестиций и ведения предпринимательской деятельности. Создаются благоприятные условия для отечественных и иностранных инвесторов, ведется тщательный мониторинг разрабатываемых проектов, реализуются разноплановые меры господдержки, применяются налоговые стимулы и преференции, реализуется комплекс мер по усилению здоровой рыночной конкуренции, совершенствуется законодательная и судебная практики.

В результате можно увидеть увеличение числа промышленных объектов, постепенную модернизацию инфраструктуры и создание новых рабочих мест в основных отраслях экономики. Укрепление реального сектора экономики, как правило, дает позитивный мультипликативный эффект на все другие сферы жизнедеятельности общества, что в конечном счете приводит к появлению новых рабочих мест и повышению благосостояния граждан.

Список литературы

1. Доклад об экономике Казахстана – Весна 2023// <https://www.vsemirnyjbank.org/ru/country/kazakhstan/publication/economic-update-spring-2023>
2. Социально-экономическое развитие Республики Казахстан в январе-феврале 2023 года. Дата релиза: 15 марта 2023г. // [https://new.stat.gov.kz/upload/iblock/b82/7124xoy3oz6u5xz03fe47y8v3p97pn4u/Ж-01-01-М%2002%202023%20\(рус\).pdf](https://new.stat.gov.kz/upload/iblock/b82/7124xoy3oz6u5xz03fe47y8v3p97pn4u/Ж-01-01-М%2002%202023%20(рус).pdf)

3. Что происходило с экономикой Казахстана в 1 квартале 2023 года // <https://bizmedia.kz/2023/05/16/что-происходило-s-ekonomikoj-kazahstana-v-1-kvartale-2023-goda/>

4. Экономика Казахстана: факт и прогноз на 2023 год // <https://jusananalytics.kz/ekonomika-kazahstana-fakt-i-prognoz-na-2023-god/>

Zahraníční ekonomické aktivity

Залесский Борис Леонидович

Белорусский государственный университет

ВОЗМОЖНОСТИ СОТРУДНИЧЕСТВА И ПЕРСПЕКТИВЫ ЕСТЬ

В мае 2023 года в Баку состоялось 13-е заседание межправительственной белорусско-азербайджанской комиссии (МПК) по торгово-экономическому сотрудничеству, в рамках которого стороны обозначили перспективы двустороннего взаимодействия, которое носит характер стратегического партнерства, а флагманом дальнейшего развития между Беларусью и Азербайджаном являются взаимовыгодные экономические связи. Заметим, что Минск и Баку, отмечая высокую динамику товарооборота в 2023 года, подтвердили, что «по итогам первого квартала текущего года этот показатель вырос почти на 55% и превысил \$8 млн» [1]. В частности, Беларусь значительно увеличила экспорт в Азербайджан трансформаторов, кабелей, другой электротехнической продукции, изделий деревообработки, а также продуктов питания. При этом белорусская сторона видит перспективы в организации поставок в эту страну Южного Кавказа строительной, коммунальной, железнодорожной, аварийно-спасательной и различных видов специальной техники, а также лифтов и создании их сборочного производства под соответствующие объемы потребления. И на 13-м заседании МПК стороны приняли ряд документов о развитии взаимодействия, в том числе в сфере промышленности. Например, «дорожная карта создания сборочного предприятия в Азербайджане подписана в сфере лифтового оборудования на 2023-2024 годы между ОАО «Могилевлифтмаш» и УОО «Улу Гейча» (Баку). Также заключено дилерское соглашение между ОАО «МАЗ» и компанией TURAN (Баку), предусматривающее продвижение продукции МАЗ на рынке Азербайджана и ее сервисное обслуживание. Еще один документ – договор на

поставку электротехнической продукции между ОАО “МЭТЗ им. В.И. Козлова” (Минск) и ООО AZMETZLLC (Баку)» [2].

Особый разговор – о сотрудничестве белорусских машиностроителей с Гянджинским автомобильным заводом, которое стало знаковым проектом для двух стран, показывая прекрасный пример эффективного взаимодействия в сфере производственной кооперации. «За 17 лет совместной работы на базе завода собрано более 12 тыс. белорусских тракторов, а также около 4 тыс. единиц другой техники (МАЗ, МЗКТ, “АМКОДОР”). Белорусская сторона настроена на продолжение совместной работы по расширению спектра совместно выпускаемой техники, включая зерноуборочные комбайны и современную, отвечающую высоким экологическим стандартам пассажирскую технику (электробусы)» [3]. На 13-м заседании МПК были обозначены ключевые задачи в данном контексте, чтобы развивать сборку белорусской техники на этом азербайджанском предприятии. В частности, «необходимо обеспечить расширение номенклатуры сборки техники на ПО “Гянджинский автомобильный завод”, включая возобновление совместного производства специальной техники на шасси ОАО “МАЗ” и совместного производства пассажирского электротранспорта. Для этого необходимо на основании имеющегося полного каталога белорусской техники определиться с моделями и количеством и сформировать соответствующий заказ для азербайджанского предприятия» [4]. Еще одна задача – нужно продолжить работу по планомерному наращиванию выпуска на заводе в Гяндже тракторов из белорусских тракторокомплектов, в том числе для рынков третьих стран.

Много внимания в рамках 13-го заседания МПК стороны также уделили такому перспективному направлению двустороннего взаимодействия, как сельское хозяйство и продовольствие. Напомним, что в сентябре 2021 года было проведено «первое заседание Белорусско-Азербайджанской рабочей группы по сельскому хозяйству и пищевой безопасности, на котором были обсуждены вопросы сотрудничества в области растениеводства и животноводства,

продовольственной безопасности, аграрного образования, расширения торгово-экономических связей в сфере сельского хозяйства...» [5, с. 110]. В мае 2023 года стороны конкретизировали задачи предприятиям аграрного и перерабатывающего комплекса, чтобы нарастить взаимные поставки продуктов питания между Беларусью и Азербайджаном, а также обеспечить расширение ассортимента продовольственных товаров. Для этого будут максимально оперативно урегулированы вопросы признания эквивалентности белорусской системы безопасности пищевой продукции и включения белорусских производителей продовольствия в соответствующий реестр Азербайджана. Кроме того, стороны подчеркнули значительный потенциал в совместной реализации программ развития азербайджанской сельскохозяйственной отрасли, в том числе животноводства, где может быть внедрен белорусский опыт создания животноводческих комплексов, а также обеспечить потребности в племенном скоте, необходимых технологиях и оборудовании, высокопродуктивных, сбалансированных комбикормах и премиксов. Судя по всему, в ближайшее время белорусские и азербайджанские специалисты приступят к практической реализации проекта и по совместному производству ветеринарных препаратов на базе предприятия, зарегистрированного на территории Азербайджана.

Наконец, в решениях 13-го заседания МПК отражены и другие актуальные направления белорусско-азербайджанского взаимодействия. Так, Министерство спорта и туризма Беларуси и Министерство молодежи и спорта Азербайджана подписали программу сотрудничества в сфере физической культуры и спорта на 2023-2025 годы. А с целью дальнейшего расширения межрегиональных связей будут проработаны новые межрегиональные соглашения о сотрудничестве, а также расширится круг городов-побратимов между нашими странами, в том числе будет подписано соответствующее соглашение между столицами – Минском и Баку. Так что возможности сотрудничества и перспективы у Беларуси и Азербайджана имеются немалые.

Литература

1. Ефимов: визит делегации Беларуси в Азербайджан способствует интенсификации промышленного сотрудничества [Электронный ресурс]. – 2023. – URL: <https://www.belta.by/economics/view/efimov-vizit-delegatsii-belarusi-v-azerbajdzhan-posposobstvuet-intensifikatsii-promyshlennogo-566760-2023/>
2. Промышленность и спорт. Беларусь и Азербайджан подписали документы о развитии сотрудничества [Электронный ресурс]. – 2023. – URL: <https://www.belta.by/society/view/promyshlennost-i-sport-belarus-i-azerbajdzhan-podpisali-dokumenty-o-razvitii-sotrudnichestva-566641-2023>
3. Взаимная торговля и промкооперация. Петришенко о перспективах сотрудничества с Азербайджаном [Электронный ресурс]. – 2023. – URL: <https://www.belta.by/economics/view/vzaimnaja-torgovlja-i-promkooperatsija-petrishenko-o-perspektivah-sotrudnichestva-s-azerbajdzhanom-566632-2023>
4. Петришенко: нужно расширить номенклатуру сборки белорусской техники в Азербайджане [Электронный ресурс]. – 2023. – URL: <https://www.belta.by/economics/view/petrishenko-nuzhno-rasshirit-nomenklaturu-sborki-belorussoj-tehniki-v-azerbajdzhane-566633-2023>
5. Залесский, Б. Международное сотрудничество и медиа. Часть IV. Сборник статей / Б. Залесский. – LAP LAMBERT Academic Publishing, 2023. – 500 с.

Marketing a management

Пиржанова Б.М.

Докторант программы «Доктор делового администрирования (DBA) в здравоохранении» КазНУ имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан.

РЕКОМЕНДАЦИИ ПО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ МОДЕЛИ «ВОП – СОЦИАЛЬНЫЙ РАБОТНИК – ПСИХОЛОГ» А ТАКЖЕ ВНЕШНЕЙ И ВНУТРЕННЕЙ СРЕДЫ РЕАЛИЗАЦИИ МОДЕЛИ

На основе выявленных во при проведении анализа работы модели областей для улучшения, нами были разработаны предложения по улучшению как самой организационно-функциональной модели «Врач общей практики – социальный работник – психолог», так и внутренней и внешней среды, в которой она реализуется. Далее хотим привести основные выводы о направлениях для улучшения результативности модели:

1. Для повышения результативности модели в процесс ее реализации возможно интегрировать некоторые элементы проектного управления, что, во-первых, структурирует работу, во-вторых, закрепит функцию координации работы всей команды за одним лицом, в-третьих, вводит недостающий на данный момент элемент коммуникаций как в рамках самой команды, так и между разными командами, и в-четвертых, обеспечивает накопление опыта (как положительного, так и отрицательного) при реализации проектов в рамках модели, и ,что самое важное, позволяет получить доступ к этому опыту, прошедшему процедуру обезличивания, других команд, что положительно скажется на их результативности.

Проблем с имплементацией предложенных элементов управления проектами в работу команд мы не видим, поскольку работа специалистов в рамках модели полностью соответствует определению проектной деятельности,

и предлагаемые к внедрению элементы не перегружают дополнительной работой специалистов.

2. Считаем, что внедрение координационной функции, разделение плана работы на спринты и проведение совещаний оптимизирует нагрузку на работников в рамках модели, обеспечит своевременный и качественный обмен информацией, помощь в решении возникающих препятствий и обмен опытом как положительным, так и отрицательным при выполнении стоящих перед командами проектов задач. Что в конечном итоге позволит получить синергетический эффект как в самих командах, так и в рамках самой модели в целом, так как при обмене опытом и наблюдениями другие команды уже будут знать, как решаются те или иные проблемы.

3. Рекомендации по развитию внутренней среды организации нацелены на повышение результативности модели в первую очередь за счет перехода от ре-активного (основанием для инициации является только обращение пациента ко врачу) к про-активному (когда инициировать процесс включения в модель могут сами ВОП и другие специалисты) подходам, кроме того, за счет расширения компетентности работников. Это обеспечивается за счет совершенствования процессов, протекающих в рамках рутинной работы организации:

1) Изменения процедуры профессиональных осмотров через обязательное посещение психолога.

2) Внедрение карты социального благополучия прикрепленного населения по участкам.

3) Повышения компетентности работников и кросс-функционального взаимодействия между различными структурами.

4) Роста вовлеченности работников за счет возможности оказания влияния на уровень собственного дохода посредством качественного, полного и своевременного оказания услуг.

В целом считаем, что эти изменения благотворно скажутся не только на результативности рассматриваемой модели взаимодействия, но и приведут к положительным изменениям во всей организации.

4. В контексте совершенствования факторов внешней среды мы считаем необходимым обеспечить совершенствование комплексной медицинской информационной системы в части предоставления возможности врачам направлять пациентов к социальным работникам, а также включения обслуживания социальными работниками пациентов вне поликлиники, что обеспечит повышение уровня пациентоориентированности медицинского учреждения и эффективности работы модели.

5. Необходимо внести дополнения в планово-отчетную документацию, дополняя ее комплексными (интегрированными показателями), которые отражают солидарное участие врачей, психологов и социальных работников и призваны обеспечить результативность работы и статус специалистов, и соответственно, положительно скажется на уровне ответственности специалистов, стимулирует их выполнять свою работу качественно и не сопротивляться взаимодействию с другими специалистами в рамках организационно-функциональной модели «Врач общей практики – социальный работник – психолог». А также снизит вероятность того, что работник будет пытаться формально выполнять свой функционал, не отвечая за общий результат работы.

6. Отдельным аспектом для улучшения мы видим перераспределение нагрузки на одного специалиста в пользу постепенного уменьшения, так как все тренды развития свидетельствуют о том, что объемы работы с пациентами будут возрастать в связи с не самыми благоприятными условиями внешней среды.

7. Необходимо активизировать разработку вопросов дальнейшего совершенствования нормативно-правовой базы, регламентирующей деятельность специалистов, участвующих в реализации организационно-функциональной модели «Врач общей практики – социальный работник –

психолог», вплоть до разработки документа, который будет четко регламентировать процессы взаимодействия врачей, психологов и социальных работников при оказании комплексной помощи пациентам.

С этой целью считаем уместным предложить разработку совместного документа министерства здравоохранения Республики Казахстан и министерства труда и социального развития Республики Казахстан, поскольку данный функционал однозначно является кросс-функциональным, и ответственность за результат должна быть солидарной у причисленных выше министерств.

Список источников:

При подготовке статьи источники не использовались.

CONTENTS**FILOLOGIE****Teoretické a metodologické problémy studia jazyka**

Кукенова Г.А. ЖІҢШКЕ ӘУЕЗДІ ТҮБІР СӨЗ ЖӘНЕ БІРІНШІ ЖАҚ ТӘУЕЛДІК ЖАЛҒАУ АЙТЫЛЫМЫНЫҢ (ОРФОЭПИЯСЫНЫҢ) ФОНЕТИКАЛЫҚ СИПАТЫ.....	3
---	---

Jazyk, řeč, komunikace

Каспанова Ф.А., Утегенова Г.М. К ВОПРОСУ ОБ ИССЛЕДОВАНИИ УПОТРЕБЛЕНИЯ ЛЕКСИЧЕСКИХ ЗАИМСТВОВАНИЙ В МОЛОДЕЖНОЙ СРЕДЕ	9
---	---

PEDAGOGICKÉ VĚDY**Problémy tréninku**

Қожабай Сағынжан METHODOLOGY IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE	15
---	----

Анорметова Г.Э. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ҚҰЗІРЕТТІЛІН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ.....	22
--	----

Хакимов С.С., Урматова А.Н. ОРТА МЕКТЕПТЕ ГЕОМЕТРИЯ ПӘНІН ОҚИТУ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	25
--	----

Арыс А.С., Оңгарова Г.Т. ҚР КОММЕРЦИЯЛЫҚ БАНКТЕРДІҢ БАНКРОТТЫҒЫ ЖАҒДАЙЫНДА САЛЫМШЫЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУДЫ ЗАҢНАМАЛЫҚ РЕТТЕУ	30
--	----

Есалиева М.Ғ., Есиркепова А.М., Аширбаева С.Б. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ТУРИСТІК ИНДУСТРИЯСЫН ДАМУДЫҢ ПЕРСПЕКТИВАЛЫ БАҒЫТТАРЫ	33
--	----

Есалиева М.Ғ., Есиркепова А.М., Аширбаева С.Б., Манбетова А. ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫНДА ТУРИСТІК ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТУ НАРЫҒЫНЫҢ ДАМУЫ.....	36
--	----

Оңгарова Г.Т., Исатаева Г.Б., Арыс А.С. ЕЛІМІЗДЕГІ ЖЕР ҚАТЫНАСТАРЫН ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУДІҢ БІРҚАТАР МӘСЕЛЕЛЕРІ	38
---	----

Қазыбекова Т. М. TEACHING AND LEARNING FOREIGN LANGUAGES IN KAZAKHSTAN	41
---	----

Metodické základy vzdělávacího procesu

Анарқулова Н.С. ТІЛДЕРДІҢ ҮШ ТҰҒЫРЛЫЛЫҒЫ	45
--	----

Moderní metody výuky

Кадирахунова Н. А. СӨЗ ТІРКЕСІН ОҚИТУ АРҚЫЛЫ БАЛАНЫҢ СӨЗДІК ҚОРЫН МОЛАЙТУ ЖОЛДАРЫ	48
--	----

Махкамбаева Д. Н. БАСТАУЫШ СЫНЫПТАҒЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУ	51
Быкова Н.В., Кучерявая Т.Л. НАГЛЯДНОСТЬ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА КАК ОДИН ИЗ ФАКТОРОВ ПОВЫШЕНИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ.....	54

POLITIKA

Regionální politické procesy

Abdirahman Abylkhayir ТРАНСПОРТНО-ЛОГИСТИЧЕСКИЙ КОМПЛЕКС РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН: СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ.....	58
--	-----------

PRÁVNÍ VĚDY

Dějiny státu a práva

Полева И.А. Туякова Н.Б. THE EDUCATION SYSTEM AS THE MOST IMPORTANT FACTOR OF NATIONAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN	66
--	-----------

Správní a finanční právo

Муратова Г.Т., Бекжигитова С. Б. ПОНЯТИЕ, ЦЕЛИ И ОСОБЕННОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ ТАМОЖЕННОГО КОНТРОЛЯ.....	71
--	-----------

Ústavní právo

Айтеке К.А.,Серик Гульназ СУДЕБНАЯ ВЛАСТЬ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН: АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СТАНОВЛЕНИЯ ПРАВОВОГО ГОСУДАРСТВА.....	76
---	-----------

PSYCHOLOGIE A SOCIOLOGIE

Sociální psychologie

Мусаева А.К., Алтаева Г.А., Үсенова С.М. МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ АДАМДАРДЫҢ МӘДЕНИ-ТЫНЫҒУ ҚЫЗМЕТІ	79
--	-----------

Psycho-výchovné problémy vývoje člověka v moderních podmínkách

Ахунжанова У., Үсенова С.М., Бердибаева И.Н. ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ПРОЦЕСТЕРІН ЖАНДАНДЫРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ.....	82
---	-----------

Obecná psychologie

Перленбетов М. А.,Устемирова А. М. ОСОБЕННОСТИ ЗАЩИТНЫХ МЕХАНИЗМОВ У ПОДРОСТКОВ С ПРОБЛЕМОЙ СОЦИАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ.....	85
--	-----------

Pedagogická psychologie

Мусаева А.Қ., Үсенова С.М., Барлыбаева Л. ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ.....	88
---	-----------

EKONOMICKÉ VĚDY

Podniková ekonomika

Khassenkhanov N.B. , Zhartay Zh.M. THE CURRENT STATE AND TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF TOURISM BUSINESS IN THE KAZAKH ECONOMY.....	93
---	-----------

Shuren T.K., Pritvorova T.P. BUSINESS ECOSYSTEM: DEFINITIONS AND APPROACHES	96
---	-----------

Стовбун Д.Ю., Яременко С.С., СУЧАСНІ ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	100
---	------------

Státní nařízení hospodářství

Аубакирова Ж.Б. COMPETENCE OF LOCAL SELF-GOVERNMENT IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN	103
---	------------

Корабаева Н.Б. ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН	108
---	------------

Zahraníční ekonomické aktivity

Залесский Б. Л. ВОЗМОЖНОСТИ СОТРУДНИЧЕСТВА И ПЕРСПЕКТИВЫ ЕСТЬ	114
--	------------

Marketing a management

Пиржанова Б.М. РЕКОМЕНДАЦИИ ПО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ МОДЕЛИ «ВОП – СОЦИАЛЬНЫЙ РАБОТНИК – ПСИХОЛОГ» А ТАКЖЕ ВНЕШНЕЙ И ВНУТРЕННЕЙ СРЕДЫ РЕАЛИЗАЦИИ МОДЕЛИ	118
--	------------

CONTENTS	122
-----------------------	------------